

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έτος 75ον - Τεύχος 4ον

«Όριον ἔθου ὃ οὐ παρελεύσονται»,
ἤτοι ἡ διαφύλαξη τῆς διαφορᾶς

Ίούλιος - Αύγουστος 2026

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καί πάσης Ἑλλάδος
κ. ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ

ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ: Κλάδος Ἐκδόσεων τῆς Ἐπικοινωνιακῆς καί Μορφωτικῆς
ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ΕΚΔΟΤΗΣ - ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΛΑΔΟΥ: Σεβ. Μητρ. Θεσσαλονίκης κ. Φιλόθεος
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ: Ἀλέξανδρος Ἰ. Κατσιάρας

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ 2023-2025 ΜΕ ΔΙΕΤΗ ΘΗΤΕΙΑ: πρωτ. Γεώργιος Σελλῆς
(Πρόεδρος ΙΣΚΕ), πρωτ. Γεώργιος Βαμβακίδης, πρωτ. Βασίλειος Χρηστίδης, πρωτ.
Γεώργιος Κωνσταντίνου, πρωτ. Χρυσοβαλάντης Θεοδώρου, Ἀρχιμ. Θεόφιλος Λεμοντζῆς,
Πέτρος Παναγιωτόπουλος (Ἐπίκ. Καθ. Α.Π.Θ.) – ΥΠΕΥΘΥΝΗ ὙΛΗΣ: Ζαμπία Ἀγριμάκη –
ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Ἀλέξανδρος Κατσιάρας – ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ: Ζαμπία
Ἀγριμάκη, Ἐμμανουήλ Πλοῦσος – ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ζαμπία Ἀγριμάκη – ΕΚΤΥΠΩΣΗ
- ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Ἀποστολική Διακονία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος – Προϊστάμενος
Τυπογραφείου: Β. Μπίτσης, Πρωτομαγιάς 3 - 145 68 Κρυονέρι Ἀττικῆς, Τηλ.: 210-8160.127
– Fax: 210-8160.128. Τιμή τεύχους 1 € (γιά ὅσους δέν τό δικαιουῦνται δωρεάν).

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Ἀθηνᾶς 30, 105 51 ΑΘΗΝΑ | Τηλ.: 211 18.25.298, Fax: 211 18.25.317

e-mail: efimerios@ecclesia.gr

Πληροφορίες γιά συνδρομές: 2111824316 (Γραμματεία), 2111825299 (Λογιστήριο)

Προμετωπίδα ἐξωφύλλου: Ψαλ. 103:9, ὁ τίτλος τοῦ Εἰσοδικοῦ τοῦ τεύχους.

Φωτογραφία ἐξωφύλλου: Ἀγῆνωρ Ἀστεριάδης, Πειραιᾶς (1973)

Εἰκονογράφηση τεύχους: Ἔργα Ἑλλήνων ζωγράφων μέ καλοκαιρινά θέματα
(πηγή: www.elniple.com)

Τό περιοδικό *Ἐφημέριος* δέν εὐθύνεται γιά τό γλωσσικό ἰδίωμα τῶν ἀρθρογράφων του.

Δέν ἐπιτρέπεται ἡ ἀναδημοσίευση, ἡ ἀναπαραγωγή –ὀλική ἢ μερική– τοῦ περιεχομένου
τοῦ περιοδικοῦ *Ἐφημέριος* καθ' οἷονδήποτε τρόπο. Ἐπιτρέπεται μόνον ἡ παράθεση
ἀποσπασμάτων ἀποκλειστικῶς γιά ἐπιστημονικούς καί ἐκπαιδευτικούς σκοποῦς, μέ
ἀναφορά τῆς πηγῆς προελεύσεως.

ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΙΕΡΕΙΣ

Έτος 75ον

Ιούλιος - Αύγουστος 2026

Τεύχος 4ον

Περιεχόμενα

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΤΣΙΑΡΑ, Εισοδικόν	3
πρωτ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΑΧΥΤΙΑΝΝΑΚΗ, Εισοδεύοντας ἐν χρόνῳ στό ἄχρονο τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ	5
ΜΙΑΤΙΑΔΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Ἡ ἑναρξη μιᾶς νέας ἐποχῆς	7
π. ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗ, Ἰω 4,23-24: Ἡ «ἐν πνεύματι καί ἀληθείᾳ» προσκύνηση τοῦ Πατρός (Β')	10
ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ σωτηρία ὡς μετοχή στή φύση τοῦ Χριστοῦ, Δ'	13
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Ι. ΣΚΑΛΤΣΗ, Ὁ ψαλμός 136 στή θεία Λατρεία	16
πρωτ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΔΟΡΜΠΑΡΑΚΗ, Ἡ Κοίμησις τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου	19
πρωτ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΘΕΡΜΟΥ, Κυριακή ΙΑ' Ματθαίου	21
Ἀρχιμ. ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ ΜΗΛΤΟΥ, Ἰχνηλατώντας τήν συνοδικότητα (XXIII)	24
Ἀρχιμ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ-ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΥΜΠΑ, Ποιμαντικές καί ψυχαναλυτικές ρήσεις τοῦ Χριστοῦ (Β')	27
πρωτ. ΧΡΥΣΟΒΑΛΑΝΤΗ ΘΕΟΔΩΡΟΥ, Λεξικό Λειτουργικῶν Ὁρων: Διάκονος - Δισκάριον	29
Ἀρχιμ. ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΟΣ ΤΣΟΡΜΠΑΤΖΟΓΛΟΥ, XII. Ἡ ἀγιότης	31
πρωτ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Α. ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΥ, «Ἱερὸ Γέλιο»: Ἕνα ἀνορθολογικό καί ἐκστατικό φαινόμενο στόν Πεντηκοστιανικό χώρο	34
Ἀρχιμ. ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΛΕΜΟΝΤΖΗ, Ἡ Θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στήν Ὀρθόδοξη Θεολογία καί ἡ αἵρετική κακοδοξία	36

ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΟΥΛΟΥΛΗ, Ἡ Φωνή-Βροντή τοῦ Θεοῦ Πατρός: ἐντολή ἰδρύσεως	38
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ Πρώτη Ὡδή	40
Μακαριστοῦ Μητρ. Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ, Διοικητικά Θέματα. 8. Ἐγκύκλιοι καί Δημοσιεύσεις	42
ΚΩΣΤΑ ΤΣΙΑΝΤΗ, Ἐπιπτώσεις τῆς σύγχρονης τεχνολογίας στόν ἄνθρωπο καί τήν κοινωνία. Β΄. Ὀντολογική προσέγγιση	44
Βιβλιοπαρουσίαση	47
Ἐφημεριακά	48

Γρηγόριος-Τηλέμαχος Σταμκόπουλος
«Τό ὑπόλειμμα»*

Κυνηγώντας τήν ἄμμο τῆς θαλάσσης μέ μία ψυχή ταλαίπωρη ἀναγκαστικῶς περιορισμένη.	Δημιουργώντας τό ἀπατηλό ὄνειρο τῆς πραγματικότητος ὑπήκοος στόν χρόνο πού φεύγει γραμμικῶς.
Ἀνοίγω τά φτερά μου προσπαθώντας νά πετάξω πρός ἀνατολᾶς.	Ἀδιάφορο ἂν αὐτή ἡ πτήση ὀρίζεται ἀπό τήν ἀναγκαιότητα τῆς στιγμῆς καί ἀπό τό ὑπέροχο τοπίο, τό βουτηγμένο στόν ἥλιο

Εὐτυχῶς φεύγω·
ὀλοκληρώνοντας τόν κύκλο τοῦ χρόνου
στόν κῆπο τοῦ ἐλευθέρου γέροντος.

* Γρηγόριος-Τηλέμαχος Σταμκόπουλος, *Ἐκποίηση*. Κραδαίνοντας τή γνώση τῆς ψυχῆς...
Ἀθήνα: Ἡδυπέια 2025.

«Ὅριον ἔθου ὃ οὐ παρελεύσονται»

Σεβαστοί πατέρες,

Ἀπό τὰ πρῶτα κεφάλαια τῆς Γενέσεως τίθεται ἓνα θεμελιακό ὄριο, ἀπό τό ὁποῖο ἐξαρτᾶται ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Μιά σωτηρία, πού ἔχει ὑπαρκτικές καί ὄντολογικές συνέπειες.

Ποῖο ἦταν τό θεμελιακό αὐτό ὄριο; Ὁ πρωταρχικός νόμος, τό γεγονός δηλαδή ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι κτίσμα, ἄρα ὄχι αὐτοδημιουργήτος. Ἡ δημιουργία, ἡ κτίσις ἐγένε ἐκ τοῦ μηδενός.

Στήν «ἀντίπερα ὄχθη» ὑπάρχει ὁ Θεός. Ὁ Θεός εἶναι ἄκτιστος, ἄρα ἐκτός δημιουργίας. Μεταξύ Θεοῦ-δημιουργοῦ καί κτίσματος ὑπάρχει μιὰ οὐσιώδης καί ἀνυπέβλητη ὄντολογική διαφορά, πού δέν μπορεῖ νά γεφυρωθεῖ παρὰ μόνο διά τῆς ἐνώσεως κτιστοῦ καί ἀκτίστου. Αὐτό ἦταν τό σχέδιο τῆς θείας Οἰκονομίας ἀπό καταβολῆς κόσμου. Ἡ ἄλλιως τό σεσιγημένον μυστήριον (Ρωμ 14:24).

Ὁ Θεός δίνει στόν Ἀδάμ τήν ἐντολή «ἀπό δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλόν καί πονηρόν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ» (Γεν 2:17). Δέν πρόκειται βέβαια γιά ἓνα κατά κυριολεξίαν καρπό, πού ἡ βρώση του θά ἔκανε τόν ἄνθρωπο σοφότερο ἢ ἀθάνατο. Αὐτό πού ζητᾷ ὁ Θεός ἀπό τόν ἄνθρωπο εἶναι νά ἀποδεχτεῖ τήν οὐσιώδη ὄντολογική διαφορά, νά τή σεβαστεῖ καί νά τή διατηρήσει, εἰδοποιώντας τον ὅτι ἡ ὁποιαδήποτε προσπάθειά του νά τήν ὑπερβεῖ θά εἶναι μάταιη, συνταρακτική, ὀλέθρια («... θανάτῳ ἀποθανεῖσθε»).

Γιατί ὅμως ἔπρεπε νά διατηρηθεῖ αὐτή ἡ διαφορά; Διότι μόνον ἔτσι θά μπορούσε νά ὑπάρξει σχέση καί κοινωνία. Ἀκόμη καί μέσα στίς σχέσεις τῆς Ἁγίας Τριάδος ὑπάρχει μιὰ διαφορά ιδιωμάτων: ὁ Πατήρ παραμένει πάντοτε Πατήρ, ὁ Υἱός γεννᾶται ἐκ τοῦ Πατρὸς αἰωνίως, καί τό Ἅγιο Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς (εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ὅτι οἱ λέξεις Πατήρ καί Υἱός εἶναι δηλωτικά ὄχι οὐσίας ἀλλά σχέσεως, ὅπως ἔχουν ὑπογραμμίσει κυρίως οἱ Καππαδόκες Πατέρες, βλ. λ.χ., Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος κθ'. Θεολογικός Γ', Περὶ Υἱοῦ, 16).

Ἡ κτιστή οὐσία τοῦ ἀνθρώπου καί ἡ ἄκτιστη οὐσία τοῦ Θεοῦ εἶναι παντελῶς ἀνόμοιες. Ὁ ἄνθρωπος πίστεψε ὅτι μπορεῖ νά ὑπερβεῖ, νά καταστρατηγήσει αὐτή τή ριζική ἀνομοιότητα. Πῶς; Παραβιάζοντας τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ, πού ἦταν ἡ διαφύλαξη τῆς διαφορᾶς, δηλαδή τοῦ ὁρίου. Τί συνέπειες εἶχε αὐτή ἡ παραβίαση; Ὁ κάθε ἓνας νά στρέφεται ἐναντίον τοῦ ἄλλου καί ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ του.

Αυτή ή πρωταρχική άρνηση της διαφορᾶς μεταξύ κτιστοῦ-ἀκτίστου εἶναι ή αἰτία ὅλων τῶν ἀνθρώπινων προβλημάτων, ἀπό τίς ἐνδοοικογενειακές ἐντάσεις (Ἀδάμ-Εὐά) καί ἀντιθέσεις (Κάιν-᾿Αβελ) μέχρι τίς κοινωνικές, πολιτικές, ἐθνικές κ.ἄ. συγκρούσεις, πού ὡς σήμερα «στολίζουν» τήν ἐγκόσμια ἱστορία.

Στήν ἐποχή μας, τά ὅρια ὄχι μόνο ἔχουν συσκοτιστεῖ ἀλλά καί διαρρηγνύονται καθημερινά. Ὁ σύγχρονος πολιτισμός μας ἔχει χτιστεῖ πάνω στήν ἀντίληψη ὅτι ὅλα τά μπορούμε, ὅλα εἶναι δυνατά γιά μᾶς. Ὁ ἄνθρωπος αὐτοπροσδιορίζεται μέ βάση τήν ἀτομική του ἐπιθυμία – κοινῶς, ἐπιδιώκει νά εἶναι αὐτό πού δηλώνει. Ἐπειδὴ ὅμως ἔχει γίνει ἤδη φανερό τό ἀδιέξοδο μιᾶς τέτοιας πορείας, ἀπό διάφορους χώρους –ὄχι κατ' ἀνάγκην συναφεῖς– ὑπενθυμίζεται ή σημασία τῆς διαφύλαξης τῶν ὁρίων ἐν γένει, τῶν γενεῶν, τῶν φύλων, τῶν ἱεραρχήσεων. Γιά παράδειγμα, κάποιοι γονεῖς ὑπερηφανεύονται ὅτι εἶναι φίλοι μέ τά παιδιά τους. Δέν ἀντιλαμβάνονται ὅμως ὅτι ἔτσι καταργοῦν τή διαφορά τῶν γενεῶν, δηλαδή ὅτι ὁ ἕνας εἶναι γονέας καί τό ἄλλο παιδί, καί ὅτι μόνον ἂν παραμείνει ἔτσι, εἶναι δυνατόν νά ὑπάρξει μιᾶ λειτουργική σχέση μεταξύ τους.

Ἡ ἀνάπτυξη τῆς τεχνολογίας γέννησε τήν ψευδαίσθηση ὅτι ἄνθρωπος μπορεῖ νά ὑπερβεῖ τά ἀντικειμενικά βιολογικά ὅρια, τοὺς φραγμούς τοῦ χώρου καί τοῦ χρόνου, δηλαδή τίς κτιστές ἀντοχές καί δυνατότητές του. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως δέν πρέπει νά κολακεύει αὐτήν τήν ψευδαίσθηση καί διευκόλυνση, καθόσον δέν δύναται νά ὑπάρξει ἐκκλησιαστική ζωή χωρίς κόπο, πόνο, καί παραίτηση ἀπό τό αὐτοαναφορικό μας θέλημα. Ἡ ἐκκλησιαστική ζωή εἶναι μιᾶ διαρκῆς ὑπενθύμιση τῆς ἀνθρώπινης κτιστότητας, τῶν ὁρίων καί δυνατοτήτων της, τά ὅποια μόνο κατὰ χάριν μποροῦν νά παραθεωρηθοῦν. Ἡ θεολογία καί ή λατρεία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι μιᾶ πρόσκληση καί μιᾶ διαπαιδαγώγηση στό νόημα καί στή σημασία τῶν ὁρίων. Ἡ θέωση δέν ἀναιρεῖ τήν κτιστότητα. Τό κτιστό θά παραμένει κτιστό ἀκόμη καί στά ᾿Εσχατα.

Ἀλέξανδρος Κατσιάρας

*Σπύρος Βασιλείου,
Γεῦμα στην Ἐρέτρια (1974)*

Εἰσοδεύοντας ἐν χρόνῳ στό ἄχρονο τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ (Τυπική καί θεολογική ἐρμηνεία τοῦ Καιροῦ)

πρωτ. Εὐαγγέλου Παχυγιαννάκη

Ἡ ἴδια ἀνακολουθία, πού προκύπτει ἀπό τή σύγχυση τοῦ παρόντος κοσμικοῦ χρόνου μέ τόν λειτουργικό μεταμορφωμένο χρόνο, ἐξακολουθεῖ νά συνοδεύει ὅλη τήν πορεία τῆς Θείας Λειτουργίας, ὅταν ἱεουργεῖ Ἐπίσκοπος, ὅπου, πολλές φορές, μόλις ἀκουστεῖ τό ὄνομά του σπεύδει ὁ Ψάλτης, καλύπτοντας ἀκόμη καί τή δεητική προτροπή τοῦ Ἱερέως ἢ τοῦ Διακόνου νά ψάλλει τή γνωστή ἄκαιρη καί ἄνευ νοήματος ἐπωδό: «Εἰς πολλὰ ἔτη, Δέσποτα». Ἔτσι, ὁ λειτουργικός διάλογος, πού ἀποτελεῖ ἓνα ἀπό τά κυριότερα χαρακτηριστικά στοιχεῖα τῆς Θείας Λειτουργίας καταργεῖται. Ἐπίσης, ἀντί ἀπαντήσεως στή δεητική ἐκφώνηση τοῦ Ἐπισκόπου: «Ἐπίβλεψον, ἐξ οὐρανοῦ, Κύριε, ἐπὶ τὴν ἄμπελον ταύτην καὶ κατάρτισαι αὐτήν....», μέ τό ἐπιβεβαιωτικό ἢ εὐχετικό «Ἀμήν», ἀκοῦμε καί πάλι νά ψάλλει «Εἰς πολλὰ ἔτη, δέσποτα»!

Εὐτυχῶς, στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο δέν συμβαίνει αὐτό, ἀλλά ἡ σχετική δέηση τοῦ Πατριάρχου ἐπισφραγίζεται μέ τό εὐχετικό «Ἀμήν» τῶν χορῶν καί στήν προτροπή τοῦ Διακόνου ὅπως «δεηθῶμεν ὑπὲρ τοῦ Ἐπισκόπου ἡμῶν», ἢ ἀπάντηση εἶναι «Κύριε, ἐλέησον». Τό

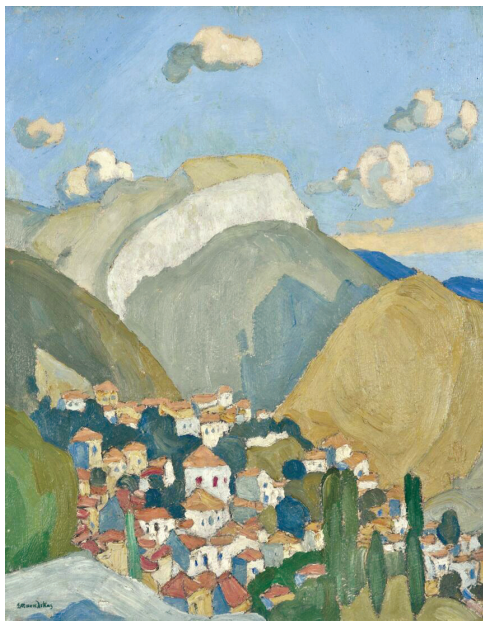
ἴδιο ἔχει καθιερώσει καί στή Μητρόπολή μας ὁ ἀείμνηστος Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Πέτρας καί Χερρονήσου κυρός Νεκτάριος, ἄριστος λειτουργός καί ἀκριβῆς γνώστης τῶν λειτουργικῶν μαςπραγμάτων. Εὐτυχῶς ὁ διαδεχθεὶς αὐτόν, νῦν Μητροπολίτης Γεράσιμος σεβάστηκε καί διατηρεῖ αὐτήν τήν ἐπιβεβλημένη ἀλλαγὴ.

Βεβαίως θά τολμούσαμε νά προχωρήσουμε πιό πέρα καί νά ποῦμε ὅτι καλὸν θά ἦταν νά καταργηθεῖ ὁλότελα τό «Εἰς πολλὰ ἔτη», καθ' ὅσον τοῦτο ἀποτελεῖ πολυχρονισμό κοσμικοῦ ἄρχοντος καί νά περιοριστοῦμε μόνο στό «Κύριε φύλαττε», ἢ στό τέλος τῆς ὁποίας Ἀκολουθίας καί Θείας Λειτουργίας ἀντί τὸν «Δεσπότην καὶ Ἀρχιερέα ἡμῶν» νά φέλνουμε: «Τὸν Ἐπίσκοπον καὶ Πατέρα ἡμῶν, Κύριε, φύλαττε»!

Ἀξιολογώντας τὴν ἔννοια τοῦ Καιροῦ στήν εὐρύτερη διάστασή του θά λέγαμε πὼς εἶναι πάρα πολλές οἱ περιπτώσεις ἐκεῖνες, πού ἀποτελοῦν παραφωνία καί καταστρατηγοῦν τὴν ἔννοια τοῦ λειτουργικοῦ χρόνου, διακόπτοντας τὴ λογικὴ πορεία τοῦ λειτουργικοῦ διαλόγου καί τραυματίζοντας τὴ μυσταγωγικὴ του ροή. Μέ τίς ἄκαιρες αὐτές παρεμβάσεις ἢ ὄντολογικὴ σύνθεση τῶν διαστάσεων

τοῦ χρόνου, πού ἐντάσσει τό «νῦν» τῆς θείας παρουσίας στό «ἀεὶ παρόν» τῆς θείας ἀποκαλύψεως καί φιλανθρωπίας, καταργεῖται καί ξαναγυρνᾶμε ἀπό τήν ἐσχατολογική ωραιότητα στήν ἱστορική πεζότητα, ὅπου συνεχίζεται ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στήν ὁμορφιά καί τήν ἀσχήμια, τήν τάξη καί τήν ἀταξία.

Προσπαθήσαμε νά συνοδοιπορήσουμε, ὡς «Λαός τοῦ Θεοῦ», διάκονοι ὄντες τῆς Βασιλείας ἐν χρόνῳ, μέσα στή ζωντανή ἀτμόσφαιρα τῶν ἐσχάτων, ὅπου τά πάντα βιώνονται καί ἀγαπῶνται,

Σπύρος Παπαλουκάς, Το χωριό Γέρα στή Λέσβο (1925)

ἀφοῦ πέραν αὐτῶν τίποτα δέν μπορεῖ νά προσδιοριστεῖ καί ν' ἀγαπηθεῖ. Μόνο «τήν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἄν τήν γευθεῖς, ἔστω καί λίγο, δέν μπορεῖ παρὰ νά τήν ἀγαπήσεις, καί μαζί μ' αὐτήν ὁλόκληρη τήν Κτίση, πού χτίστηκε γιά ν' ἀποκαλύψει καί ν' ἀναγγεῖλει τή Βασιλεία. Χωρίς αὐτή τήν μεταμορφωτική ἐσχατολογική ἔννοια καί προοπτική, πού εἶναι ταυτόχρονα ἡ ἀρχή καί τό τέλος, ὁ κόσμος ξεπέφτει σ' ἕναν τρομακτικό καί φρικτό παραλογισμό»¹.

Τελειώνουμε μέ τήν ἐλπίδα ὅτι, ἀφοῦ γνωρίσαμε, ἔστω καί λίγο, τό περιτύλιγμα τοῦ Καρποῦ, πού εἶναι ἡ τυπική διάταξη τοῦ Καιροῦ, θά προσπαθήσουμε νά γνωρίσουμε, μέ τή φωτιστική χάρη τοῦ Παρακλητοῦ, καί σέ βάθος τή θεολογική ἐρμηνεία του, πού εἶναι ἡ ἀληθινή βίωση τοῦ λειτουργικοῦ χρόνου στή ζωή καί τή διακονία μας, γιατί μ' αὐτήν καλούμεθα νά εἰσοδεύσουμε καί στήν ἐπέκεινα τοῦ χρόνου καί κόσμου τούτου Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Μέ τήν πεποίθηση ὅτι μόνο μ' αὐτή τή γνώση καί βίωση ἐξαγοράζονται ὅλα τά σωτηριολογικά γεγονότα τῆς ζωῆς μας καί δέν χάνονται, ἀλλά μένουν πάντοτε ὡς παρακαταθήκη μέσα στή χάρη, τήν εὐλογία καί τή μνήμη τοῦ Θεοῦ, εἰς τρόπον ὥστε, ὅταν «ὁ Κύριος ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ» νά μὴν βρεῖ, ὡς «ἐν τῇ ἀκάρπῳ συκῇ, φύλλα μόνον»² (29), ἀλλά «καρπὸν πολύν»³ «εἰς ἀγιασμόν, τὸ δὲ τέλος ζωῆν αἰώνιον»⁴. Ἀμήν!

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Προβλ. π. Ἀλέξανδρος Σμέμαν, *Ἡμερολόγιο 1973-1983*, μτφ. Ἰωσήφ Ροηλίδης, Ἀθήνα: Ἀκρίτας 2018, σ. 279. 2. *Ματθ.* 21.19 3. *Ἰωάν.* 12.24. 4. *Ρωμ.* 6.22.

Ἡ ἑναρξη μιᾶς νέας ἐποχῆς
Σχόλιο στό Ἰεζ 2:3-3:3, μέ ἀφορμή τή γιορτή τῆς μνήμης
τοῦ προφήτη Ἰεζεκιήλ (23 Ἰουλίου)

Μιλτιάδου Κωνσταντίνου

Ὁμ. Καθηγ. Α.Π.Θ. - Ἀρχ. Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου τῆς ΜτΧ Ἐκκλησίας

Ἡ 23η Ἰουλίου εἶναι, σύμφωνα μέ τό ἐορτολόγιο τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, ἀφιερωμένη στή μνήμη τοῦ προφήτη Ἰεζεκιήλ, ὁ ὁποῖος ἦταν ἱερέας καί ὁδηγήθηκε αἰχμάλωτος στή Βαβυλῶνα μετά τήν πρώτη κατάληψη τῆς Ἱερουσαλήμ τό 597 π.Χ. Ἐκεῖ ἀναδείχθηκε σέ προφήτη τό 593 π.Χ. καί ἔδρασε μεταξύ τῶν ἐξόριστων συμπατριωτῶν του. Τήν κλήση του ἀπό τόν Θεό ὡς προφήτη περιγράφει ὁ ἴδιος ὁ Ἰεζεκιήλ στό πλαίσιο ενός μεταλλωδούς ὁράματος πού καλύπτει τά τρία πρῶτα κεφάλαια τοῦ βιβλίου του. Ἡ σχετική μέ τήν κλήση του περιγραφή περιέχεται στήν ἐνότητα 2:3-3:3.

Τό ὄραμα περιγράφει μιᾶ περίεργη σκηνή· ὁ Θεός ἀποστέλλει τόν Ἰεζεκιήλ ὡς προφήτη γιά νά μιλήσει ἐκ μέρους τοῦ στούς Ἰσραηλίτες καί τόν προειδοποιεῖ γιά τίς δυσκολίες τῆς ἀποστολῆς του, ὅταν ξαφνικά ἓνα χέρι ἀπλώνεται πρὸς τό μέρος τοῦ Ἰεζεκιήλ κρατώντας ἓνα εἰλητό, τό ὁποῖο ξετυλίγει μπροστά του. Τό εἰλητό εἶναι γραμμένο καί ἀπό τίς δύο πλευρές του καί τό περιεχόμενό του εἶναι «θρῆνος καί μέλος καί οὐαί». Ὁ Θεός προστάζει τόν προφήτη νά φάει τό βιβλίο καί νά πάει νά κηρύξει στούς

Ἰσραηλίτες. Ὁ Ἰεζεκιήλ συμμορφώνεται καί διαπιστώνει ὅτι ἡ γεύση τοῦ βιβλίου ἦταν γλυκιά σάν μέλι.

Γιά τό νόημα τῆς εἰκόνας τῆς βιβλιοφαγίας ἔχουν διατυπωθεῖ μέχρι σήμερα διάφορες ἀπόψεις, ὅπως ὅτι ὁ προφήτης εἰσάγοντας τό βιβλίο στήν κοιλιά του καθίσταται κατὰ κάποιον τρόπο ἔγκυος μέ τόν λόγο τοῦ Θεοῦ ἢ ὅτι στήν εἰκόνα ὑπόκειται κάποια ἐνέργεια χειροτονίας τοῦ προφήτη, ἀλλά ἐκείνη πού φαίνεται νά ἐκπροσωπεῖται εὐρύτερα εἶναι ὅτι τό ἐπεισόδιο βασιζέται σέ μιᾶ ἰδέα πού ἔχει τίς ρίζες τῆς σέ ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς γιά τή σημασία τοῦ γραπτοῦ κειμένου. Ἡ ἄποψη αὕτη ἐνισχύεται ἀπό τή διαπίστωση ὅτι καί ἄλλες προφητικές συμβολικές ἐνέργειες φαίνεται νά προϋποθέτουν γνώση τῶν ἀντιλήψεων αὐτῶν. Ὁ προφήτης Ἡσαΐας, γιά παράδειγμα, πρῶτα γράφει τό ὄνομα «Ταχέως Σκύλευσον, Ὁξέως Προνόμεισον» καί ἔπειτα τό δίνει στόν γιό του, καθιστώντας προφανῶς ἔτσι ἐνεργό καί ἀναπόφευκτο αὐτό πού ὑπονοεῖται, τήν καταστροφή τῆς Δαμασκού καί τῆς Σαμάρειας (Ἡσα 8:1-4). Ἡ ἀντίληψη ὅτι μέ τήν καταγραφή μπορεῖ νά ἐνεργοποιηθεῖ ἡ δύναμη τοῦ λόγου φαίνεται

νά υπόκειται καί στό ἐπεισόδιο μέ τό κάψιμο τοῦ βιβλίου πού περιγράφεται στό *Ἱερ 43* [Μ: 36]. Ὁ *Ἱερεμίας* γράφει τούς λόγους του, ὥστε νά τούς διαβάσει ὁ Βαρούχ στόν Ναό, ἐφόσον στόν ἴδιο δέν ἐπιτρέπεται ἡ εἴσοδος ἐκεῖ. Ἡ καταγραφή στήν προκειμένη περίπτωση ἐξυπηρετοῦσε ἀσφαλῶς μιᾶ ἀνάγκη, ὅταν ὁμως τό βιβλίον διαβάστηκε μπροστά στόν βασιλιά καί ἐκεῖνος τό ἔκαψε, ὁ προφήτης τό ξανάγραψε, παρ' ὅλο πού εἶχε ἐκπληρώσει τόν σκοπό του καί τό δεύτερο βιβλίον δέν ἐπρόκειτο νά ξαναδιαβαστεῖ. Μπορεῖ, κατά συνέπεια, νά ὑποτεθεῖ μέ σχετική βεβαιότητα ὅτι ἡ καύση τοῦ βιβλίου ἀπό τόν βασιλιά ἀποσκοποῦσε νά καταστήσει ἀνενεργή τήν ἐξαγγελία καταστροφῆς πού περιεῖχε, ἐνῶ, ἀντίθετα, ἡ ἐκ νέου καταγραφή ἀπό τόν προφήτη δήλωνε ὅτι τά λόγια του παρέμεναν ἐνεργά καί ἡ ἀπειλή ἐξακολουθοῦσε νά ἰσχύει.

Παρά τήν ἀληθοφάνεια τῆς παραπάνω ἄποψης, παραμένει ἐν τούτοις πρόβλημα πῶς ὁ προφήτης *Ἰεζεκιήλ* καταλήγει νά βιώσει τήν κλήση του στήν προφητική δράση μέσα ἀπό ἕνα ὄραμα, στό ὁποῖο βλέπει τόν ἑαυτό του νά τρώει ἕνα βιβλίον. Ἄν ληφθεῖ ὑπ' ὄψιν ὅτι σέ ὁλόκληρη τήν *Παλαιά Διαθήκη* ὑπάρχουν μόνον τρεῖς ἀναφορές σέ βιβλίον (*4Βα 22· Ἱερ 43 καί Ἱεζ 2*), πού ὅλες περιέχονται σέ κείμενα τά ὁποῖα χρονικά καλύπτουν μιᾶ σχετικά σύντομη περίοδο, περίπου 30 χρόνων (622-594 π.Χ.), τό ὄραμα τοῦ *Ἰεζεκιήλ* θά μπορούσε νά κατανοηθεῖ ὡς μιᾶ εἰκονική περιγραφή τῆς πραγματικότητος πού ἀρχίζει νά διαμορφώνεται τήν περίοδο αὐτή, τήν

ἐμφάνιση αὐτοῦ πού οἱ θρησκευολόγοι ὀνομάζουν «*θρησκεία βιβλίου*».

Πραγματικά, κατά τή δύσκολη περίοδο πρίν ἀπό τήν αἰχμαλωσία, ὅταν ἡ πτώση δέν εἶναι πλέον μιᾶ μακρινή καί ἀόριστη ἀπειλή, ἀλλά ὀρατή πραγματικότητα, προκύπτει ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη τῆς καταγραφῆς τῶν ἐμπειριῶν, τῆς πίστεως, τῶν ἰδεῶν. Ἡ ἀλήθεια, ὁ ρόλος τοῦ *Ἰσραήλ* στήν ἱστορία, οἱ προφητικοί λόγοι, ὅλα ὅσα ἔκανε ὁ Κύριος γίνονται γραφή.

- Ἐνα βιβλίον ὑποκινεῖ μιᾶ θρησκευτική μεταρρύθμιση καί βρίσκεται στήν ἀρχή ἑνός φιλολογικοῦ κινήματος. Λειτουργεῖ ὡς μιᾶ ἐκρηκτική πρόταση πού συνιστᾷ τήν τελευταία ἐλπίδα.

- Ἐνας κακός βασιλιάς καταστρέφει τό βιβλίον ἑνός προφήτη πού ἀναφέρεται στήν κρισιμότητα τῆς κατάστασης, κάτι πού προξενεῖ τρόμο στούς παρόντες καί ἐκλαμβάνεται ὡς ἀσέβεια.

- Ὁ νεαρός ἱερέας-προφήτης *Ἰεζεκιήλ* –πιθανότατα παρῶν στόν Ναό κατά τό παραπάνω ἐπεισόδιο– παίρνει αὐτήν τήν ἐμπειρία μαζί του στήν αἰχμαλωσία. Θεωρεῖ ὅτι ἐξοπλίζεται γιά τό προφητικό ἔργο καταπίνοντας ἕνα βιβλίον, στό ὁποῖο περιέχονται θρῆνοι καί κλαυθμοί. Κατ' αὐτόν τόν τρόπο συνδέεται στενά μέ τίς προφητικές παραδόσεις (προπά-ντων τόν *Ἱερεμιά*) καί τήν παράδοση τοῦ βιβλίου. Ἡ ἱστορία τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καθίσταται στό ἐξῆς ἱστορία τοῦ βιβλίου.

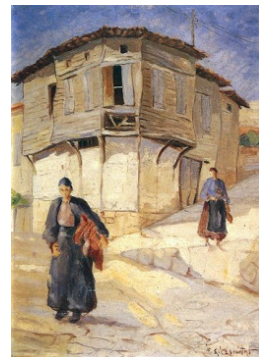
Καί πραγματικά, εἶναι γνωστό ὅτι τό σύνολο σχεδόν τῶν συζητήσεων τοῦ *Ἰησοῦ* μέ τούς πνευματικούς ἡγέτες τοῦ *Ιουδαϊσμοῦ* τῆς ἐποχῆς του περιστρεφό-

ταν γύρω από την έρμηνεία του βιβλίου του Νόμου.

Ένα ανάλογο όραμα μέ αυτό πού είδε ό προφήτης Ίεζεκιήλ περιγράφεται καί στην *Καινή Διαθήκη*, στό βιβλίο της *Αποκάλυψης*. Μετά τά έξι πρώτα σαλπίσματα τών άγγέλων, πού άκολούθησαν τό άνοιγμα της έβδομης σφραγίδας (Άπο 8:1έξ) καί πρίν ήγήσει τό έβδομο, παρεμβάλλεται μιά σκηνή πού θυμίζει έντονα τό όραμα του Ίεζεκιήλ. Ένας άγγελος κατεβαίνει από τόν ουρανó καί στέκεται πατώντας μέ τό δεξί πόδι του πάνω στή θάλασσα καί τό άριστερό στή γή, ένώ κρατά στό χέρι του ένα άνοιγμένο βιβλίο. Μιά φωνή προστάζει τόν Ίωάννη νά πάρει τό βιβλίο από τό χέρι του άγγέλου καί νά τό φάει, ένώ ταυτόχρονα τόν προειδοποιεί ότι θά του πι-κράνει τήν κοιλιά, άν καί στό στόμα του θά έχει γεύση γλυκιά σαν μέλι. Όταν ό Ίωάννης συμμορφώνεται μέ τήν προσταγή, παίρνει τήν έντολή νά προφητεύσει «έπι λαοίς καί έθνεσιν καί γλώσσαις καί βασιλευσιν πολλοίς» (Άπο 10:1-11).

Συγκρίνοντας κανείς τά δύο όράματα μεταξύ τους, διαπιστώνει όμοιότητες καί διαφορές. Τό όραμα της βιβλιοφωγίας του Ίεζεκιήλ σηματοδοτεί τό τέλος της προφορικής παράδοσης καί προφητείας καί τήν έναρξη της έποχής αυτού πού άποκαλείται θρησκεία βιβλίου. Τό ιδανικό της χωρίς συμβιβασμούς πιστότητας στον λόγο του Θεού κατά τήν έποχή πού τελείωσε, τό ένσαρκώνει ό προφήτης. Τό όραμα του Ίωάννη της *Αποκάλυψης* σηματοδοτεί τήν έναρξη μιās άλλης έποχής, κατά τήν όποία τό ιδανικό της ταύτισης μέ τόν ζωντανό λόγο

του Θεού ένσαρκώνεται από τόν μάρτυρα. Ταυτόχρονα όμως προαναγγέλλει τόν έρχομό της έποχής τών χριστιανών μυστικών, οί όποιοι θά έπιδιώξουν αυτό πού άποκαλείται «θέωση» καί πού κατά τούς Πατέρες της Έκκλησίας συνιστά τόν ύψιστο σκοπό του ανθρώπου, τή χαρισματική, δηλαδή, μεταμόρφωση του ανθρώπου καί τόν φωτισμό του, πού οδηγεί στή θεωρία του θείου φωτός της Αγίας Τριάδος, προς τήν όποία άνεβαίνει καί μετά ένώνεται μέ αυτήν διά της ένώσεως της ανθρώπινης φύσης μέ τήν ανθρώπινη φύση του Σωτήρα. Ό Ίωάννης δέν είναι προφήτης, γιατί ή έποχή της προφητείας μέ τήν κλασική σημασία του όρου τελείωσε, ούτε καί μυστικός, γιατί ή έποχή αυτή δέν ήρθε άκόμη. Μέ τό όραμά του καθίσταται ό όμφάλιος λώρος πού συνδέει προφητεία καί μυστική έμπειρία. Η γεύση του βιβλίου πού τρώει ό Ίεζεκιήλ είναι γλυκιά σαν μέλι. Τό ίδιο καί εκείνη του βιβλίου πού τρώει ό Ίωάννης. Όμως ό Ίωάννης γνωρίζει καλύτερα από τόν Ίεζεκιήλ ότι ή έποχή πού αρχίζει δέν είναι μόνον έποχή χαράς καί έλπίδας, αλλά καί πίκρας καί άγώνα.

Στρατής Αξιώτης,
Σπίτι της Λέσβου
(περ. 1945)

Ίω 4,23-24: Ἡ «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ» προσκύνηση τοῦ Πατρὸς (Β')

π. Ἰωάννου Σκιαδαρέση
Καθηγητοῦ Α.Π.Θ.

Ἡ ἐν τῷ Χριστῷ προσκύνηση ὡς ἡ μόνη «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ» προσκύνηση τοῦ Πατέρα. Ἀπὸ τὴν προηγηθεῖσα, ἀρκετά σχηματοποιημένη παρουσίαση πῶς κατανοεῖται ἡ «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ» προσκύνηση τοῦ Πατρὸς, νομίζω ὅτι φάνηκε πῶς οἱ ἐρμηνεῖες αὐτές στηρίζονται σὲ δύο λάθη. Πρῶτον, ὅτι ἡ κατανόησή της συχνά γίνεται ἐρήμην τοῦ συνολικοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἰωάννη καὶ δεύτερον, ὅτι ξεκινοῦν ἀπὸ τὴν προϋπόθεση ὅτι ὁ Χριστὸς ὑποδεικνύει στή Σαμαρείτιδα τρόπο καὶ ἐργαλεῖο προσευχῆς καὶ ὅχι τόπο προσευχῆς, ὅπως ρωτήθηκε. Εἶναι ὅμως ἔτσι τὰ πράγματα;

Στὴ συνέχεια νὰ δοῦμε ὀρθότερα τὴν ἀπάντηση τοῦ Χριστοῦ. Τό τμήμα τοῦ διαλόγου πού προσεγγίζουμε ἀποτελεῖ κορυφαία βαθμίδα μιᾶς κορυφαίας κλίμακας ἀναφορῶν καὶ στάσης τοῦ Χριστοῦ ἔναντι τῆς παλαιᾶς καὶ νέας λατρείας. Νὰ παρακολουθήσουμε αὐτές τίς βαθμίδες:

α) Τρία κεφάλαια πρὶν ἀπὸ τὸν διάλογο μέ τὴ Σαμαρείτιδα, στὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Ναθαναήλ «ἀπ' ἄρτι ὤψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνωγότα καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώ-

που» (Ίω 1,51), ὁ Χριστὸς προσωποποιεῖ τὴν κλίμακα τοῦ Ἰακώβ, πού ὑπόκειται στὰ λόγια αὐτά, καὶ ἀναφέρεται στὸν ἑαυτό του ὡς τὸν ἀποκλειστικό «τόπο» συνάντησης οὐρανοῦ καὶ γῆς, Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Στὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι πιά ὁ Ἰακώβ αὐτὸς πού ἀνήκει ταυτόχρονα στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ ἴδιος, ὁ Λόγος δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ πού σαρκώθηκε. Αὐτὸς, μέ τὴ σάρκωσή του, ἔγινε ἀδιάκοπη πρόσβαση στὸν Θεό. Οὔτε τό ἱερό τῆς Βαιθίλ (Γεν 28,10-12) εἶναι πιά ὁ τόπος ὅπου ἀποκλειστικά κατοικεῖ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ. Στό πρόσωπο τοῦ Λόγου φανερώνεται ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ.

β) Δύο κεφάλαια πρὶν, στή διήγηση τοῦ σημείου τῆς Κανᾶ, ὁ Ἰωάννης παρουσιάζει τὴν ἀλλαγὴ ρόλου τῶν ὑδριῶν πού περιείχαν τό ὕδωρ γιὰ τοὺς καθαρισμοὺς τῶν Ἰουδαίων. Ἀπὸ σκεύη πού ὑπηρετοῦσαν τό παλαιὸ τυπικὸ λατρείας καὶ τὴν παλαιὰ νομικὴ σχέση ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ, μέ τὴν παρέμβαση τοῦ Χριστοῦ, ἔγιναν ὑδρίες, πού μέ τό ἄφθονο καὶ ἄριστης ποιότητος κρασί, πού τώρα περιείχαν, ἔγιναν δοχεῖα τῆς μεσσιανικῆς εὐφροσύνης, δοχεῖα χαρᾶς. Δοχεῖα, πού περιέχουν τὸν προπομπό τοῦ εὐχαριστικοῦ οἴνου τῆς Βασιλείας τοῦ Χριστοῦ.

γ) Στό ἴδιο κεφάλαιο, στόν καθαρισμό τοῦ ναοῦ, πράξη καθαρὰ μεσσιανικοῦ χαρακτήρα, ἡ ἐξουσιαστική συμπεριφορά καί τὰ μεσσιανικῆς αὐτοσυνειδησίας λόγια τοῦ Χριστοῦ («λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν») ἀμφισβητοῦν τὸν σοβαρότερο κρικο συνοχῆς τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, τόνναό, καὶ σείουν συθέμελα τὸ ἰουδαϊκὸ σύστημα λατρείας. Καί τὰ δύο αὐτὰ δέν εἶναι στιγμιαῖα φαινόμενα, ἀλλὰ παρέμπουν στήν προσμονή τῆς ἐσχατολογικῆς μεσσιανικῆς ἀνανέωσης τοῦ ναοῦ. Μὲ τὸ σχόλιο, τέλος, τοῦ εὐαγγελιστῆ, ὅτι ὁ νέος ναός, γιὰ τὸν ὁποῖο μιλοῦσε ὁ Χριστός, ἦταν τὸ σῶμα τοῦ πού ἀναστήθηκε, ὁ Χριστός ξαναπροβάλλεται ὡς ὁ νέος καὶ ἀποκλειστικός «τόπος» συνάντησης τοῦ Θεοῦ Πατέρα καὶ τῶν τέκνων του. Τὸ σχόλιο αὐτὸ προετοιμάζει τὴν κορυφαία δήλωση γιὰ τὴν «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ» προσκύνηση τοῦ Πατέρα, πού περιέχεται στό τμήμα τοῦ διαλόγου, πού μᾶς ἀπασχολεῖ.

δ) Στά ἐπόμενα ἀπὸ τὸν διάλογο κεφάλαια, στόν ἐκτενῆ λόγο τοῦ Χριστοῦ πού ἀκολουθεῖ τὸν χορτασμό τῶν πεντακισχιλίων, ὁ Χριστός, μέσα ἀπὸ τὴν παλαιὰ τροφή, τὸ πρόσκαιρο μάννα μὲ τὰ λατρευτικά του συνακόλουθα, θά ἀναχθεῖ στήν βρώση τὴν μένουσα, τὸν «ἄρτο τῆς ζωῆς» πού εἶναι ὁ ἴδιος, ὁ Χριστός.

ε) Τέλος, γιὰ νὰ ἀρκεστοῦμε στά παραδείγματα αὐτά, στήν ἐνότητα τῶν κεφαλαίων 7 καὶ 8, στό πλαίσιο τῆς γιορτῆς τῆς Σκηνοπηγίας ὁ Χριστός, μὲ ἀφορμὴ τίς ὑδάτινες σπονδές, πού χύνονταν στό θυσιαστήριο καὶ τίς φωτοχυσί-

ες τῶν χρυσῶν λυχνίων, θά ἀποκαλύψει τὸν ἑαυτό του ὡς ζωντανὸ «ὔδωρ» (Ιω 7, 37.38) καὶ «ὡς φῶς τοῦ κόσμου» (Ιω 8,12) καὶ ταυτόχρονα ὡς χορηγὸ τοῦ Πνεύματος.

Κυρίαρχες, λοιπόν, Χριστολογικὲς ἀναφορὲς τοῦ Δ' Εὐαγγελιστῆ, ἐγγράφονται μέσα στό πλαίσιο λατρευτικῶν ἐκδηλώσεων τῶν Ἰουδαίων.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω παραδείγματα, καὶ ἀπὸ ἄλλα πού θά μπορούσαμε νὰ ἀναφέρουμε, φαίνεται σαφῶς πὺς ὁ Ἰωάννης στό πρῶτο μέρος τοῦ Εὐαγγελίου του, πρίν δηλαδὴ ἀρχίσει τὴν ἔκθεση τῆς ἱστορίας τοῦ πάθους, παρουσιάζει τὸν Χριστὸ μὲ λόγια τοῦ ἡ μὲ συμπεριφορὲς τοῦ νὰ ἀνανοηματοδοτεῖ λατρευτικά δεδομένα καὶ σχήματα τῆς Π. Διαθήκης. Πέραν αὐτῶν, τὸν παρουσιάζει νὰ ὑπερβαίνει ἢ νὰ ἀναιρεῖ πλήρως παλαιοδιαθηκικά θέσφατα, ὅπως τὰ ἱερά, ὡς ἀποκλειστικούς τόπους λατρείας, καὶ στή θέση τοὺς νὰ τοποθετεῖ τὸ πρόσωπό του, προσανατολίζοντας ἔτσι τὴν ἔξω τοῦ κειμένου κοινότητα πρὸς αὐτόν τὸν ἴδιο, ὡς τὸν νέο «τόπο» τῆς λατρείας. Μὲ ἄλλα λόγια, νὰ προβάλλει τὸν ἑαυτό του ὡς τὸν ἀποκλειστικὸ «τόπο», ὅπου ἀποκαλύπτεται πιά καὶ λατρεύεται ὁ Πατέρας.

Μιά συντακτικὴ καὶ γλωσσικὴ βοήθεια γιὰ τὴν κατανόηση τῆς φράσης «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ». Πρὸς μιά Χριστολογικὴ κατανόηση τῆς φράσης γιὰ τὴν ὁποία μιλάμε, πέραν τῶν ὅσων εἰπώθηκαν ὡς τώρα καὶ ὁδηγοῦν σ' αὐτήν, μπορούμε νὰ ἐπικαλεστοῦμε καὶ τὴ βοήθεια τοῦ συντακτικοῦ καὶ τῆς γλώσσας. Στὴ φράση «ἐν πνεύματι καὶ

ἀληθεία» ἀναγνωρίζουμε τό γνωστό συντακτικό φαινόμενο «ἐν διὰ δυοῖν», τό φαινόμενο δηλαδή χρήσης δύο λέξεων γιά δήλωση ἑνός πράγματος ἢ προσώπου, ὅπου ἡ μία ἐξ αὐτῶν, συνήθως ἡ δεύτερη, προσδιορίζει τήν ἄλλη. Καί στήν περίπτωση τῆς χρήσης τοῦ φαινομένου αὐτοῦ ἀπό τόν Ἰωάννη, ἡ δεύτερη λέξη εἶναι πού προσδιορίζει τήν πρώτη. Ὅπως ἔχει παρατηρηθεῖ, ὁ Ἰωάννης χρησιμοποιεῖ στό Εὐαγγέλιό του συχνά διπλές ἔννοιες: ὅπως «ἡ χάρις καί ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο» (Ἰω 14.17), «ἐξ ὕδατος καί πνεύματος» (Ἰω 3.5) κ.λπ. Στό ἴδιο κεφάλαιο (στ. 10) ὑπάρχει γιά παράδειγμα τό ἴδιο συντακτικό φαινόμενο στή φράση «ἐάν ᾗδεις τήν δωρεάν τοῦ θεοῦ καί τίς ἐστίν ὁ λέγων σοι...». Ἡ «δωρεά τοῦ θεοῦ» ἀπό τή μία καί «ὁ λέγων» ἀπό τήν ἄλλη εἶναι τό ἴδιο πρόσωπο, ὁ Χριστός. Ἡ δεύτερη πρόταση συγκεκριμενοποιεῖ τήν πρώτη.

Σύμφωνα μέ τά παραπάνω, στή φράση «ἐν πνεύματι καί ἀληθεία» ἡ βαρύτητα πέφτει στή δεύτερη λέξη, τή λέξη «ἀληθεία». Ἡ ἀλήθεια στόν Ἰωάννη, ὅμως, δέν ταυτίζεται μέ τή μή-λήθη, πού ἔχει νά κάνει μόνο μέ τό παρελθόν κάποιων προσώπων, πραγμάτων ἢ καταστάσεων, ἀλλά ἀναφέρεται στόν σαρ-

κωμένο Λόγο, ὁ ὁποῖος, εἶναι «ἡ ὁδός καί ἡ ἀλήθεια καί ἡ ζωή» ἐσαεῖ. Εἶναι ὁ Χριστός, πού μέ τή σάρκωσή του γνωρίζει τόν Θεό Πατέρα στόν κόσμο.

Μέ τόν Χριστό συνδέεται ὁ πιστός διά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πού ὡς ὑπομνηματιστής τοῦ προσώπου καί τοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι ἡ ἀλήθεια, λέγεται καί αὐτό «Πνεῦμα τῆς ἀληθείας».

Συμπέρασμα. Ἡ «ἐν πνεύματι καί ἀληθεία» προσκύνηση τοῦ Θεοῦ Πατέρα δέν σχετίζεται μέ τή νοημοσύνη ἢ μέ τήν ἠθική ἢ χωρίς ἐνδιάμεσα. Εἶναι καρπός τῆς σάρκωσης τοῦ Λόγου. Ἐκεῖνος τόν ἔκανε προσιτό στούς ἀνθρώπους καί στήν κτίση ὅλη. Ἡ κοινωνία μαζί του σημαίνει μετοχή στήν αἰώνια ζωή.

Μέσα σ' αὐτόν τόν Χριστολογικό προσανατολισμό πρέπει νά ἐνταχθεῖ ὁ λόγος γιά τήν «ἐν πνεύματι καί ἀληθεία» προσκύνηση τοῦ Πατρός. Ὁ Χριστός μέ τόν λόγο του δέν εἰσηγεῖται λατρεία μέ ἐργαλεῖο τόν τέλειο νοῦ ἢ ἄλλες ἠθικές προϋποθέσεις, πού προφανῶς ἐλλείπουν ἢ δέν τίς ἔχουν ὅλοι στόν ἴδιο βαθμό. Ὅταν μιλάει γιά «ἐν πνεύματι καί ἀληθεία» λατρεία εἶναι σάν νά λέει μέ πλήρη αὐτοσυνειδησία: «ἐν ἐμοί» ὁ Πατέρας συναντᾷ, ἐντός τῆς ἱστορίας, τόν ἄνθρωπο καί ὅλη τήν κτίση. «Ἐν ἐμοί», λοιπόν, προσκυνεῖται.

Ἄν ὁ Παῦλος ἦταν, ἐδῶ, ὁ καταγραφέας τοῦ διαλόγου τοῦ Χριστοῦ μέ τή Σαμαρείτιδα, στό ἐρώτημά της γιά τό πού πρέπει νά λατρεύεται ὁ Πατήρ, θά ἔπαιρνε τήν ἀπάντηση «ἐν Χριστῷ». Στόν σταυρό καί τήν ἀνάστασή του. Ὅχι ὅπουδῆποτε ἀλλοῦ, ὅπου ἀγνοεῖται ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας, ΕΖ' Ἡ σωτηρία ὡς μετοχή στή φύση τοῦ Χριστοῦ, Δ'

Δημήτρη Μαυρόπουλου

Ὅταν ὁ Παῦλος θέτει τό ἐρώτημα: «πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποίῳ δὲ σώματι ἔρχονται;», δίνει ὁ ἴδιος ἔμμεσες ἀπαντήσεις, μέσω τῶν φυσικῶν φαινομένων τῆς σποράς καί τῆς βλάστησης, ἀλλά καί μέσω τῶν καταστάσεων τῆς δημιουργίας. Καταλήγει μάλιστα σέ ὀριστική ἀπάντηση ὅταν μᾶς λέει ὅτι «οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι, καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα». Ἀρκεῖ ὁμως αὐτή ἡ ἀπάντηση στό ἐρώτημα; Φαίνεται ὅτι τά εὐαγγέλια, πού γράφτηκαν ἀργότερα, δίνουν τή συνέχεια τῶν ἀπαντήσεων τοῦ Παύλου, περιγράφοντας τόν ἀναστημένο Χριστό κατὰ τίς ἐμφανίσεις του στους μαθητές του, «οἷς καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα μετὰ τὸ παθεῖν αὐτὸν ἐν πολλοῖς τεκμηρίοις, δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὅπτανόμενος αὐτοῖς καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ» (Πράξ. 1,2-3). Παραθέτω μερικὰ ἀπὸ τά στοιχεῖα αὐτῶν τῶν περιγραφῶν.

α) Ἐμφανίζεται ἐνώπιον τῶν μαθητῶν στό δωμάτιο ὅπου βρίσκονταν συναγμένοι «τῶν θυρῶν κεκλεισμένων» (Ἰωάν. 20,19), γεγονός πού ἐμφαίνει μιὰ ὑπερβαση τῶν φυσικῶν νόμων.

β) Ἐπιδεικνύει τίς πληγές τοῦ πάθους στό σῶμα του καὶ διαβεβαιώνει ὅτι ἔχει σάρκα καὶ ὀστά: «ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς

χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ» (Ἰωάν. 20,20). Ἐπίσης ἀνάλογη εἶναι ἡ ἐπίδειξη τῶν πληγῶν ἐνώπιον τῶν μαθητῶν μέ παρουσία τοῦ Θωμᾶ: «Φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὧδε καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου, καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου καὶ βάλε εἰς τὴν πλευράν μου, καὶ μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός» (αὐτ. 20,27). Ἡ ἴδια διαβεβαίωση παρατίθεται στό Κατὰ Λουκᾶν εὐαγγέλιο: «ψηλαφήσατέ με καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστά οὐκ ἔχει καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα» (Λουκ. 24,39).

γ) Δείχνει ὅτι τά ὄργανα τοῦ σώματος λειτουργοῦν: «... εἶπεν αὐτοῖς: Ἔχετε τι βρώσιμον ἐνθάδε; Οἱ δὲ ἐπέδωκαν αὐτῷ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος καὶ ἀπὸ μελισσίου κηρίου, καὶ λαβὼν ἐνώπιον αὐτῶν ἔφαγεν» (Λουκ. 24, 42-43). Ἀνάλογο περιστατικό περιγράφεται ὅτι συνέβη στίς ὄχθες τῆς Τιβεριάδας: «Παιδία, μὴ τι προσφάγιον ἔχετε; [...] Ὡς οὖν ἀπέβησαν εἰς τὴν γῆν, βλέπουσιν ἀνθρώκιν ἀνέμνην καὶ ὀφάριον ἐπικείμενον καὶ ἄρτον. [...] Ἐρχεται οὖν ὁ Ἰησοῦς καὶ λαμβάνει τὸν ἄρτον καὶ δίδωσιν αὐτοῖς καὶ τὸ ὀφάριον ὁμοίως» (Ἰωάν. 21,5.9.13).

δ) Ἀποχαιρετᾷ τοὺς μαθητές του ἀναλαμβάνόμενος εἰς τοὺς οὐρανοὺς, σαράντα ἡμέρες μετὰ τὴν ἀνάστασή του, δεί-

χνοντας ἔτσι ὅτι τό ἀναστημένο σῶμα του δέν ὑπόκειται στούς φυσικούς νόμους τῆς βαρύτητας (Πράξ. 1,9-11).

Υπάρχουν καί ἐμφανίσεις πού ἐκφεύγουν ἀπό τόν ἐγκλωβισμό τοῦ Χριστοῦ στά δεδομένα τῆς ἱστορίας.

ε) Ἡ ἐμφάνιση στή Μαρία τή Μαγδαληνή, ἡ ὁποία στήν ἀρχή δέν τόν ἀναγνωρίζει, παρά μόνον ὅταν τήν καλεῖ μέ τό ὄνομά της, ὅταν δηλαδή ὁ λόγος εἰσέρχεται στό πεδίο τῆς σχέσης, ἀλλά μέ τήν ὑπέρβαση ὅτι δέν τήν ἀφήνει νά τόν ἀγγίξει: «Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Μαρία. Στραφεῖσα ἐκείνη λέγει αὐτῷ· Ραββουνί, ὃ λέγεται, διδάσκαλε. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· Μή μου ἅπτου· οὐπω γάρ ἀναβέβηκα πρὸς τόν πατέρα μου» (Ἰωάν. 20,16-17), παραπέμποντας στὸν ἐρχομό τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τόν Χριστό μόνον διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τόν προσεγγίζει.

η) Ἡ συνοδοιπορία του μέ δύο μαθητές πρὸς τό χωριό Ἐμμαούς καί ἡ συνομιλία μαζί τους, χωρίς μάλιστα νά τόν ἀναγνωρίζουν. Ἡ ἀναγνώριση τῆς ταυτότητάς του θά γίνῃ κατὰ τόν δεῖπνο πού ἀκολουθεῖ, ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου, σημεῖον τῆς θείας Εὐχαριστίας. Καί τελικά ἡ ἐξαφάνισή του, μέ τήν ἀφοπλιστική ὁμολογία τῶν μαθητῶν: «Οὐχὶ ἡ καρδία ἡμῶν καιομένη ἦν ἐν ἡμῖν;» (Λουκ. 24,32).

ζ) Ἡ μνεῖα μᾶλλον τοῦ ἴδιου ἐπεισοδίου ἀπὸ τόν Μάρκο, μέ τή διατύπωση: «Μετὰ δὲ ταῦτα δυσὶν ἐξ αὐτῶν περιπατοῦσιν ἐφανερώθη ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ, πορευομένοις εἰς ἀγρόν» (Μάρκ. 16,14), ἀφήνοντας ἀνοιχτό τό περιεχόμενο τῆς ἐπισήμανσης «ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ».

Ὁ Παῦλος γνώριζε γι' αὐτές τίς ἐμφανίσεις τοῦ ἀναστημένου Χριστοῦ, ὅπως ἤδη ἔχει γράψῃ στήν ἀρχή τοῦ 15ου κεφαλαίου τῆς Α΄ πρὸς Κορινθίους: «... καί ὅτι ἐγγήγερται τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ κατὰ τὰς γραφάς, καί ὅτι ὥφθη Κηφᾶ, εἶτα τοῖς δώδεκα· ἔπειτα ὥφθη ἐπάνω πεντακοσίοις ἀδελφοῖς ἐφάπαξ, ἐξ ὧν οἱ πλείους μένουσιν ἕως ἄρτι, τινὲς δὲ καί ἐκοιμήθησαν· ἔπειτα ὥφθη Ἰακώβω, εἶτα τοῖς ἀποστόλοις πᾶσιν· ἔσχον δὲ πάντων ὥσπερ ἐν τῷ ἐκτρώματι ὥφθη καὶ ἐγώ» (στ. 4-8), προσθέτοντας τήν ἀποκάλυψη πού ἔγινε στὸν ἴδιο, γιὰ τήν ὁποία πρέπει νά ἐπισημάνουμε ὅτι ἔγινε μετὰ τήν Ἀνάληψη τοῦ Χριστοῦ, ἐκ τῆς δοξασμένης εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς καταστάσεώς του. Ἐπομένως ὅταν ὁ Παῦλος γράφῃ γιὰ ἔνδυση ἀφθαρσίας καί ἀθανασίας, ξεύρει γιὰ ποιὰ μεταμόρφωση τοῦ σώματος κατὰ τοὺς ἔσχαιτους καιροὺς μιλάει.

Πάντως, καί πρὶν τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ, ὑπάρχει ἓνα ἐπεισόδιο πού φωτίζει τήν ἐσχατολογικὴ κατὰστασι τῶν ἀναστημένων σωμάτων τῶν πιστῶν – καί ἀναφέρομαι στή Μεταμόρφωση τοῦ Σωτῆρος. Τό φῶς πού περιλούει τόν Χριστό, τό πρόσωπό του ἀλλά καί τὰ ἱμάτιά του, δέν εἶναι τό φῶς τοῦ ἡλίου ἢ τό φῶς τῆς λάμπας μας, εἶναι τό φῶς τῆς παρουσίας τῶν θείων ἐνεργειῶν. Ἡ ἀνθρώπινη φύσις τοῦ Χριστοῦ μετέχει τῶν ἐνεργειῶν τῆς θείας φύσης, κοινωνεῖ μέ τή θεία φύση. Οἱ τρεῖς μαθητές (Πέτρος, Ἰάκωβος καί Ἰωάννης) ἀξιῶνται νά δοῦν τήν πραγματικότητα τῶν ἐσχάτων καιρῶν ἐδῶ καί τώρα, ἂν καί ὄχι ἀκόμα. Μέσω τῆς Μεταμόρφωσης

μπορούμε νά κατανοήσουμε τό «πάντες δὲ ἀλλαγῆσόμεθα» τοῦ ἀποστόλου Παύλου (Α΄ Κορ. 15,51), πού σημαίνει μιά νέα κατάσταση τῆς θείας δημιουργίας. Καί μάλιστα σ' αὐτή τήν ἀλλαγὴ μετέχει καί ἡ ὕλική κτίσις, δεδομένης τῆς πραγματικότητος ὅτι καί τὰ ἱμάτια τοῦ Ἰησοῦ μετέχουν τῆς φωτεινότητος.

Εἶναι ὅμως ἐπαρκεῖς οἱ παραπάνω περιπτώσεις γιά νά δώσουν ἀπάντηση στό ἐρώτημα τοῦ Παύλου «πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποῖω δὲ σώματι ἔρχονται;» (Α΄ Κορ. 15,35); Καί ναι καί ὄχι. Ναι, ἐάν τίς ἐκλάβουμε ὡς ἐνδείξεις. Ὁχι, ἐάν τίς ἐκλάβουμε, σέ σχέση μέ ἡμᾶς, ὡς πραγματικότητες. Χρειάζεται νά ἔχουμε ὑπόψη μας ὅτι «ἐκ μέρους γινώσκουμεν καί ἐκ μέρους προφητεύομεν» (αὐτ. 13,9). Ἐπομένως ἡ κατάσταση τοῦ ἀναστημένου ἀνθρώπου στούς ἔσχατους καιροὺς παραμένει ἕνα ἀπορούμενο. Μόνη βεβαιότητα εἶναι ἡ προσδοκία αὐτῆς τῆς ἀναστάσεως, μέ ἀναφορά στήν ἐνσώματη ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος φέρει τήν ἀνθρώπινη φύση μας. Γι' αὐτό καί ὁ Παῦλος, ὅταν ἀναφέρεται σέ ἀνάστασις νεκρῶν, ἀρκεῖται νά θέσει τὰ ὅρια: ἐνδυσθῆς ἀφθαρσίας καί ἐνδυσθῆς ἀθανασίας. Ἄλλες λεπτομέρειες θά δημιουργοῦσαν σύγχυση, ἂν ὄχι ἐπικίνδυνες ἀκροβασίες, κάτι πού δυστυχῶς συνέβη κατά καιρούς, ὅχι μόνον στή δυτική θεολογία, ἀλλά καί σέ ὀρθόδοξα περιβάλλοντα.

Μένει νά ἀναφερθοῦμε στίς δύο ἀναστάσεις πού ἀναφέρονται στήν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη, τήν πρώτη ἀνάστασις καί τήν τελική. Σύμφωνα μέ τό κείμενο, ἡ πρώτη ἀνάστασις ἀφορᾷ τοὺς πιστοὺς,

«οἵτινες οὐ προσεκύνησαν τὸ θηρίον οὔτε τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔλαβον τὸ χάραγμα ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτῶν καὶ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτῶν· καὶ ἔζησαν καὶ ἐβασίλευσαν μετὰ τοῦ Χριστοῦ χίλια ἔτη· καὶ οἱ λοιποὶ τῶν νεκρῶν οὐκ ἔζησαν ἕως τελεσθῆ τὰ χίλια ἔτη. Αὕτη ἡ ἀνάστασις ἡ πρώτη. Μακάριος καὶ ἅγιος ὁ ἔχων μέρος ἐν τῇ ἀναστάσει τῇ πρώτῃ· ἐπὶ τούτων ὁ δεύτερος θάνατος οὐκ ἔχει ἐξουσίαν, ἀλλ' ἔσσονται ἱερεῖς Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ βασιλεύσουσι μετ' αὐτοῦ χίλια ἔτη» (Ἀποκ. 20,5-6). Σύμφωνα μέ τὴ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας, αὐτὴ δὲν σημαίνει ἀνάστασις τῶν νεκρῶν σωμάτων, ἀλλὰ μεταμόρφωση τῆς ὑπαρξῆς ἀπὸ τὴν κατάσταση τῆς ἐν δυνάμει νεκρώσεως σέ ἐν δυνάμει ζωῆς κατὰ Χριστόν, συνθήκη πού ἐνιδρύεται διὰ τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς ἐντάξεως τοῦ πιστοῦ στό σῶμα τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή στήν Ἐκκλησίαν, σύμφωνα καί μέ τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ: ««... κἀγὼ ζῶν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς, καὶ οὐ μὴ ἀπόλωνται εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ οὐχ ἀρπάσει τις αὐτὰ ἐκ τῆς χειρός μου» (Ἰωάν. 10,28), καὶ «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ. Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται· καὶ πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμέ οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα» (αὐτ. 11,25-26). Εἶναι, κατὰ τὸν ὑπομνηματιστὴ τῆς Ἀποκάλυψης Ἀνδρέα Καισαρείας, «ἡ μετὰ τῶν θείων ἐντολῶν τήρησις ἐπηγγελμένη ζωὴ αἰώνιος» (PG 106,752). Ὅσο γιά τὰ χίλια ἔτη, ἕναν χρόνο εἰκονολογικοῦ χαρακτήρα, ἰσχύει ὁ λόγος τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ὅτι «μία ἡμέρα παρὰ Κυρίῳ ὡς χίλια ἔτη, καὶ χίλια ἔτη ὡς ἡμέρα μία» (Β΄ Πέτρ. 3,8).

Ὁ ψαλμός 136 στή θεία Λατρεία

Παναγιώτη Ί. Σκαλτσῆ

Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Ἑρώτηση: Πῶς ἀξιοποιεῖται λειτουργικά ὁ 136^{ος} ψαλμός «Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος...»; Μπορεῖ νά ψαλεῖ ὡς Κοινωνικό στή θεία Λειτουργία;

Χ.Α.

Ὁ 136^{ος} ψαλμός «Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἐκεῖ ἐκάθισαμεν καὶ ἐκλαύσαμεν...» ἀποτελεῖ μέρος τοῦ 19^{ου} καθίσματος τοῦ Ψαλτηρίου μέ τούς ψαλμούς 134^ο «Αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου, αἰνεῖτε δοῦλοι Κύριον...» καὶ 135^ο «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ...». Τό ἐν λόγῳ κάθισμα στιχολογεῖται (ἀναγινώσκεται) κατὰ τήν Α' Ὠρα, κάθε Παρασκευή, τήν περίοδο ἀπό τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ ἕως καὶ τήν ἐβδομάδα τῆς Τυρινῆς. Στιχολογεῖται, ἐπίσης, κάθε Τετάρτη στήν Ἀκολουθία τῆς Α' Ὠρας κατὰ τήν περίοδο τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς.

Ὁ δεῦτερος ψαλμός τοῦ 19^{ου} καθίσματος, ὁ 135^{ος} δηλαδή, ὀνομάζεται «πολυέλεος», ἐξαιτίας τοῦ ὅτι, ὅταν ψάλλεται, ἐπαναλαμβάνεται μετά ἀπό κάθε στίχο, ὡς ἐπωδός, «ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ». Ἀπό τόν ψαλμό αὐτό χαρακτηρίσθηκαν καὶ οἱ ἄλλοι δύο ὡς «πολυέλεος», ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ δομικό στοιχεῖο τοῦ μοναχικοῦ ὁρθρου κατὰ τίς Δεσποτικές καὶ Θεομητορικές ἑορτές, τίς μνήμες τῶν ἑορταζομένων ἀγίων καὶ γενικότερα τίς Ἀγρυπνίες.¹

Ἡ θέση τοῦ «πολυελέου», ὁ ὁποῖος ψάλλεται μέ πανηγυρικό ἀσματικό τρόπο, ἀντιφωνικά, μέ τό «Ἀλληλούια» στό τέλος κάθε στίχου, εἶναι μετά τό «Θεὸς Κύριος» καὶ τῇ συνήθη στιχολογίᾳ (α' καὶ β') τοῦ Ψαλτηρίου. Οὐσιαστικά ἐπέχει θέση τρίτου καθίσματος-τρίτης στιχολογίας. Στόν «πολυέλεο» προστίθεται καὶ ἡ «ἐκλογή», ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπό σειρά στίχων καταλλήλων γιά τήν ἑορτή ἢ τόν ἅγιο. Οἱ στίχοι αὐτοί εἶναι ἀπό διαφορετικούς ψαλμούς καὶ ἡ σχετική παράδοση εἶναι γνωστή ἀπό τόν 13^ο αἰ. μέ πρῶτο συντάκτη τῆς «Ἐκλογῆς Ψαλτηρίου» τόν Νικηφόρο Βλεμμύδη.² Κατά τίς Θεομητορικές δέ ἑορτές, στή θέση αὐτή ἐπιλέγεται ἡ ψαλμωδία τοῦ 44^{ου} ψαλμοῦ «Ἐξηρεύεσθε ἡ καρδιά μου λόγον ἀγαθόν...».

Σύμφωνα μέ τό λειτουργικό Τυπικό, γνωρίζουμε τά ἐξῆς σχετικά μέ τήν τάξη τῆς ψαλμωδίας τοῦ «πολυελέου», διά τοῦ ὁποῖου ἐκζητεῖται τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ καὶ τήν ὥρα ἐκεῖνη γίνεται τό ἄναμμα τῶν πολυελαίων καὶ ἡ προσφορά θυμιάματος. Στούς Σλάβους προβλέπεται ἡ λιτάνευση τῆς εἰκόνας τῆς ἑορτῆς.³ «Κατά τάς Δεσποτικές καὶ Θεομητορικές ἑορ-

τάς καί τάς τῶν ἐπισήμως ἐορταζομένων ἀγίων ἀντί τρίτου καθίσματος ψάλλεται ὁ πολυέλεος, ἥτοι οἱ ψαλμοί ρλδ' καί ρλε' καί ἐκλογή ψαλμικῶν στίχων καταλλήλων δι' ἐκάστην ἐορτήν. Κατά τάς Θεομητορικᾶς ἐορτάς ἀντί ἐκλογῆς ψάλλονται στίχοι ἐκ τοῦ μδ' ψαλμοῦ, κατά δέ τάς Κυριακᾶς τῶν Ἀπόκρεω καί τῆς Τυρινῆς ὁ ρλστ' ψαλμός».⁴

Οἱ ψαλμοί, λοιπόν, ρλε' (134) «Αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου...» μέ πρόψαλμα τὸ «Δούλοι Κυρίου», καί ρλε' (135) «Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθός...», ἔχουν δοξολογικὸ χαρακτήρα καί ταιριάζουν στό πανηγυρικὸ περιεχόμενο τῶν ἐορτῶν. Ἀντιθέτως, ὁ ψαλμός ρλστ' (136) «Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος...» εἶναι ἱκετήριος καί θρηνητικός, καθόσον σχετίζεται μέ τὴ Βαβυλώνιο αἰχμαλωσίαν τῶν Ἰουδαίων (586 π.Χ.). Σέ αὐτόν ὁμολογεῖται ἡ ἀδυναμία των νά ὑμνήσουν τὸν Θεὸν κατά τὴ διάρκεια τῆς ἐξορίας των, σύμφωνα καί μέ τὸν στίχο «πῶς ὅσωμεν τὴν ᾠδὴν Κυρίου ἐπὶ γῆς ἀλλοτρίας;». Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῇ, εἶναι κατάλληλος νά ἀξιοποιεῖται λειτουργικά σέ συγκεκριμένες Κυριακᾶς τῆς κατανυκτικῆς περιόδου τοῦ Τριωδίου. Τὴν Κυριακὴ τῆς Ἀπόκρεω «τῆς δευτέρας καί ἀδεκάστου Παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μνεῖαν ποιούμεθα». Τὴν Κυριακὴ δέ τῆς Τυρινῆς «ἀνάμνησιν ποιούμεθα τῆς ἀπὸ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς ἐξορίας τοῦ πρωτοπλάστου Ἀδάμ».

Εἰδικότερα, κατά τίς δύο ὡς ἄνω Κυριακᾶς τοῦ Τριωδίου τὰ Τυπικά ἀναφέρονται στὴν ψαλμωδίαν τοῦ ἐν λόγῳ ψαλμοῦ. Ἡ ἀναφορά μας εἶναι ἐνδεικτικὴ. Στό Τυπικὸ π.χ. τοῦ Ἁγίου Σάββα κατὰ

τὴν Κυριακὴ τῆς Ἀπόκρεω, σημειώνεται μετὰ τὸ «Θεὸς Κύριος ...» καί τὰ καθίσματα, «Ἡ συνήθης στιχολογία καί ὁ πολυέλεος». Τὸ ἴδιο σημειώνεται καί κατὰ τὴν Κυριακὴ τῆς Τυρινῆς.⁵ Κατ' αὐτὴν τὴν Κυριακὴ, ἐπικρατεῖ τὸ ἔθος νά ψάλλεται ὁ πολυέλεος «Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ...» τοῦ Χουρμουζίου τοῦ Χαρτοφύλακος (†1840) σέ ἤχο γ' ἢ Γρηγορίου τοῦ Πρωτοψάλτου (†1821) σέ ἤχο πλ. δ' κατὰ τριφωνία.⁶ Στό Σύστημα Τυπικοῦ τοῦ π. Κωνσταντίνου Παπαγιάννη καί γιὰ τίς δύο Κυριακᾶς, τῆς Ἀπόκρεω καί τῆς Τυρινῆς, γράφεται ὅτι «ἀντί τοῦ Ἀμώμου ψάλλεται ὁ πολυέλεος καί ἀντί ἐκλογῆς ὁ ψαλμός ρλστ'. Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος...».⁷ Στό Τυπικὸ τῆς Ξηροποτάμου καί γιὰ τίς δύο Κυριακᾶς δηλώνεται: «Ἀντί τοῦ Ἀμώμου, ψάλλομεν σήμερον πολυέλεον καί ἀντίφωνον τῆς ἐκλογῆς ψαλμός ρλστ'. Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος...».⁸

Στό Τυπικὸ τῆς Διονυσίου Ἁγίου Ὅρους, γιὰ τὴν Κυριακὴ τῆς Ἀπόκρεω σημειώνεται: «Ἡ συνήθης στιχολογία καί τὰ ἀναστάσιμα καθίσματα. Μετὰ τὴν β' ἀνάγνωσιν ψάλλεται ὁ πολυέλεος δίστιχος ἥγουν σύντομος (ἀνάπτει τὸν μέγαν πολυέλαιον μίαν σειράν) τὸ (ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ) καί ἀντί ἐκλογῆς ψάλ. (ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος), ἀνάπτομεν τοὺς σταυροὺς μέ ἓν δρακόντιον περὶ τὰ τέλη αὐτοῦ».⁹ Γιὰ τὴν Κυριακὴ δέ τῆς Τυρινῆς, τὸ ἴδιο Τυπικὸ γράφει: «Ἡ συνήθης στιχολογία τοῦ Ψαλτηρίου, καί ἀντί Ἀμώμου, ψάλλεται ὁ πολυέλεος, καί ἡ ἐκλογή (ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος ...)».¹⁰ Τὸ Τυπικὸ τῆς Ἱ.Μ.Μ. Βατοπαιδίου γράφει σχετικὰ καί γιὰ

τίς δύο Κυριακές: «Μετά τήν α' και β' στιχολογίαν τά ἀναστάσιμα καθίσματα. Εἴτα πολυέλεος σύντομος ἀντί Ἀμώμου καί ὁ ψαλμός ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος ἀντί ἐκλογῆς»¹¹.

Τό Τυπικό τοῦ Σκιαθίτη Οἰκονόμου Γεωργίου Ρήγα προβλέπει τά ἑξῆς: «Ἐάν δέ ἑορτή ἔχουσα πολυέλεον τύχη ἐν τῇ Κυριακῇ τῆς Ἀπόκρεω ἢ τῆς Τυρινῆς, ἐν τῷ πολυελέῳ μετά τόν πρῶτον καί δεύτερον ψαλμόν τοῦ ιθ' καθίσματος, ψάλλεται ὁ τρίτος αὐτοῦ ψαλμός, ἦτοι τό Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος, μεθ' ἑκάστον τοῦ ὁποίου στίχον ἐπιψάλλεται ὡσαύτως καί ἐν Ἀλληλούϊα»¹². Τό Τυπικό, τέλος, τοῦ Γεωργίου Βιολάκη πού τηρεῖται στίς Ἑνορίες, γράφει: «Ἔστι δέ πολυέλεος τῶν μέν Δεσποτικῶν ἑορτῶν οἱ ψαλμοί ρλδ' καί ρλε' "Αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου", καί τό "Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ", τῶν δέ Θεομητορικῶν ἑορτῶν, ὁ ψαλμός μδ', "Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου", τῶν δέ ἑορταζομένων ἀγίων, οἱ ἔχοντες ἐκλογάριον εὐρίσκουσιν ἐν αὐτῷ καταλλήλους πολυελέους δι' ἑκάστην ἑορτήν, εἰδεμῆ, λεγέτωσαν τούς ψαλμ. ρλδ' καί ρλε'. Ὁ ψαλμός ρλστ' "Ἐπὶ τὸν ποταμὸν Βαβυλῶνος" ἀναγινώσκεται τῇ Κυριακῇ τῆς Ἀπόκρεω καί τῆς Τυρινῆς»¹³. Στό σημεῖο αὐτό, νά προσθέσουμε ὅτι ὁ ἐν λόγῳ ψαλμός μπορεῖ νά ψαλεῖ τήν ὥρα πού διανέμεται τό ἀντίδωρο κατὰ τήν περίοδο τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς.¹⁴

Ἐν κατακλείδι, ὑπογραμμίζουμε ὅτι, ὁ ρλστ' (136) ψαλμός «Ἐπὶ τῶν ποταμῶν Βαβυλῶνος» λειτουργικά ἀξιοποιεῖται ὡς τμῆμα τοῦ 19^{ου} καθίσματος τοῦ Ψαλτηρίου πού στιχολογεῖται (ἀναγινώσκεται) στίς περιπτώσεις πού ἀναφέρθηκαν.

Ὡς στοιχεῖο δέ τοῦ τριαδικοῦ ἀντιφώνου (ψαλμοί 134, 135, 136) προστίθεται ὡς τρίτο καθίσμα τοῦ ὁρθρου τῶν ἑορτῶν καί τῶν Ἀγρυπνιῶν καί ψάλλεται ἀσματικά μόνο κατὰ τίς Κυριακές τῆς Ἀπόκρεω καί τῆς Τυρινῆς.¹⁵ Τό περιεχόμενό του ἄλλωστε εἶναι κατανυκτικό καί θρηνητικό. Ὡς ἐκ τούτου δέν ἐνδείκνυται νά ψάλλεται ὡς Κοινωνικό στή θεία Λειτουργία. Γενικότερα, ὁ πολυέλεος εἶναι στοιχεῖο τοῦ μοναχικοῦ ὁρθρου καί ὄχι τῆς θείας Λειτουργίας. Τά Κοινωνικά πού μαρτυρεῖ ἡ παράδοσή μας «ἔχουν ἐπιλεγῇ ἢ συντεθῇ μέ πολλή γνῶσι καί προσοχή καί ἀναφέρονται ἢ στήν θεία κοινωνία ἢ συνδέουν λειτουργία καί ἑορτή»¹⁶.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Ἱ.Μ. Φουντούλης, *Λειτουργική*, τχ. Ε', Ἀκολουθία τοῦ Νυχθημέρου (Σημειώσεις πρὸς χρῆσιν τῶν φοιτητῶν), Θεσσαλονίκη 1969, σ. 110-111. 2. π. Γεώργιος Δ. Χειλάς, *Νικηφόρου Βλεμμύδου «Ἐκλογή Ψαλτηρίου»*, Γραμματολογικὴ καί λειτουργικὴ προσέγγιση, Θεσσαλονίκη: Μπαρμπουνάκης 2018. 3. Ἱ.Μ. Φουντούλης, ὁ.π., σ. 111. 4. πρωτ. Κωνσταντῖνος Παπαγιάννης, *Σύστημα Τυπικοῦ τῶν ἱερῶν Ἀκολουθιῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ*, Ἀθήνα: Ἀποστολικὴ Διακονία 2006, σ. 62. 5. *Τυπικὸν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκολουθίας τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίας Λαύρας τοῦ ὁσίου καί θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Σάββα*, ἐπιμ. Ἀρχιμ. Ν. Σκρέττας, Ἱεροσόλυμα 2012, σ. 271. 279. 6. *Τυπικὸν τοῦ ὁσίου καί θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Σάββα τοῦ ἡγιασμένου, διορθωθὲν ὑπὸ Ἀρχιμ. Δοσιθέου*, ἑκδ. Ἱεράς Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Παναγίας Τατάρνης, σ. 330, ὑποσ. 1. 7. πρωτ. Κ. Παπαγιάννης, ὁ.π., σ. 595, 601. 8. *Τυπικὸν Ξηροποτάμου*, Αὐγουστος 1927, σ. 369, 375. 9. *Τυπικὸν τῆς ἐν Ἀθῶν Ἱερᾶς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου*, Ἁγιον Ὄρος 2004, σ. 417. 10. Αὐτ., σ. 425. 11. *Βατοπαιδινὸν Τυπικόν*, Ἁγιον Ὄρος: Ἱ.Μ.Μ. Βατοπαιδίου 2023. 12. Γ. Ρήγας (Οἰκονόμος), *Τυπικόν*, Θεσσαλονίκη 1994, σ. 80. 13. Γεώργιος Βιολάκης, *Τυπικὸν τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας*, σ. 19. 14. Ἱ.Μ. Φουντούλης *Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς Ἀπορίας*, τ. Γ', Ἀθήνα ²1991, σ. 82. 15. Βλ. Ἱ.Μ. Φουντούλης, *Λογικὴ Λατρεία*, Ἀθήνα: Ἀποστολικὴ Διακονία ³1977, σ. 237-238. 16. Φουντούλης, *Ἀπαντήσεις...*, ὁ.π., σ. 94.

Ἡ Κοίμησις τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου

Πρωτ. Γεωργίου Δορμπαράκη
Ἐφημ. Ἱ.Ν. Ἀγίας Παρασκευῆς Καλλιπόλεως, Ἱ.Μ. Πειραιῶς

Μέ τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου ζοῦμε τὴν ἐπιφάνεια, ἀλλὰ καὶ τὸ βάθος τοῦ κόσμου.

1. Πρῶτα ἔρχεται ἡ φυσικὴ τάξη. Πεθαίνει ἡ Παναγία ὅπως κάθε ἄνθρωπος καὶ κηδεύεται ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς οἰκείους της. Κατὰ τὸν ὑμνογράφο «μιμήθηκες τὸν Δημιουργό σου καὶ Υἱό, ὁπότε ὑποκύπτεις ὑπερφυσικά στοὺς νόμους τῆς φύσεως». Δεχόμενη μάλιστα τὴν πληροφορία τῆς θανάτου της ἐτοιμάζει τὴν κηδεῖα της: «τὸ ἐμὸν σῶμα, καθὼς ἐγὼ σχηματίσω τῇ κλίνῃ, κηδεύσατε».

2. Ὑπάρχει καὶ τὸ βάθος. Ὁ Κύριος φέρνει ἐπὶ νεφελῶν τοὺς διασκορπισμένους μαθητές Του στὴ Γεθσημανὴ ὅπου εἶναι ἡ Μητέρα Του, γιὰ νὰ πενθήσουν, κυρίως ὅμως νὰ δοξολογήσουν τὴν Κοίμησίν της. Ἡ ἴδια μάλιστα τοὺς προτρέπει βλέποντας νὰ θρηνωδοῦν: «Μή, φίλοι μαθηταί, τοῦ ἐμοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ, μὴ πένθος ἐργάσησθε τὴν ἐμὴν χαράν». Μὴ κάνετε πένθος τῇ χαρᾷ μου! Διότι μετατίθεται στὴν ἀγκαλιά τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ της, ὁ Ὅποιος δι' ἀγγέλου τῆς εἶχε προαναγγεῖλει: «μὴ ταραχτεῖς γιὰ τὸν θάνατό σου, ἀλλὰ εὐφρόσυνα δέξου τὸν λόγο. Γιατί ἔρχεσαι πρὸς τὴν ἀθάνατη ζωή».

Ἐξίσου, παρευρίσκονται ὅλοι οἱ ἄγγελοι, πού σεβαστικά «ἀνοίγουν τίς πύλες τοῦ παραδείσου» γιὰ νὰ περάσει

ἡ πλατυτέρα τῶν οὐρανῶν, προπέμποντάς τὴν μέ ὑμνολογίες καὶ δοξολογίες. «Ἀξίως ὡς ἔμψυχόν σε οὐρανὸν ὑπέδεδξαντο οὐράνια, Πάναγνε, θεῖα σκηνώματα». Τέλος, ἔρχεται ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, προκειμένου νὰ παραλάβει στὰ χέρια Του τὴν ψυχὴ τῆς Μητέρας Του. «Καὶ Σὺ, Υἱέ καὶ Θεέ μου, παράλαβέ μου τὸ πνεῦμα».

3. Ἔτσι στὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου φωτίζεται καὶ τὸ μυστηριώδες ὄριο τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, κατὰ τὸ ὁποῖο, ὅταν μάλιστα πρόκειται περὶ ἁγίου ἀνθρώπου, ἄγγελοι, ἀκόμη κι ὁ Κύριος, παραλαμβάνουν τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, γεγονός ἐπαναλαμβανόμενο συχνά στὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τὴν ἄλλη βεβαίως ἔχουν καταγραφεῖ περιπτώσεις ἀθέων καὶ ἀρνητῶν τῆς πίστεως, πού τὸ τέλος τοῦ ἦταν τόσο τραγικὸ καὶ «βρομερό», ὥστε οἱ παρόντες ὁμολόγησαν ὅτι οὐδέποτε θὰ ἤθελαν νὰ ξαναβρεθοῦν σὲ παρόμοιο δαιμονικὸ ὅμως γεγονός.

4. Τὸ ἔνδοξο «σκηνικὸ» τοῦ τέλους τῆς Παναγίας, ἡ συμπλοκὴ φυσικοῦ καὶ ὑπερφυσικοῦ, ὁδηγεῖ τὸν ὑμνογράφο νὰ ὁμιλεῖ γιὰ τὴν Κοίμησιν ὡς γεγονός μυστηρίου, πού μέ πίστη προσπαθεῖ νὰ κατανοήσῃ, ἔστω καὶ ἐκ μέρους. «ᾧ, τοῦ παραδόξου θαύματος!» κραυγάζει. «Βαβαὶ τῶν σῶν μυστηρίων ἀγνή!»

Καί δικαιολογημένα: «ή πηγή τῆς ζωῆς ἐν μνημείῳ τίθεται καί κλιμαξ πρὸς οὐρανὸν ὁ τάφος γίνεται». Ὅτι μυστήριο περικλείει ὁ θάνατος καί ἡ ταφή τοῦ Χριστοῦ, τό ἴδιο μυστήριο σ' ἓνα βαθμό, κατὰ τὸν ὕμνογράφο, περικλείει καί ἡ κοίμησις τῆς Παναγίας Μητέρας Του. Ὅποτε, ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάστασις. Μετὰ τὴν ταφή τοῦ Κυρίου ἔρχεται ἡ ἀνάστασις Του, μετὰ τὴν κοίμησις τῆς Θεοτόκου ἔρχεται καί ἡ δική της ἀνάστασις. Διότι, κατὰ τὴν παράδοση, ἡ Παναγία πέθανε καί ἐτάφη, τὴν τρίτη ὁμως ἡμέρα, ὅταν ἀνοίχτηκε ὁ τάφος της, διαπιστώθηκε ἡ ἐν σώματι μετástασή της, λοιπὸν ἡ Παναγία βίωσε ἀπὸ τότε ὅτι θά βιώσουμε ὅλοι μετὰ τὴ Δευτέρα Παρουσία τοῦ Κυρίου, τὴν ἀνάστασις τῶν σωμάτων. «Ἀναστάσεως τύπον ἐκλάμπει» (Χαιρετισμοί).

Ὁ ὕμνογράφος βεβαίως θεωρεῖ ὅτι ὅλη ἡ ζωὴ τῆς Θεοτόκου –Γέννησις, Εὐαγγελισμός, Γέννησις Χριστοῦ– εἶναι μυστήριο, ἀπλῶς ἡ Κοίμησις συνιστᾷ τὴν τελευταία φάσις τοῦ μυστηρίου αὐτοῦ. «Ἐπρεπε τοῖς αὐτόπταις τοῦ Λόγου καί ὑπηρέταις, καί τῆς κατὰ σάρκα Μητρὸς αὐτοῦ, τὴν Κοίμησιν ἐποπτεῦσαι, τελευταῖον οὖσαν ἐπ' αὐτῇ μυστήριον». Κι ἀκόμη! Ὑπάρχει καί ἡ συνέχεια τοῦ

Μάρκος Βένιος, Φολέγανδρος (1946)

μυστηρίου – ἡ συνεχιζόμενη ἀδιάκοπα στὸν κόσμον παρήγορη παρουσία της. «Ἐν τῇ Κοιμήσει τὸν κόσμον οὐ κατέλιπες, Θεοτόκε».

Ἔτσι ἡ Παναγία φεύγει ἀλλὰ δέν μᾶς λησμονεῖ – παραμένει ἐσαεὶ κοντὰ μᾶς ἐνεργά. Διότι ζώντας μέσα στὸν Κύριο καί Θεό της μετέχει κατὰ κάποιον τρόπο τῆς πανταχοῦ παρουσίας Του. Ἐκεῖνος τῆς ἀνοίγει τὰ μάτια νά μᾶς βλέπει, νά μᾶς ἀκούει, νά συμπάσχει καί νά συγχαίρει μαζί μᾶς, καί κυρίως νά ἔχει τὴ δύναμη νά μᾶς βοηθᾷ. Ἀποτελεῖ βεβαιωμένη ἐμπειρία τῆς Ἐκκλησίας, πού καταγράφεται στὴ ζωὴ πολλῶν ἁγίων της καί πού δικαιολογεῖ τὴν ἀγάπη τοῦ πιστοῦ λαοῦ πρὸς Ἐκείνην. Καί ἡ Παναγία τό εἶχε διαβεβαιώσει, λίγο πρὶν τὸν θάνατό της, σκορπώντας τὴν παρηγοριά ἤδη ἀπὸ τότε στοὺς πιστούς, μέ πρώτους τοὺς ἀποστόλους: «Μὴ θρηνεῖτε, γιατί μέ τὴ μετástασή μου σᾶς διαβεβαιώνω ὅτι ὄχι μόνον ἐσᾶς, ἀλλὰ καί ὅλον τὸν κόσμον θά περισκέπω καί θά ἐφορῶ».

5. Μέσα στό θάμβος τῆς ἐορτῆς τῆς Κοιμήσεως προβάλλει ἐπιτακτικά τό ἐρώτημα: τί ἔκανε τὴν Παναγία νά φτάσει σ' αὐτό τό ὕψος; Καί τί πρέπει νά κάνουμε κι ἐμεῖς, ὥστε καί ἐλάχιστα νά γευόμαστε λίγο ἀπὸ τὴ χάρις της, χάρις ἐννοεῖται τοῦ Κυρίου μᾶς; Τὴν ἀπάντησις τὴν ἐξαγγέλλει διαρκῶς ἡ Ἐκκλησία μᾶς. Ἡ Παναγία ὅτι ἔγινε τό ὀφείλει στὴν ἐτοιμότητα ὑπακοῆς της στοῦ θεϊκοῦ θέλημα – «Ἰδοὺ ἡ δούλη Κυρίου, γένοιτό μοι κατὰ τὸ ρῆμά σου». Μακάρι ἡ ἐτοιμότητα αὐτὴ νά χαρακτηρίζει καί τὴ δική μᾶς ζωὴ.

Κυριακή ΙΑ΄ Ματθαίου

πρωτ. Βασιλείου Θερμού
πρ. Καθηγητού ΑΕΑΑ - Παιδοψυχιάτρου

Ακούσαμε σήμερα, αδελφοί μου, τί συνέβη σ' εκείνον πού τοῦ χαρίστηκε ἓνα μεγάλο χρέος, ἐνῶ ὁ ἴδιος «ἔπνιγε» κάποιον συνάδελφό του γιά ποσό πολύ μικρότερο. Ἴσως νά μᾶς ἐνόηλε, ἢ καί νά μᾶς θύμωσε ἡ στάση του. Στήν πραγματικότητα, αὐτό πού μᾶς περιέγραψε ὁ Χριστός στήν παραβολή αὐτή εἶναι τό πόσο ὅλοι μας ἐκλιπαροῦμε γιά συγχώρηση, ἐνῶ ἐμεῖς δέν τήν παρέχουμε ἢ τήν προσφέρουμε ἀπρόθυμα.

Τό σκηνικό τῆς παραβολῆς ἀκούγεται κάπως ἀπαρχαιωμένο σέ σύγκριση μέ τήν σημερινή ἐποχή μας. Πρόκειται γιά κύριο καί ὑπηρέτες. Ἄς παραμερίσουμε αὐτό τό σκηνικό, πού ἄλλωστε σέ ὅλες τίς παραβολές τοῦ Χριστοῦ εἶναι παρμένο ἀπό τήν τότε ζωή (ἀγροτική, κτηνοτροφική κ.τ.λ.), γιά νά σταθοῦμε στήν οὐσία: *ὑπάρχει ἓνας Κύριος*. Στήν ἱστορία αὐτή ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐμφανίζομαστε νά λογοδοτοῦμε ἐνώπιον Κάποιου ἀνώτερου, τοῦ Δημιουργοῦ στόν Ὅποιο ἔχουμε τήν ἀναφορά μας, Ἐκείνου πού ὀρίζει τίς προδιαγραφές μας, Αὐτοῦ ἀπό τόν Ὅποιο πηγάζει ἡ συγχώρηση τοῦ Θεοῦ.

Ἡ συγχώρηση, μέ ἄλλα λόγια, δέν ἐμφανίζεται στήν παραβολή σάν αὐτόνομη διαδικασία τήν ὁποία ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι ἐπινοοῦμε. Μᾶς θυμίζει ὁ

Ἰησοῦς πώς ἡ *συγχώρηση* προέρχεται ἀπό Ἐκείνον κατὰ βάση – Αὐτός τήν ἐπινόησε, τρόπον τινά. Ἡ καλύτερα, νά τό ποῦμε ἄλλιῶς, τό *ὄνομά Του εἶναι ἔλεος καί συγχώρηση*. Αὐτό ξέρει νά κάνει. Ἔτσι λοιπόν κι ἐμεῖς, ὡς πρόσωπα πού πλαστήκαμε κατ' εἰκόνα Του, διαθέτουμε καί τήν κλήση ἄλλὰ καί τίς προδιαγραφές νά συγχωροῦμε. Μᾶς ἔδωσε τό δῶρο νά Τόν μιμηθοῦμε. Καί, σίγουρα, εἶναι πολύ λιγότερα αὐτά πού καλούμαστε νά συγχωρήσουμε στούς ἄλλους, ἀπ' ὅσα μᾶς συγχωρεῖ ὁ Ἰδιος.

Τό ἀφεντικό, λοιπόν, χάρισε ὅλο τό χρέος στόν ὑπηρέτη. Πρῶτο ἐρώτημα: γιατί ἄραγε ὁ Θεός εἶναι τόσο εὐκολος στήν συγχώρηση ἀπέναντί μας; Δέν εἶναι αὐτό ὑπερβολή; Μήπως ἡ προθυμία Του γιά συγχώρηση μᾶς καθιστᾷ νωθρούς καί ἀδιάφορους;

Ὅλα ἐξαρτῶνται ἀπό τή στάση μας. Εἶναι ὄντως πιθανό νά ἀδρανήσουμε ἐξαιτίας τῆς συγχώρησής Του. Ἀλλά ἡ συγγνώμη πού χαρίζει ὁ Θεός μας ἄλλον σκοπό ἐξυπηρετεῖ, σέ ἄλλες ἀντιδράσεις ἐκ μέρους μας στοχεύει. Πρῶτον, στήν *εὐγνωμοσύνη* μας, ἐπειδὴ μᾶς ἀποδέχεται καί μᾶς ἀναγνωρίζει ὡς ἀδύναμους καί ἀτελεῖς. Δεύτερον, στήν *ἐνσυναίσθηση* καί *συμπόνια* πού καλούμαστε νά τρέφουμε πρὸς τούς

συνανθρώπους μας, αναγνωρίζοντάς τους ότι και αυτοί είναι αδύναμοι και άτελείς. Τό δεύτερο πηγάζει από τό πρώτο: καλούμαστε νά συγχωροῦμε ἐπειδή αἰσθανόμαστε εὐγνωμοσύνη. Μᾶς ζητεῖται νά θέλουμε νά μοιραστοῦμε τή δωρεά, τήν ὁποία ἀπολαμβάνουμε, μέ τούς ἀδελφούς μας!

Ένα δεύτερο ἐρώτημα γεννιέται ἐπίσης: γιατί, ἂν καί τόσο εὐεργετημένοι, δυσκολευόμαστε νά συγχωρέσουμε μέ τή σειρά μας; Γιατί «καταναλώνουμε» τό δῶρο καί πρὸς τούς κοντινοὺς ἀδελφούς μας εἴμαστε «τσιγκούνηδες»;

Λόγω τοῦ ὑποσυνείδητου ναρκισσισμοῦ μας. Ἀκόμη καί ὅταν συνειδητά πιστεύουμε πῶς εἴμαστε πολὺ ἁμαρτωλοί, βαθιά στήν ψυχὴ μας εἶναι ἐδραιωμένη ἡ πεποίθηση ὅτι δικαιούμαστε τήν συγχώρηση ἐνῶ οἱ ἄλλοι ὄχι. Ἡ διογκωμένη εἰκόνα τοῦ ἑαυτοῦ μας δυσανασχετεῖ μέ τὰ ὅρια καί τήν μετάνοια, ἐνῶ τήν ἴδια ὥρα προσδοκᾷ οἱ ἄλλοι νά εἶναι ἄψογοι μαζί μας. Ἀδελφοί μου, ἅς ὁμολογήσουμε μέ εἰλικρίνεια ὅτι ὅλοι «κλέβουμε» στήν αὐτογνωσία, ὅλοι καταπατοῦμε βαθιά μέσα μας τήν δικαιοσύνη, ὅλοι ἐπιζητοῦμε μιά χαριστική μεταχείριση. Γι' αὐτό ἄλλωστε δικαιολογοῦμε τὰ λάθη μας ἐνῶ ἀπορρίπτουμε τίς δικαιολογίες τῶν ἄλλων.

Αὐτὴ ἡ στάση δέν εἶναι ἀπλᾶ ἔνστικτο αὐτοσυντήρησης. Δέν θά πάθει κάτι ἢ ὑπαρξή μας ἂν μετανοήσουμε καί ταπεινωθοῦμε. Δέν ἀπειλεῖται ὁ ἀληθινὸς ἑαυτός μας ἀλλὰ ἡ φαντασιακὴ εἰκόνα μας. Στόν βαθμὸ πού συγχωροῦμε ἀπὸ τήν καρδιά μας, διορθώνεται

καί ἡ εἰκόνα γιὰ τόν ἑαυτό μας τήν ὁποία διατηροῦμε στή φαντασία μας. Συγχωρώντας παραδινόμαστε στήν ἀγκαλιά τοῦ Θεοῦ μέ ἐμπιστοσύνη.

Καί, τέλος, ἕνα τρίτο ἐρώτημα. Ὁ Χριστὸς στήν παραβολὴ καταλήγει ὅτι ὁ ἀχάριστος ὑπηρέτης παραδόθηκε στοὺς «βασανιστές», μέχρι νά ἀποδώσει τα ὀφειλόμενα. Ποιοὶ εἶναι αὐτοί; Καί πῶς ταιριάζει ὁ πανάγαθος Θεός, ὁ Ὅποιος ἀπὸ ἔρωτα γιὰ τόν ἄνθρωπο πῆρε τή δική του φύση, μέ βασανιστήρια; Πόσες καί πόσες παρανοήσεις δέν ἀναπτύχθηκαν στό διάβα τῶν αἰώνων, πληγώνοντας καί τρομοκρατώντας τίς ψυχές...

Ἀδελφοί μου, οἱ βασανιστές βρίσκονται μέσα μας. Εἶναι οἱ ἐνοχές, αὐτὰ τὰ σημάδια τῆς συνείδησης. Βλέπετε, φτιαχτήκαμε ἔτσι ἀπὸ τόν Θεό ὥστε κάτι νά μᾶς εἰδοποιεῖ μέσα μας ὅταν ξεστρατίζουμε ἀπὸ τόν στόχο μας. Δέν χρειάζεται κανεὶς νά μᾶς τιμωρήσει. Ἐμπεριέχουμε, ἀπὸ τήν κατασκευὴ μας, τή δυνατότητα νά αἰσθανόμαστε τήν ὁδὴν ἐκείνη ἢ ὁποία μαρτυρεῖ ὅτι παραβιάσαμε τίς προδιαγραφές μας. Καί ὁ κεντρικὸς μας σχεδιασμὸς περιλαμβάνει τό ἔλεος. Ὅταν δέν συγχωροῦμε, τό βαθύ ἐκείνο αἶσθημα βιώνεται ὡς βασανιστήριον.

Κι ἔτσι ὁλοκληρώνεται ἡ ἐξήγηση. Ἡ σημερινὴ παραβολὴ μᾶς καθιστᾷ σαφές πότε ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ὅτι συγχωρεῖται. Ὅχι ὅταν ἀποφασίζει ὁ Θεὸς νά τόν συγχωρέσει, διότι αὐτὸ ἔγινε μιά κι ἔξω, χωρίς προϋποθέσεις ἀπὸ τήν πλευρά μας. Μᾶς δωρήθηκε ἀπλόχερα, ἐξαιτίας τῆς βούλησης τοῦ Θεοῦ. Νιώθουμε λοιπόν ὅτι συγχωρεθήκαμε,

καί σταματοῦν οἱ ἐσωτερικοί «βασανιστές», καί ἀπολαμβάνουμε τήν ἐν Χριστῷ ἐλευθερία, ὅταν διαγράφουμε κι ἐμεῖς ἀπό τήν καρδιά μας ὅσα

μᾶς ἔφταιξαν οἱ ἄλλοι. Τότε «ἔχουμε ἀποδώσει ὅλο τό χρέος» καί ἀποφυλακίζομαστε στήν ἐλευθερία τῆς Ἀγάπης τοῦ Θεοῦ.

Ἀντώνιος Πολυκανδριώτης, Αἰγαιοπελαγίτικο τοπίο (περ. 1950)

Ίχνηλατώντας τήν συνοδικότητα (XXIII) Ἡ συνοδικότητα στήν κανονική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας (Γ')

Ἀρχιμ. Ἀμφιλοχίου Μήλτου
Δρος Θεολογίας

Ὅπως εἶδαμε στό προηγούμενο σημείωμά μας, ὁ συνοδικός θεσμός, ὅπως θεσμοθετήθηκε ἀπό τοὺς κανόνες τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, εἶναι συμβατός μέ τίς ἀρχαίες ἐκκλησιολογικές ἀρχές, δηλαδή τήν αὐτονομία κάθε ἐπισκόπου στήν διαποίμανση τῆς ἐπισκοπῆς του καί τήν καθολικότητα κάθε τοπικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία εἶναι ταυτόχρονα ταυτόσημη μέ τίς ἄλλες τοπικές Ἐκκλησίας καί μέ τήν Μία, Ἀγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία. Ἡ ἐξουσία τῶν συνόδων δέν καταργεῖ τήν ἐπισκοπική ἐξουσία, ἀλλά διασφαλίζει τήν κοινωνία μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν. Στό παρόν καί τό ἐπόμενο σημείωμά μας, θά ἐγκύψουμε στόν τρόπο λειτουργίας τῆς συνόδου καί συγκεκριμένα στό ζήτημα τῆς ὁμοφωνίας καί τῆς σχέσης προέδρου καί μελῶν μίας συνόδου, ὁλοκληρώνοντας τήν ἀκροθιγῇ προσέγγιση τοῦ θέματός μας ἀπό ἀπόψεως κανονικοῦ δικαίου.

Ἡ τῶν πλειόνων ψήφος. Τό ζήτημα τῆς ὁμοφωνίας δέν εἶναι ἀπλῶς ἓνα διαδικαστικό θέμα, ἀλλά συνδέεται μέ τή σχέση μεταξύ κατά τόπον ἐπισκόπου καί συνόδου ἢ τοπικῆς καί τῆς ὅλης Ἐκκλησίας. Στήν πατερική

ἐκκλησιολογία, ἡ ὁμοφωνία εἶναι συνώνυμη μέ τήν ἐνότητα τῶν ἐπισκόπων καί ἀνάγεται, ὅπως θά δοῦμε παρακάτω, στήν ὑποβόσκουσα κατανόηση τῆς ἴδιας τῆς φύσης τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας, πού δέν εἶναι ἀθροιστική ἀλλά ἐνότητα ταυτότητας.

Ὁ 6^{ος} κανόνας τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς στήν Νίκαια προβλέπει, κατά τή λήψη συνοδικῶν ἀποφάσεων σχετικά μέ τήν ἐκλογή ἐπισκόπων, τήν προσφυγή στήν πλειοψηφία. Ὡστόσο, φαίνεται ὅτι τό ἰδεῶδες παραμένει ἡ ὁμοφωνία, ὅπως τό βλέπουμε στόν 4^ο κανόνα τῆς ἴδιας Συνόδου, ὁ ὁποῖος προβλέπει τήν ἐκλογή νέου ἐπισκόπου ἀπό ὅλους τοὺς ἐπισκόπους, ἐνῶ συγχρόνως ἀναγνωρίζει σιωπηρά τή δυσκολία αὐτῆς τῆς ἀπαίτησης. Παρομοίως, ὁ 19^{ος} κανόνας τῆς Ἀντιόχειας κάνει λόγο γιά τήν ἀρχή τῆς πλειοψηφίας¹. Ἐδῶ, ὅπως καί στόν 6^ο κανόνα τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, «γίνεται μνεῖα γιά τήν ἀρχή τῆς πλειοψηφίας γιά ἐκκλησιο-κανονικά ζητήματα, ἀλλά μόνον ὑπό τήν μορφή τῆς ἔσχατης προσφυγῆς καί ὑπό τήν προϋπόθεση, ὅτι τά κίνητρα τῶν ἀντιτιθέμενων στήν ἐκλογή εἶναι ταπεινά καί ἰδιοτελεῖ. Σέ ἀντίθετη

περίπτωση, οί Σύνοδοι, λαμβάνοντας τίς αποφάσεις τους κατά πλειοψηφία καί ὄχι ὁμοφώνως, ἔθεταν τήν ἐξουσία τους ὑπό ἀμφισβήτηση, ἐκτός ἂν ἀποδεικνυόταν, ὅπως προβλέπει ὁ 19^{ος} κανόνας τῆς Ἀντιοχείας, ὅτι ἡ μειοψηφία ἀντιτίθεται ἐξαιτίας "οἰκείας φιλονεικίας"»².

Γιά τόν Μητροπολίτη Περγάμου Ἰωάννη Ζηζιούλα, ὁ τελευταῖος αὐτός κανόνας, σέ σχέση μέ τόν 4^ο κανόνα τῆς Νικαίας, σηματοδοτεῖ ἐνίσχυση τῆς ἐξουσίας τῶν συνόδων εἰς βάρος τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας: «Πρόκειται γιά τήν εἰσαγωγή στόν συνοδικό θεσμό (γιά πρώτη ἄραγε φορά;) τῆς ἀρχῆς τῆς πλειοψηφίας. Ἀπό τήν καθιέρωση τῆς ἀρχῆς αὐτῆς, μπορεῖ νά προκύψουν σοβαρά ἐκκλησιολογικά προβλήματα. Ἡ ποσότητα, ὡς κριτήριο τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας, καί ἀποφασιστικό μάλιστα, προσκρούει στό ὅλο ἦθος τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησιολογίας. Ἔτσι, ὁ συνοδικός θεσμός κινδυνεύει νά μεταβληθεῖ σέ καθαρά νομικό θεσμό, ὅπως εἶναι τό κοσμικό δίκαιο τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Αὐτός εἶναι καί ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖο οἱ σύνοδοι τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας δέν κατέφευγαν σ' αὐτήν, ἐνν. τήν πλειοψηφία, παρά μόνο ὅταν ἐντατικές προσπάθειες γιά ὁμοφωνία ἀπέβαιναν ἄκαρπες»³. Ἡ υἱοθέτηση τοῦ συστήματος τῆς πλειοψηφίας, κατά τόν Μητροπολίτη Περιστερίου Γρηγόριο συνιστᾷ μιᾶ «ὀντολογική διολίσθηση» ἀπό τή «συνοδική ὁμοφωνία» πρὸς τή δημοκρατία. Ὁ π. Ἰωάννης Meyendorff ἐπισημαίνει σχετικά τήν ἔνταση μεταξύ τῆς συναίνεσης, ὡς ἐκκλησιολογικοῦ ιδεώδους, καί τῶν πρακτικῶν καί

νομικῶν ἀναγκῶν, κατ' ἐπίδραση τοῦ κοσμικοῦ δικαίου. Τονίζει, ὡστόσο, ὅτι αὐτή ἡ νομική ἐπίδραση ἀφορᾷ κυρίως ζητήματα τάξεως ἢ πειθαρχίας, ἐνῶ σέ δογματικά θέματα ἐξακολουθεῖ νά ἀναζητεῖται ἡ χαρισματική συναίνεση⁴.

Συνεπῶς, τό κριτήριο τῆς πλειοψηφίας δέν κατήργησε τήν ἀπαίτηση τῆς ὁμοφωνίας, οὔτε τήν ἀντικατέστησε πλήρως, δεδομένου ὅτι ἡ ἴδια Σύνοδος τῆς Ἀντιοχείας, μέ τόν 15^ο κανόνα της, ἔκανε ἐπίσης ἔκκληση στήν ὁμοφωνία. Ὁ εἰδικός τῶν Συνόδων H. J. Sieben διατυπώνει παρόμοια παρατήρηση: «Οἱ κανόνες τῆς Συνόδου τῆς Ἀντιοχείας πού μόλις ἀναφέρθηκαν [5, 6, 12, 15 καί 4] ἐπιβεβαιώνουν κατ' ἀρχάς μέ ἐντυπωσιακό τρόπο αὐτό πού παρατηρήσαμε στόν Κυπριανό: οἱ σύνοδοι καταναοῦν τόν ἑαυτό τους ὡς γεγονός συναίνεσης».

Ὁ σκοπός τῶν συνόδων, ἀκόμη καί μέσω τῆς πλειοψηφίας, δέν μπορεῖ παρά νά εἶναι ἡ ὁμοφωνία, χαρακτηριστικό πού διακρίνει τή συνοδικότητα τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τή δημοκρατία. Ἀναφερόμενος στίς Οἰκουμενικές ἢ γενικές Συνόδους ὁ σπουδαῖος θεολόγος καί ἱστορικός π. Yves Congar σημειώνει τά ἀκόλουθα πού ἀξίζει νά παρατεθοῦν: «Μιά σύνοδος δέν εἶναι ἕνα κοινοβούλιο, ἀλλά φανέρωση τῆς ὁμοφωνίας ἢ ὁμοψυχίας τῆς Ἐκκλησίας στήν πίστη καί στήν εὐαγγελική ὁδό πού κληρονόμησε ἀπό τούς Ἀποστόλους. Αὐτή ἡ διαφορά της ἀπό ἕνα κοινοβούλιο ἐκδηλώνεται σέ δύο ἀποφασιστικά σημεία: 1^ο. οἱ ἐπίσκοποι [...] δέν εἶναι ἀντιπρόσωποι ἢ ἐντολοδόχοι τῶν

κοινοτήτων τῶν ὁποίων ἡγοῦνται. Τίς ἐκπροσωποῦν βεβαίως, ἀλλά ὅπως ἢ κεφαλὴ ἐκπροσωπεῖ ὅλο τό σῶμα, προσωποποιώντας καί συνοψίζοντας τή ζωή του. [...] 2°. Ὁ συνοδικός νόμος δέν εἶναι τῆς πλειοψηφίας, ἀλλά τῆς ὁμοφωνίας. Καί βεβαίως, στίς συνόδους γίνεται ψηφοφορία, διότι δέν βρέθηκε ἄλλος τρόπος νά ἐκφραστεῖ ἡ γνώμη [...] Ἀλλά ἡ ψηφοφορία στή σύνοδο εἶναι ἀπλῶς μέσο γιά νά φτάσει κανείς στήν ὁμοφωνία, ἀναδεικνύοντας, μέσα ἀπό μιὰ πλειοψηφία, τήν ἀληθινή γνώμη ἢ κατευθυντήρια γραμμή τῆς Ἐκκλησίας ὡς τέτοιας, τήν ὁποία μερικοί ἴσως δέν ἀναγνωρίζουν ἀκόμη, ἀλλά ἡ ὁποία, ἀφοῦ διατυπωθεῖ καί ἀναγνωρισθεῖ ὡς τέτοια, θά καταστεῖ νόμος γιά ὅλους. Ἔτσι, ἡ σύνοδος δέν εἶναι τό ἄθροισμα τῶν ἐπί μέρους ψήφων, ἀλλά τό σύνολο τῆς συνείδησης τῆς Ἐκκλησίας πού βρίσκει τήν ἐκφρασή της. Τό ἰδεῶδες τῆς εἶναι, ὅπως στούς πρώτους αἰῶνες, "*in unum convenire*" (ἅγιος Κυπριανός, ἐπιστ. 55, 6, 1), ἡ κοινωνία. Βεβαίως, αὐτή ἡ ὁμοφωνία μπορεῖ, τή στιγμή τῆς συνόδου, νά εἶναι μόνο ἡθική [...]. Ἀλλά ἡ ὁμοφωνία πρέπει νά πραγματοποιηθεῖ, ἀργά ἢ γρήγορα. Ἄν δέν πραγματοποιηθεῖ, αὐτό θά ἦταν ἔνδειξη ὅτι ἡ σύνοδος δέν ἀποτελεῖ πλήρως ἀπεικόνιση τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Πάντοτε ἡ ὁμοφωνία, ἡ κοινωνία, ἀποδίδονται, ὡς ἴδιο ἔργο, στό Ἅγιο Πνεῦμα (βλ. ἡδὴ ἅγιο Παῦλο, Β' Κορ. 13, 13: ἡ κοινωνία). Γιά νά κατανοηθεῖ ἡ βαθύτερη φύση τῶν συνόδων, εἶναι ἀπαραίτητο νά ληφθεῖ ὑπ' ὄψη, ὡς ἀποφασιστικῆς σημασίας Πρόσωπο, τό Ἅγιο Πνεῦμα»⁵.

Ὁ κίνδυνος τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἀρχῆς τῆς πλειοψηφίας εἶναι νά κατανοηθεῖ ἡ ἴδια ἡ ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν μέ ἀριθμητικό καί ἀθροιστικό τρόπο, κάτι πού δέν συνάδει μέ τήν πατερική ἐκκλησιολογία πού παρουσιάσαμε σέ προηγούμενα ἄρθρα μας. Ἡ μία ἢ ὅλη Ἐκκλησία δέν εἶναι τό ἄθροισμα τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν ἀλλά ἡ κοινωνία τους πού θεμελιώνεται στήν κοινή τους ταυτότητα. Παρατηροῦμε, βεβαίως, ὅτι καί ὁ ἅγιος Κυπριανός ἐπικαλεῖται ὀρισμένες φορές τόν ἀριθμό τῶν ἐπισκόπων πού συμμετέχουν σέ μιὰ σύνοδο (π. χ. Ερ. 73, 1, 1), ἀλλά φαίνεται ὅτι αὐτό γίνεται ὄχι γιά τήν ἀναζήτηση πλειοψηφίας, ἀλλά γιά τήν ἐπίτευξη τῆς συναίνεσης ὅλων, τῆς εὐρύτερης ἀποδοχῆς, τῆς πλήρους ὁμοφωνίας. Οἱ Ἐπιστολές του μαρτυροῦν τόσο τίς προσπάθειές του νά ἐπιτύχει ὁμοφωνία μεταξύ τῶν ἐπισκόπων, ὅσο καί τή δυσκολία ἐπίτευξής της. Σέ αὐτό ἀκριβῶς συνίσταται ἡ πρόκληση τῆς ἔννοιας τῆς ὁμοφωνίας καί, τελικά, τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Πρβλ. τά σχόλια τῶν Ἱ. Ζωναρά καί Θ. Βαλσαμῶνος στό Ράλλη-Ποτλῆ, *Σύνταγμα τῶν Ἱερῶν Κανόνων*, τ. 3. Ἀθήνα: Γρηγόρη 1992, σ. 160-162. 2. Ἀρχιμ. Γρηγόριος Παπαθωμᾶς (νῦν Μητρ. Περιστερίου), "*Synodalité et Saints Canons au sein de l'Église*", *Θεολογία* 86 (2015) 163. 3. Ἰωάννης Ζηζιούλας, Μητρ. Περγάμου, «Ὁ συνοδικός θεσμός», *Θεολογία* 80 (2009) 18. 4. Jean Meyendorff, "*What is an Ecumenical Council?*", *St. Vladimir's Orthodox Theological Seminary* 17 (1973) 264. 5. Y. Congar, "*Les conciles dans la vie de l'Église*", *Sainte Église: Études et approches ecclésiologiques*, Paris: Cerf 1963, σ. 310-311.

Ποιμαντικές και ψυχαναλυτικές ρήσεις
τοῦ Χριστοῦ (Β')Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου-Γρηγορίου Τύμπα
Ίατροῦ, Δρος Ψυχανάλυσης

Ἀναφερθήκαμε ἤδη στὴν ἰδιαίτερη πνευματική καὶ ψυχολογική δυναμική τῶν λόγων τοῦ Κυρίου, τὰ ὁποῖα, ὡς «ρήματα ζωῆς αἰωνίου», κρύβουν αἰώνιες προοπτικές καὶ μποροῦν νὰ θεωρηθοῦν πολλαπλῶς. Συνήθως ἀναφερόμενοι στίς ρήσεις τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἀνάλυσή μας ἐξικνεῖται στὴν ἐρμηνεία τοῦ πνευματικοῦ μηνύματος πού μεταφέρουν. Ὅταν, λόγου χάρη, ὁ Κύριος εἶπε «ἄφετε τὰ παιδιά ἐλθεῖν πρὸς με», συνήθως ὁμιλοῦμε γιὰ μία ἐνθάρρυνση πρὸς τὴν παιδική ἀθωότητα καὶ ἀπλότητα. Ὡστόσο, ὅλα τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ ἐκτείνονται σέ βαθύτερους πνευματικούς καὶ ψυχολογικούς ὀρίζοντες, ὅπως μία ἄλλη σχετική ρήση του: «ἐὰν μὴ στραφῇτε καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδιά, οὐ μὴ εἰσέλθῃτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὅστις οὖν ταπεινώσει ἑαυτὸν ὡς τὸ παιδίον τοῦτο, οὗτός ἐστιν ὁ μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν».

Ἀπὸ τὰ λόγια αὐτά ἀπορρέουν πλεῖστες πνευματικές ἀξίες, ἀλλὰ καὶ σημαντικά μηνύματα καὶ προκλήσεις ἀπὸ ψυχολογική ἄποψη. Γνωρίζουμε, ὡς τὸ ἀπόσταγμα τῆς ψυχαναλυτικῆς θεωρίας, ὅτι οἱ σχέσεις μας μέ τοὺς γονεῖς, κυρίως μέσα ἀπὸ τὴν ἀρχετυπική δυναμική τῆς φιγούρας τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας, προσδιορίζουν σέ μεγάλο

βαθμὸ τὴν ψυχολογική μας ἀνάπτυξη. Μήπως ὅμως ὀρίζουν καὶ τὴν πνευματική σέ σημαντικό βαθμὸ; Εἶναι γνωστὸ ἐπίσης ὅτι ἡ πραγμάτωση τῆς πνευματικῆς καταξίωσης τοῦ ἀνθρώπου ἔγκειται στὴν «ἐπιστροφή» στὴν παιδική ἀθωότητα. Αὐτὴ ὅμως εἶναι ἀπαραίτητη καὶ γιὰ τὴν στάση τῆς υἱότητας, ἥτοι τῆς αἰσθησης τοῦ Θεοῦ ὡς Πατέρα, καὶ ἐπιστροφή στίς ἀρχέγονες ρίζες τοῦ «παραδείσου» – ἄρα στὴν ἀρχική κατάσταση μακριὰ ἀπὸ τὸν πόνο, τὴν θλίψη καὶ τὸν θάνατο.

Μήπως λοιπόν, ὅταν ὁ Χριστὸς μᾶς ζητᾷ νὰ «ἐπιστρέψουμε στὴν παιδική ἡλικία», σημαίνει τὴν ἐπιστροφή σέ μία ἁρμονικότερη σχέση μέ τὴν «ιδέα τοῦ πατέρα», ἢ τῆς μητέρας, στὴν ἀρχετυπική ἀνάδειξη τῆς ἐσωτερικῆς εὐδαιμονίας τῆς γονικῆς ἀσφάλειας, ἥτοι στὴν ἐγκατάσταση μιᾶς ἀσφαλοῦς κοινωνίας μέ τὸ μητρικό-πατρικό πρότυπο-ἀρχέτυπο; Ὅταν αὐτά τὰ ἔχουμε ἀπολέσει, ἴσως ταυτόχρονα ἔχουμε καὶ μία ἔλλειψη στὴν ικανότητά μας νὰ ἀποδεχθοῦμε ἓνα Πατέρα ταυτόχρονα δίκαιο καὶ πλήρη ἀγάπης, αὐστηρὸ ἀλλὰ καὶ εὐσπλαχνο τὴν ἴδια στιγμή. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, αὐτό πού ὑπονοεῖ ἡ ψυχολογία τοῦ Freud γιὰ τὴν «ἀποκατάσταση τῆς “χαμένης” φιγούρας τοῦ πατέρα», ἢ

τήν ἁρμονία τῶν ἀντιθέτων μέσα ἀπό τήν πάλη μέ τό γονικό ἀρχέτυπο στήν Ἀναλυτική ψυχολογία τοῦ Carl Jung, ἤ, ἐμφανέστερα, ἡ ἀποκατάσταση τοῦ «καλοῦ ἀντικειμένου» στήν θεωρία τῶν ἀντικειμενοτρόπων σχέσεων (Melanie Klein), τά ὁποῖα συνιστοῦν ἐκτεταμένες κλινικά ἐπιβεβαιωμένες θεωρίες, εἶναι ἡ ψυχολογική βάση τῆς «ἐπιστροφῆς» στήν παιδική ἀπλότητα, ἰσορροπία καί καλή σχέση μέ τούς γονεῖς, ὡς ἀντανάκλαση τῆς ἀσφαλοῦς σχέσης μέ τόν ἴδιο τόν Θεό Πατέρα. Στήν πραγματικότητα, αὕτη ἡ «ἐπιστροφή» δέν σημαίνει παλινδρόμηση πρός τά πίσω. Οὐσιαστικά εἶναι μία κίνηση πρός τά ἐμπρός, μέσα ἀπό τήν προσγειωμένη καί «ταπεινή» ἐπαναθεώρηση, ἐπανεκτίμηση καί ἐπανοηματοδότηση τοῦ παρελθόντος, καί κυρίως τῆς πολύπλοκης σχέσης μέ τίς γονικές ἀρχετυπικές καταβολές, ἀλλά καί τήν ἐπίγνωση τῶν ἀπαγορεύσεων τῆς ὑγιοῦς ἐπιθυμίας, οἱ ὁποῖες προέκυψαν ἀπό τήν σχέση αὕτη.

Μέ τήν ἐπεξεργασία καί ἀναθεώρηση τῶν βιωμάτων τῆς παιδικῆς καί νεανικῆς ἡλικίας, καί θεωρώντας, στό εὐρύτερο πνευματικό πλαίσιο τῆς Ἐκκλησίας, τήν βασική ἐμπιστοσύνη καί ἀσφάλεια πρός τό πατρικό καί μητρικό πρότυπο –στήν περίπτωση ἔλλειψης αὐτῶν εἶναι ἐφικτή ἡ ἀναπλήρωσή τους διά τῆς πνευματικῆς ἐμπειρίας– ἀνοίγεται ὁ δρόμος πρός μία νέα ταπεινή πνευματική στάση: ἐκεῖ ὅπου ἀρχίζουν νά ἐνεργοποιοῦνται ἡ γνήσια ἐπιθυμία-θέληση καί τά χαρίσματα τῆς ἀνθρώπινης φύσης, ὅπως τῆς ἐμπιστοσύνης, ἐλπίδος, χαρᾶς καί ἀγάπης, τόσο πρός τόν συνάνθρωπο ὅσο καί πρός τόν Θεό Πατέρα. Ἔτσι ἡ «ἐπιστροφή» στήν παιδική ἡλικία συνιστᾷ ἕνα πρωθύστερο βῆμα πρός τήν πνευματική ἀνάπτυξη, στόν χῶρο ὅπου διαμορφώνεται ἡ ὑγιής σχέση μέ τόν ἴδιο τόν Θεό Πατέρα, ἀλλά καί οἱ σχέσεις μέ τούς συνανθρώπους μας στήν βάση τῆς ἀθωότητας, εἰλικρίνειας, ἐμπιστοσύνης, ταπείνωσης καί ἀγάπης.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. *Ματθ.* 19,14. 2. *Ματθ.* 18,3-4. 3. Βλ. Sigmund Freud, *Ὁ ἄνδρας Μωσῆς καί ὁ μονοθεϊσμός*, Ἀθήνα: Ἐπίκουρος 1997. Ὁ Πραγματικός πατέρας ἀναγορεύεται σέ Συμβολικό πατέρα, καθὼς ἀντιπροσωπεύει τόν νόμο καί τήν ἐξουσία, πού κατέχει τό ἀντικείμενο τῆς ἐπιθυμίας. Αὕτη τῇ σημαίνουσα λειτουργία ὁ Lacan ὀνόμασε «εἰς τό Ὄνομα τοῦ Πατέρα». 4. Βλ. Carl G. Jung (1944), "Psychology and Alchemy", *The Collective Works of C. G. Jung* (CW) Vol. 12, para. 22, eds. Sir H. Read, M. Fordham, G. Adler, W. McGuire, trans. R.F.C. Hull, London: Routledge & Kegan Paul 1953-1983. 5. Βλ. *The Collected Writings of Melanie Klein, Volume 1: Love, Guilt and Reparation And Other Works 1921-1945*, London: Hogarth Press 1992.

Μανόλης
Καλλιγιάννης,
Μόλυβος, Λέσβος
(λεπτομέρεια)

Διάκονος - Δισκάριον

π. Χρυσοβαλάντη Θεοδώρου

προϊστ. Ἱ.Ν. Κοιμήσεως Θεοτόκου Ἀγ. Στεφάνου Ἀττικῆς, Δρος Λειτουργικῆς

Διάκονος. Ὡς λέγεται ὁποῖος κατέχει τὸν πρῶτο κατὰ σειρά βαθμὸ τῆς ἱερωσύνης. Ὁ Διάκονος μπορεῖ νὰ εἶναι ἑγγαμος, ἐφ' ὅσον ὁ γάμος τοῦ τελέστηκε πρὸ τῆς χειροτονίας ἢ ἄγαμος ἐφ' ὅσον προέρχεται ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν μοναχῶν. Ἡ ἡλικία τῆς χειροτονίας πρέπει νὰ εἶναι τουλάχιστον τὸ 25^ο ἔτος. Τὰ ἄμφιά τοῦ εἶναι τὸ Στιχάριο, τὰ Ἐπιμανίκια καὶ τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ, τὸ Ὅράριο. Ἡ ὅλη ἐμφάνισή του μὲ τὰ ἄμφια δείχνει τὸν ἄνθρωπο τὸν ζωσμένο καὶ τὸν ἔτοιμο γιὰ διακονία, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Πρεσβύτερο πού ἡ ἐμφάνισή του δείχνει πὺς εἶναι ταγμένος γιὰ προσευχή καὶ λατρεία.

Ὅπως ὁ ἀρχιερέας καὶ οἱ ἱερεῖς κάθονται στό σύνθρονο, ἀναλόγως καὶ οἱ διάκονοι στό διακονικὸ (Συμεὼν Θεσσαλονίκης PG 155, 345B). Στὴν δὲ Θεία Λειτουργία ἴσταται πίσω καὶ δεξιὰ τοῦ (ἀρχ)ιερέως.

Σπουδαία μαρτυρία γιὰ τὴν διακονία τοῦ δίνουν οἱ Διαταγές τῶν Ἀποστόλων: «Ἐστω δὲ τῶν τόπων προνοῶν ὁ διάκονος, ἵν' ἕκαστος τῶν εἰσερχομένων εἰς τὸν ἴδιον τόπον ὁρμᾷ καὶ μὴ παρὰ τὸ ἰντροῖτον (εἴσοδο) καθέζονται. Ὅμοίως ὁ διάκονος ἐπισκοπεῖτω τὸν λαόν, ὅπως μὴ τις ψιθυρίσῃ ἢ νυστάξῃ ἢ γελάσῃ ἢ νεύσῃ» (Διαταγές Ἀποστόλων, Β' 57, 13).

Στὰ πρωτοχριστιανικά χρόνια, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τίς *Πράξεις τῶν Ἀποστόλων*, οἱ Διάκονοι ὀρίσθηκαν γιὰ νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὴ διανομὴ τροφίμων πρὸς τοὺς πτωχοὺς τῆς Ἐκκλησίας. Ἀργότερα τοὺς ἀνατέθηκαν καὶ ὑπηρετικὰ λειτουργικὰ καθήκοντα.

Στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία ὁ Διάκονος ἦταν κυρίως ἀκόλουθος καὶ βοηθὸς τοῦ Ἐπισκόπου καὶ παρακαθόταν καὶ στὰ ἐπισκοπικὰ δικαστήρια. Στὴ Θεία Λειτουργία φρόντιζε γιὰ τὴν τάξιν στὸν ναὸ καὶ πολλὰς φορές στεκόταν κοντὰ στίς θύρες τῆς Ἐκκλησίας. Τοῦ εἶχε ἀνατεθεῖ ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Εὐαγγελίου, ἐνῶ οἱ ἀναγνώστες συνήθως ἀναγίνωσκαν τίς περικοπές τῆς *Παλαιᾶς Διαθήκης*. Ἐπίσης ἐκφωνοῦσε τίς εὐχές καὶ τίς δεήσεις, καὶ στὴν ὑποδοχὴ τῶν Κατηχουμένων γιὰ τὸ Βάπτισμα τοὺς δοκίμαζε καὶ τοὺς δίδασκε.

Ὅμως ἡ πιὸ σπουδαία ὑπηρεσία τοῦ ἦταν στό ἱερό Βῆμα καὶ στό φιλανθρωπικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας. Δεχόταν τίς προσφορές τῶν Χριστιανῶν, μνημόνευε τὰ ὀνόματα τῶν προσφερόντων, βοηθοῦσε τὸν Ἐπίσκοπο ἢ τὸν Πρεσβύτερο κατὰ τὴν τέλεση τῆς Θείας Λειτουργίας καὶ μετέδιδε τὴ Θεία Κοινωνία στοὺς πιστοὺς. Καὶ ὅταν οἱ πιστοὶ ἀπουσίαζαν γιὰ διάφορους λόγους, μετέφερε τὴ Θεία Εὐχαριστία στό σπίτι τους.

Δικηροτρίκηρα. Ἀλλιῶς ὀνομάζονται καί «πηνία», πού κατὰ τό *Μεγάλο Εὐχολόγιο* (Ἀθήνα: Ἀστήρ 1986, σ. 334) χρησιμοποιοῦνταν γιά ἐπαρκή φωτισμό.

Εἶναι τά κηροπήγια, τά ὅποια ἔχουν τό ἕνα τρεῖς ὑποδοχές καί τό ἄλλο δύο. Μέ αὐτά ὁ Ἐπίσκοπος, ὅταν λειτουργεῖ, εὐλογεῖ τοὺς πιστοὺς. Τό Τρίκηρο συμβολίζει τὴν Ἁγία Τριάδα καί τό Δίκηρο τίς δύο φύσεις τοῦ Κυρίου.

Δίπτυχα. Εἶναι οἱ κατάλογοι τῶν ὀνομάτων, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο φύλλα (δύο πτυχές) καί στοὺς ὁποίους γράφονται στή μιὰ πλευρά τά ὀνόματα τῶν ζώντων καί στήν ἄλλη τά ὀνόματα τῶν κεκοιμημένων, γιά νά μνημονεύονται κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Θείας Λειτουργίας ἀπὸ τὸν Διάκονο ἢ τὸν Πρεσβύτερο.

Ἡ ἐγγραφή τῶν ὀνομάτων σέ Δίπτυχα εἶναι παλιά συνήθεια στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας καί συγχρόνως βεβαιώνει καί τὴν εἰκόνα πού ὑπάρχει μεταξύ τῶν δύο μερῶν – τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή, τῆς στρατευομένης καί τῆς θριαμβευούσης. Τὴ στρατευομένη ἀποτελοῦν οἱ ζῶντες καί τὴ θριαμβεύουσα οἱ κεκοιμημένοι. Γι' αὐτό καί οἱ αἰρετικοὶ ζωντανοὶ ἢ νεκροὶ διαγράφονται ἀπὸ τά Δίπτυχα ὡς ξένοι πρὸς τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας.

Τά Δίπτυχα σήμερα διαβάζονται μπροστά στήν Πρόθεση, ὅπου καί φυλάσσονται, κατὰ τὴν ὥρα τῆς Προσκομιδῆς.

Μέ τὸν ἴδιο ὅρο ὅμως, «Δίπτυχα», ὀνομάζεται καί ἕνα τμῆμα τῆς Θείας Λειτουργίας, ἀμέσως μετὰ τῶν καθαγι-

ασμὸ τῶν Τιμίων Δώρων, τό ὁποῖο ὠφελεῖ πολὺ τό πνεῦμα τῆς ἐνότητος καί τῆς ὁμόνοιας τῆς τοπικῆς, ἀλλὰ καί τῆς καθ' ὅλον ἐκκλησίας, καταλήγοντας μέ τὴν φράση «Καὶ δὸς ἡμῖν ἐν ἐνὶ στόματι καί μιᾷ καρδίᾳ, δοξάζειν καί ἀνυμνεῖν...».

Ἐπίσης σέ συνοδικές λειτουργίες, ἐκφωνοῦνται τά δίπτυχα τῶν κατὰ τόπους Πατριαρχῶν καί προέδρων Ἐκκλησιῶν.

Δισκάριον ἢ Ἅγιος Δίσκος. Μικρὸς δίσκος ὑπερυψωμένος μέ κοντὴ βάση πού μαζί μέ τό Ποτήριο(ν) εἶναι ἀπὸ τά ἀρχαιότερα καί τά ἁγιότερα σκεύη. Σ' αὐτόν τοποθετεῖται ὁ Ἄρτος ὁ ὁποῖος μεταβάλλεται σέ Σῶμα Χριστοῦ. Ἐχει σχῆμα στρογγυλὸ γιατί, κατὰ τὸν Συμεῶν Θεσσαλονίκης, συμβολίζει «τόν κύκλο τοῦ οὐρανοῦ... τὸν νοητὸ Ἥλιο Χριστό» (PG 155, 264). Φαίνεται ὀρθότερη ἡ ἄποψη ὅτι συμβολίζει τό σύμπαν ἢ τὴν αἰωνιότητα, καθόσον τοποθετοῦνται σ' αὐτό οἱ μερίδες τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου, τῶν δώδεκα ταγμάτων τῶν Ἀγίων, τῶν ζώντων (στρατευομένη) καί τῶν κεκοιμημένων (θριαμβεύουσα Ἐκκλησία). Λόγῳ τῆς ἁγίας χρήσεώς του κατασκευάζεται ἀπὸ πολύτιμα μέταλλα καί διακοσμεῖται μέ πολύτιμους λίθους. Τὴν παλαιότερη ἐποχὴ, ὅταν οἱ πιστοὶ κοινωνοῦσαν ξεχωριστά ἀπὸ τό Σῶμα καί Αἷμα τοῦ Κυρίου, τό δισκάριο ἦταν μεγαλύτερο. Συνοδεύεται ἀπὸ τὸν Ἀστερίσκο γιά πρακτικούς λόγους. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, μερικοὶ λένε πὼς συμβολίζει τὴ Φάτνη τῆς Βηθλεέμ ἐπάνω στὴν ὁποία στάθηκε τό ἀστέρι.

XII. Ἡ ἀγιότης

Ἀρχιμ. Παντελεήμονος Τσορμπατζόγλου
Δρος Θεολογίας - Ἱερ. Προϊστ. Ἱ.Ν. Ἀγίων Ἀναργύρων Ψυρρῆ

Ἡ κοινή ἀποδοχή τῆς ἀγιότητος τῶν δύο ἱεραποστόλων καὶ φωτιστῶν τῶν Σλάβων ἐπιβεβαιώθηκε μέ τήν εἰκονογράφηση τῶν δύο ἀδελφῶν ἐπάνω ἀπό τόν τάφο τοῦ Κυρίλλου στόν ναό τοῦ ἁγίου Κλήμεντος στήν Ρώμη. Οἱ Βίοι τους συνετέθησαν πολύ ἐνωρίς, μᾶλλον ἀπό μαθητές αὐτόπτες καί αὐτήκοους μάρτυρες τῆς δράσεώς τους¹.

Ὁ Βίος τοῦ Κωνσταντίνου-Κυρίλλου γράφηκε μεταξὺ τοῦ θανάτου του (869) καί τοῦ ἔτους 880, ὅπου ὁ Κύριλλος παρουσιάζεται ὡς ἀπεσταλμένος τοῦ Θεοῦ στούς Σλάβους. Ἐπίσης, τό σλαβικό ἀλφάβητο θεωρεῖται θεία ἀποκάλυψη πού δέχθηκε ὁ ἴδιος.

Ἡ περίπτωση τοῦ Μεθοδίου διαφοροποιεῖται ἀπό ἐκείνη τοῦ ἀδελφοῦ του, καθότι ἀπεβίωσε στόν τόπο τῆς διακονίας του, κοντά στό ποίμνιό του τό 885. Ὁ Βίος του συνετάγη μεταξὺ τοῦ ἔτους τῆς ἐκδημίας του καί τοῦ 905, ὅταν ἡ Μοραβία περιῆλθε στήν οὐγγρική κυριαρχία. Ἡ ἀγιοποίησή του ἀναδεικνύεται μέσῳ τῆς εἰκόνας του ὡς ποιμένα, μέ ἀρετές ἀντάξιες μεγάλων ἁγίων. Ἰδιαίτερη ἔμφαση δίδεται στήν ἀναγνώρισή του ἀπό τόν Βυζαντινό αὐτοκράτορα, τόν Πατριάρχη καί κυρίως ἀπό τόν Πάπα τῆς Ρώμης, ὁ ὁποῖος τόν

χαρακτηρίζει «ἅγιο καί ὀρθόδοξο». Ἡ κηδεία του περιγράφεται ὡς ἀνάλογη μέ ἐκεῖνες τῶν μεγάλων ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας².

Πέρα ἀπό τίς περιοχές ὅπου δίδαξαν οἱ ἴδιοι, μεγάλη λαϊκή ἀποδοχή εἶχε ἡ μνήμη τους καί στίς λοιπές σλαβικές χῶρες, στίς ὁποῖες ἔδρασαν οἱ μαθητές τους. Ὁ ἐορτασμός τῶν δύο ἀδελφῶν, κατὰ τό πρότυπο τῆς ἐορτῆς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, συνενώθηκε στήν Βουλγαρική παράδοση τήν 6η Ἀπριλίου, ἡμέρα ἐκδημίας τοῦ Μεθοδίου, γιά νά καθιερωθεῖ ἀργότερα στήν 11η Μαΐου, καί στήν Σερβική παράδοση τήν 25η Αὐγούστου. Τόν ἐορτασμό τῆς 11ης Μαΐου ἐπέβαλε ἀποφασιστικά ἡ Ρωσική παράδοση τοῦ 16ου αἰ.

Στήν Ἑλληνική παράδοση «ἀνεκαλύφθησαν» ἐκ νέου οἱ δύο Θεσσαλονικεῖς ἀδελφοί, φωτιστές τῶν Σλάβων, κατὰ τίς ἀρχές τοῦ 18ου αἰ. ἀπό τοὺς ἐλληνοκούς-βλαχόφωνους κύκλους τῆς ἀκμάζουσας Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος. Ἡ καθυστέρηση αὐτή ἔχει μία πολύ προφανῆ αἰτία, λόγῳ τῆς ἀπομακρυσμένης ἀποστάσεως τῆς δράσεως καί τοῦ θανάτου τους, καθῶς ἐπίσης καί τῶν μετέπειτα πολιτικῶν περιπετειῶν Ἀνατολῆς-Δύσεως, πολύ δέ περισσότερο ἢ μή ὑπαρξῆ γνωστῶν λειψάνων στόν εὐρύτερο χῶρο,

ὅλα αὐτά καθυστέρησαν ὥστε τό ἔργο τους νά γίνει γνωστό καί νά ἐκτιμηθεῖ στήν Κωνσταντινούπολη καί στήν Θεσσαλονίκη. Τελικά ἔφθασε μέσω Βουλγαρίας ἐξαιτίας τῆς συνεισφορᾶς τοῦ διαπρεποῦς ἀρχιεπισκόπου Ἀχρίδος Θεοφυλάκτου (†1107), ὅπου ἀναζωπυρώθηκε ἐκ νέου στά τέλη τοῦ 17ου αἰ. καί μετά, ὅταν ἡ ἀρχιεπισκοπή ὑπήχθη στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο μέ στόχο τήν ἀντίσταση στούς ἐξισλαμισμούς καί τήν διατήρηση τῆς ὀρθόδοξης παράδοσης³.

Στήν Ἑλληνική ἐκκλησιαστική παράδοση, οἱ δύο αὐτάδελφοι συνεορτάζονται μαζί μέ τούς μαθητές τους, Γοράσδο, Κλήμη, Ναούμ, Ἀγγελάριο καί Σάββα, ἀναφέρονται συλλογικά ὡς οἱ «Ἅγιοι Ἑπτάριθμοι». Ἡ πρώτη ἀκολουθία τους δημοσιεύθηκε στήν Βενετία τό 1719 γιά τήν ἑορτή τους στίς 26 Νοεμβρίου, ἡμερομηνία πού συνδέεται μέ τόν τοπικό ἑορτασμό τους στό Βεράτι, στή Β. Ἡπειρο. Τό 1742, στήν Μοσχόπολη, ὁ Γρηγόριος Μοσχοπολίτης ἐξέδωσε μία ἀκόμη ἀκολουθία πρός τιμὴν τῶν Ἀγίων Ἑπταρίθμων, ὀρίζοντας ὡς ἡμέρα ἑορτῆς τήν 17ῃ Ἰουλίου.

Ἡ ἑντάξη τῆς μνήμης τῶν ἁγίων Κυρίλλου καί Μεθοδίου στό ἑορτολόγιο τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης πραγματοποιήθηκε τό 1957, κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Μητροπολίτου Παντελεήμονος Α', ὁ ὁποῖος καθιέρωσε τόν ἑορτασμό τῆς «Συνάξεως πάντων τῶν ἐν Θεσσαλονίκη διαλαμφάντων Ἀγίων». Ἀρχικά, ὁ ἑορτασμός τελοῦνταν τήν Β' Κυριακή τοῦ Ματθαίου καί μετέπειτα μεταφέρθηκε στήν Κυριακή τῶν Μυροφόρων. Ὁ ἀείμνηστος ἀγιορείτης μοναχός Γεράσι-

μος Μικραγιαννανίτης συνέταξε σχετική Ἀκολουθία, στήν ὁποία τό Συναξάριο ὀρίζει τήν μνήμη τῶν δύο Ἀγίων στίς 11 Μαΐου.

Αὐτοτελὴς ναός τῶν ἁγίων Κυρίλλου καί Μεθοδίου στήν Θεσσαλονίκη κτίσθηκε μόλις τό 1983, στήν Νέα Παραλία. Στις 27 Μαρτίου 1983, Κυριακή τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀνοιξαν οἱ θύρες τοῦ ναοῦ καί τελέστηκε ἡ πρώτη Διορθόδοξη Θεία Λειτουργία. Στόν ναό κατατέθηκαν α) τό ἀπό τό 1974 δωρηθέν λείψανο τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐκ Ρώμης στό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο καί ἐν συνεχείᾳ στήν Ἱ. Μητρόπολη Θεσσαλονίκης, β) στίς 18 Μαρτίου 1988, στόν ἴδιο ναό λείψανο τοῦ Ἀγίου Μεθοδίου, προερχόμενο ἀπό τή Ρωμαιοκαθολική Ἐπισκοπή Νίτρας στή Σλοβακία, τό ὁποῖο εἶχε παραχωρηθεῖ στόν μητροπολίτη Αὐστρίας ἀπό Φραγκισκανική Μονή τῆς Βιέννης. Παράλληλα, ὁ ὑμνογράφος Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης ἀναμόρφωσε τήν Ἀκολουθία τῶν Ἀγίων, ἐνσωματώνοντας ἀναφορές στά ἱερά λείψανα καί τόν ναό⁴.

Ἀπολογισμός. Γεγονότα πού ὅρισαν ἐποχές καί σφράγισαν πολιτισμούς στήν παγκόσμια ἱστορία εἶναι ἐλάχιστα καί ἡ ἀξία τους εἶναι ἀνεξάρτητη τῶν ἐκτιμήσεων τῶν ἱστορικῶν, ἀφοῦ ἡ ἐμβέλειά τους ἐκτείνεται ἐπέκεινα τοῦ ὀρίζοντος τῆς ἐποχῆς τους καί φθάνει μέχρι τῶν χρόνων μας, καί ὅχι μόνον· καθίσταται ἀδύνατη ἡ κατανόηση τοῦ ἱστορικοῦ ἀναγλύφου τῆς ἐποχῆς μας δίχως τόν συνυπολογισμό τους. Ἡ βαρύτητα, μάλιστα, ἐνίων γεγονότων, ὅπως ἡ πτώση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ἀνακάλυψη

τῆς Ἀμερικῆς, ἡ Κομμουνιστική ἐπανάσταση, ἱστορικά παραμένει ἀκόμη ἀνυπολόγιστη, ἀφοῦ μέ ποικίλους τρόπους οἱ συνέπειες ἐπιζοῦν μέχρι σήμερα καί ἐπηρεάζουν τό ἱστορικό γίγνεσθαι ἀκόμη.

Θεωρῶ γεγονός ἰσάξιο καί ἐφάμιλλο τῶν παραπάνω καί τόν ἐκχριστιανισμό τῶν Σλάβων μέ ἐνδιάμεσο τό Βυζάντιο, μέ τήν ἀποστολή τῶν δύο Θεσσαλονικέων ἀδελφῶν Κυρίλλου καί Μεθοδίου τόν 9ο αἰ. Ὁ ἐκχριστιανισμός τῶν εἰδωλολατρῶν Σλάβων ἀπό τήν Κωνσταντινούπολη ἀποτελεῖ μία ὁλοκληρωμένη προσπάθεια ἐπαναπροσδιορισμοῦ τῶν σχέσεων μέ τήν Δύση, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τῆς ὁποίας μέγας νοῦς ἦταν ὁ πατριάρχης Φώτιος. Ἡ υἱοθέτηση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπό τήν σλαβική ὁμοεθνεία μέ τήν διαμεσολάβηση τοῦ Βυζαντίου, ἄλλαξε τήν ὄψη τῆς οἰκουμένης καί ἀνέτρεψε τίς ἰσορροπίες ὀριστικά καί ἀμετάκλητα ἀνάμεσα σέ αὐτό πού λένε Ἀνατολή καί Δύση.

Ἡ δημιουργία ἐκ τοῦ μηδενός πλήρους γλώσσας καί φιλολογίας, γιά τίς ἀνάγκες τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, θέτουν τίς βάσεις τοῦ Σλαβικοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, συνάμα δέ καί τά σπέρματα τῆς αὐτοσυνειδησίας τους. Ἕνας ὁλόκληρος κόσμος μέ τήν βοήθεια τῶν δύο ἱεραποστόλων βρῆκε τό μέσο τῆς θρησκευτικῆς καί φιλολογικῆς ἐκφράσεως ἔξω ἀπό τά δεσμά τῶν «τριῶν ἱερῶν γλωσσῶν» καί πρῶτοι ἀπό ὅλους τοὺς ἄλλους Εὐρωπαίους, πλήν τῶν Ἑλλήνων καί τῶν Λατίνων, ἀπέκτησαν ἐθνική γλώσσα καί φιλολογία, θεμελιώνοντας ἔτσι αὐτόνομο πολιτισμό καί ἀνεξάρτητο τρόπο σκέψης· μέ ἄλλα λόγια, ἀπέκτησαν ταυτότητα. Ὅπλισμένοι τώρα πιά οἱ Σλάβοι μέ γλώσσα δική τους καί νέα πίστη μποροῦν μόνοι τους νά πάρουν τήν μοῖρα στά χέρια τους. Οἱ Θεσσαλονικεῖς ἀδελφοί Κύριλλος καί Μεθόδιος ἦταν οἱ πρῶτοι πού ἐργάσθηκαν γιά μία ἐνωμένη πνευματικά Εὐρώπη τῶν λαῶν, τῶν γλωσσῶν καί τῶν διαφορετικῶν πολιτισμῶν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Οἱ *Βίοι* τῶν ἁγίων Κυρίλλου καί Μεθοδίου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παλαιοσλαβικοῦ κειμένου καί ἐκτενῆ σχόλια, ἀπό τόν Ἀ.-Αἰ. Ταχῆα, Κύριλλος καί Μεθόδιος. Οἱ ἀρχαιότερες βιογραφίες τῶν Θεσσαλονικέων ἐκπολιτιστῶν τῶν Σλάβων, Θεσσαλονίκη: [University Studio Press] 2008. Οἱ δύο *Βίοι* φέρουν τοὺς ἑξῆς τίτλους: α) *Βίος, πολιτεία καί ἀθλήση τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Κωνσταντίνου τοῦ Φιλοσόφου, πρώτου καθηγητοῦ καί διδασκάλου τοῦ ἔθνους τῶν Σλάβων*, σ. 45-91 (μετάφραση), 92-166 (σημειώσεις-σχόλια). β) *Μνήμη καί βίος τοῦ μακαρίου πατρὸς καί διδασκάλου ἡμῶν Μεθοδίου, ἀρχιεπισκόπου Μοραβίας*, σ. 189-212 (μετάφραση), 213-262 (σημειώσεις-σχόλια). Ἀκόμη, βλ. Δ. Χατζηλέλεας, *Ἡ ἱστορική ἐξέλιξη τῶν πηγῶν γιά τοὺς ἁγίους Κύριλλο καί Μεθόδιο, τοὺς διδασκάλους καί φωτιστές τῶν Σλάβων: μέ ἔμφαση στήν αὐθεντικότητά τους*, (ἀνέκδ. διδ. διατρ.), Φλώρινα 2013. 2. Βλ. Σ. Κίσσας, «Εἰκαστικές παραστάσεις τῶν ἁγίων Κυρίλλου καί Μεθοδίου στῇ θρησκευτικῇ τέχνῃ», *Πρακτικά συνεδρίου πρὸς τιμὴ τῶν αὐταδέλφων Κυρίλλου καί Μεθοδίου*, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 317-323· Ἰ. Σίσσιου, «Οἱ παλαιότερες ἀπεικονίσεις τῶν Ἀγ. Κυρίλλου & Μεθοδίου στῇ μνημειακῇ ζωγραφικῇ μετὰ τὴν πτώση τοῦ κράτους τοῦ Σαμουῆλ καί μέχρι τῇ Λατινοκρατία», σὺν *Πρακτικά ἐπιστημονικῆς ἡμερίδας: «Ἡ συμβολὴ τῶν Ἀγίων Κυρίλλου & Μεθοδίου στῇ θρησκευτικῇ καί πολιτισμικῇ διαμόρφωση τῆς Εὐρώπης ὡς παράγοντας ἐνότητας καί συνεργασίας τῶν λαῶν τῆς»*, Ὀλυμπιακὸ Χωριό, 3 Μαΐου 2014, Ὀλυμπιακὸ Χωριό 2015, σ. 61-106. 3. Βλ. Ἰ. Φουντούλης, «Οἱ ἅγιοι Κύριλλος καί Μεθόδιος στὸ ἐορτολόγιο καί στὴν ὁμολογία τῆς Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας», *Πρακτικά συνεδρίου πρὸς τιμὴ τῶν αὐταδέλφων Κυρίλλου καί Μεθοδίου*, ὁ.π., σ. 199-200. 4. Βλ. Δ. Βαλαῆς, «Ἡ καθιέρωση τῆς τιμῆς τῶν ἱεραποστόλων Ἀγίων Κυρίλλου καί Μεθοδίου στῇ γενέτειρά τους Θεσσαλονίκη», *Σύνθεσις* 2 (2) (2013) 68-92.

«Ἱερό Γέλιο»: Ἐνα ἀνορθολογικό καί ἐκστατικό φαινόμενο στόν Πεντηκοστιανικό χῶρο

Πρωτ. Βασιλείου Ἀ. Γεωργόπουλου
Ἀναπλ. Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ.

Τό ἐπονομαζόμενο «Ἱερό γέλιο» ἀποτελεῖ ἓνα ἀπό τά πιό χαρακτηριστικά καί ἀμφιλεγόμενα φαινόμενα πού συνδέονται μέ τό αἰρετικό Πεντηκοστιανό κίνημα τοῦ λεγομένου Τρίτου Κύματος, ἀπό τή δεκαετία τοῦ 1990 μέχρι σήμερα. Ἡ ἐμφάνισή του ἐντάσσεται στό εὐρύτερο πλαίσιο τῶν παραδόξων φαινομένων πού σχετίζονται μέ τή λεγόμενη «Εὐλογία τοῦ Τορόντο» (*Toronto Blessing*), ὅπου τέτοιου εἴδους ἐκδηλώσεις ἦταν ιδιαίτερα διαδεδομένες. Τό φαινόμενο προκάλεσε ἔντονες ἀντιδράσεις, τόσο ἐντός ὅσο καί ἐκτός τῶν Πεντηκοστιανικῶν κύκλων, καθώς ἐγείρει θεολογικά καί ψυχολογικά ἐρωτήματα (S. Großmann, *Weht der Geist, wo wir wollen? Der „Toronto-Segen“ und der Weg der charismatischen Bewegung*, 1995).

Περιγραφή. Τό «Ἱερό γέλιο» περιγράφεται ὡς μιᾶ ξαφνική καί ἀνεξέλεγκτη ἔκρηξη γέλιου πού ἐκδηλώνεται κατά τή διάρκεια λατρευτικῶν συναθροίσεων. Οἱ συμμετέχοντες βιώνουν παράδοξη κατάσταση, ἥ ὁποία ἐκφράζεται μέσα ἀπό γέλιο πού μπορεί νά κυμαίνεται ἀπό ἥπιο ἕως ἔντονα ὑστερικό. Συχνά, τό φαινόμενο συνοδεύεται ἀπό σωματικές ἀντιδράσεις, ὅπως πτώση στό ἔδαφος, ἀδυναμία ἐλέγχου τοῦ σώματος ἢ καί προσωρινή ἀπουσία ἐπαφῆς μέ τό

περιβάλλον. Τό «Ἱερό γέλιο» δέν ἐμφανίζεται ὡς μεμονωμένο γεγονός, ἀλλά ἐντάσσεται σέ ἓνα σύνολο γνωρισμάτων πού χαρακτηρίζουν τό Τρίτο Κύμα, καί περιλαμβάνουν καί ἄλλες ἀσυνήθιστες σωματικές ἐκδηλώσεις. Τό κοινό στοιχεῖο αὐτῶν τῶν φαινομένων εἶναι ὁ ἐκστατικός τους χαρακτήρας, πού συχνά ὑπερβαίνει τά ὅρια τῆς λογικῆς. Ἀπό περιγραφική ἄποψη, τό φαινόμενο παρουσιάζει χαρακτηριστικά μαζικῆς διέγερσης καί ἐκστατικῆς συμπεριφορᾶς, καθώς οἱ συμμετέχοντες φαίνεται νά ἀπομακρύνονται ἀπό τίς συνηθισμένες μορφές αὐτοελέγχου καί λογικῆς ἐπεξεργασίας (R. Hempelmann, *Umfallen, Zittern, Lachen, Ekstase...*, EZW-Texte 173/2003).

Ἡ ἐρμηνεία ἀπό τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ Τρίτου Κύματος. Οἱ ὁπαδοί τοῦ Τρίτου Κύματος ἐρμηνεύουν τό «Ἱερό γέλιο» ὡς ἔκφραση ἄμεσης καί ὑπερφυσικῆς ἐνέργειας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Σύμφωνα μέ τοὺς ἰσχυρισμούς τους, ὁ Θεός δέν περιορίζεται ἀπό τίς συμβατικές μορφές λατρείας ἢ ἀπό τίς ἀνθρώπινες λογικές κατηγορίες. Ἀντιθέτως, μπορεί νά ἐνεργεῖ μέ τρόπους πού φαίνονται παράδοξοι ἢ ἀκόμη καί σκανδαλώδεις. Στό πλαίσιο αὐτό, τό «Ἱερό γέλιο» θεωρεῖται ὡς ἔκχυση θεϊκῆς χαρᾶς.

Οἱ ὑποστηρικτές τοῦ φαινομένου ἐπι-καλοῦνται ἐπίσης βιβλικά χωρία γιά νά θεμελιώσουν τή θέση τους. Ἀναφέρονται, γιά παράδειγμα, στή «χαρά τήν ἀνεκλάλητη» (Α΄ Πέτρ. 1,8), καθώς καί στό γεγονός τῆς Πεντηκοστῆς (Πράξ. 2,13), ὅπου οἱ μαθητές κατηγορήθηκαν ὅτι εἶναι μεθυσμένοι λόγω τῆς ἀσυνήθιστης συμπεριφορᾶς τους. Οἱ ἐκστατικές ἐκδηλώσεις, ὑποστηρίζουν, δέν εἶναι ξένες πρός τή βιβλική παράδοση, ἀλλά ἀποτελοῦν ἔνδειξη τῆς ἐνεργοῦ παρουσίας τοῦ Θεοῦ.

Ἐπιπλέον, τό Τρίτο Κύμα δίνει ιδιαίτερη ἔμφαση σέ «σημεῖα καί θαύματα» ὡς ἀναπόσπαστο μέρος τῆς καθημερινῆς χριστιανικῆς ζωῆς. Μέσα σέ αὐτό τό πλαίσιο, τό «ἱερό γέλιο» δέν ἀποτελεῖ περιθωριακή ἐκδήλωση, ἀλλά κεντρικό φαινόμενο ὡς «σημεῖο».

Ἡ κριτική ἀπό τούς Κλασικούς Πεντηκοστιανούς. Οἱ Κλασικοί Πεντηκοστιανοί ὑποστηρίζουν ὅτι τέτοιες πρακτικές ὄχι μόνο στεροῦνται βιβλικῆς τεκμηρίωσης, ἀλλά καί ὑπονομεύουν τή σοβαρότητα τῆς λατρείας, μετατρέποντάς τήν σέ θέαμα πού ἀπομακρύνει ἀπό τόν κεντρικό σκοπό τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Κατά τήν ἄποψή τους, ἡ ἀποδοχή τέτοιων ἐκδηλώσεων ἀνοίγει τόν δρόμο γιά αὐθαιρέσιες καί πρακτικές πού δέν μποροῦν νά ἐλεγχθοῦν οὔτε νά ἀξιολογηθοῦν μέ βάση τήν Ἁγία Γραφή, θέτοντας σέ κίνδυνο τήν πνευματική ἀκεραιότητα τῆς κοινότητος.

Ἐνα ἀπό τά βασικά ἐπιχειρήματα τῶν ἐπικριτῶν εἶναι ἡ ἐπικλήση τῆς ἀρχῆς τῆς τάξεως στή λατρεία, ὅπως διατυπώνεται στήν Α΄ πρὸς Κορινθίους

14,40: «πάντα εὐσχημόνως καί κατὰ τάξιν γινέσθω». Σύμφωνα μέ αὐτήν τήν προσέγγιση, οἱ ἐκδηλώσεις πού χαρακτηρίζονται ἀπό ἀπώλεια ἐλέγχου καί ἀταξία δέν μποροῦν νά ἀποδοθοῦν στό Ἅγιο Πνεῦμα, τό ὁποῖο θεωρεῖται πηγὴ εἰρήνης καί τάξεως.

Ἐπιπλέον, οἱ Κλασικοί Πεντηκοστιανοί ἐκφράζουν ἀνησυχία γιά τόν κίνδυνο πνευματικῆς πλάνης ἢ ψυχολογικῆς ὑποβολῆς. Ἀπό αὐτήν τήν ὀπτική, τό «ἱερό γέλιο» θεωρεῖται θεολογικά ἀβάσιμο καί δυνητικά ἐπικίνδυνο γιά ὀρθή πνευματική ζωή.

Ὁρθόδοξη θεώρηση. Μέ βάση τήν ὀρθόδοξη πατερική παράδοση, εἶναι ὄχι ἀπλῶς εὐλογο ἀλλά ἀναπόφευκτο νά διαπιστωθεῖ ὅτι σέ τέτοιου εἴδους ἐκδηλώσεις –ὅπου κυριαρχεῖ ἡ σωματική ἀκαταστασία καί ἡ ψυχολογική διέγερση– τό Ἅγιο Πνεῦμα δέν εἶναι παρόν. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀπολύτως ξεκάθαροι: τό Ἅγιο Πνεῦμα δέν ἐνεργεῖ μέσα ἀπό θορυβώδεις ἐκδηλώσεις, ἀνεξέλεγκτες κινήσεις, ὑστερικές ἐκρήξεις ἢ καταστάσεις πού καταργοῦν τή νηφαλιότητα καί τή σωφροσύνη τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ παρουσία καί οἱ καρποί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Γαλ. 5,22) δέν ἔχουν καμμία σχέση μέ φαινόμενα πού ἐκφράζουν μαζική ἐκστατική ὑποβολή ἢ ἀποτελοῦν ἐκδηλώσεις δαιμονοπληξίας. Οἱ ἱεροὶ Πατέρες, ὡς οἱ αὐθεντικοὶ χειραγωγοὶ στήν ἀληθινὴ κατὰ Χριστόν ζωή, τονίζουν ὅτι κάθε ἐκδήλωση πού καταργεῖ τήν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, πού θολώνει τόν νοῦ, πού διεγείρει τά πάθη ἢ προκαλεῖ σύγχυση, δέν προέρχεται ἀπό τόν Θεό.

Ἡ Θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στήν Ὁρθόδοξη Θεολογία καί ἡ αἵρετική κακοδοξία

Ἀρχιμ. Θεοφίλου Λεμοντζή
Δρος Θεολογίας

Στήν ἱστορία τῆς χριστιανικῆς θεολογίας, οἱ ἀντιλήψεις γιά τό Ἅγιο Πνεῦμα ἀπό ἀρχαίους καί σύγχρονους αἵρετικούς πνευματομάχους ποικίλλουν. Ἀρχαίες αἱρέσεις, ὅπως οἱ Ἀρειανοί, ἀρνοῦνταν τή θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί ὑποστήριζαν ὅτι εἶναι δημιούργημα, ὅπως καί ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ. Ἐπίσης, οἱ Μακεδονιανοί, ἄν καί δέχονταν τή θεότητα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὁμως ἀρνοῦνταν τή θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Παρόμοια, διάφοροι σύγχρονοι αἵρετικοί κύκλοι, ὅπως οἱ μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβά, ὡς γνήσια ἀντιτριαδικοί αἵρετικοί, ὄχι μόνο ἀρνοῦνται τή θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀλλά ἐπίσης λέγουν ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα δέν εἶναι πρόσωπο ἀλλά μιᾶ ἀπρόσωπη δύναμη τοῦ Θεοῦ.

Ἀντίθετα, ἡ Ὁρθόδοξη θεολογία διδάσκει ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι τέλειος Θεός. Ἐκπορεύεται μόνον ἐκ τοῦ Θεοῦ Πατρός, ὅπως μᾶς διδάξε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος (Ιω. 15,26). Εἶναι ἰσότημο καί ὁμοούσιο, «συμπροσκυνούμενον καί συνδοξαζόμενον» μέ τόν Πατέρα καί τόν Υἱό, ὅπως διατυπώνεται στό Σύμβολο τῆς Πίστεως. Ἐνεργεῖ στή ζωή τῆς Ἐκκλησίας, στά Μυστήρια καί στήν πνευματική ζωή τῶν πιστῶν.

Στήν Ὁρθόδοξη Θεολογία, ἡ πίστη στή θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀποτελεῖ θεμελιώδη διδασκαλία καί ἀναπόσπαστο στοιχεῖο τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας γιά τήν Ἁγία Τριάδα. Ἡ Ὁρθόδοξία διδάσκει ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἕνας κατὰ τήν οὐσία, ἀλλά τρεῖς ὑποστάσεις –Πατήρ, Υἱός καί Ἅγιο Πνεῦμα– καί ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι τέλειος Θεός, ὁμοούσιος μέ τόν Πατέρα καί τόν Υἱό. Ἡ θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δέν ἔχει συμβολική ἔννοια, ἀλλά πραγματική.

Ἡ κατανόηση τῆς θεότητος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπό τήν Ὁρθόδοξη θεολογία βασίζεται στήν ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ. Στήν Καινή Διαθήκη, τό Ἅγιο Πνεῦμα παρουσιάζεται ὡς τέλειος Θεός. Ἔτσι ὁ Ἰησοῦς Χριστός ὑπόσχεται στούς μαθητές Του ὅτι θά στείλει τόν Παράκλητο, τό Ἅγιο Πνεῦμα, πού θά τοὺς διδάξει, θά τοὺς καθοδηγήσει σέ ὅλη τήν ἀλήθεια καί θά μείνει μαζί τους γιά πάντα (Ιω. 14,16-17,26). Ἐπίσης, ἡ θεϊκή παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς (Πράξ. 2,1-4), μεταμορφώνει τοὺς Ἀποστόλους καί τοὺς καθιστᾷ ἱκανούς νά κηρύξουν τό Εὐαγγέλιο μέ δύναμη καί τόλμη.

Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ἐπισημαίνουν ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι τέλειος

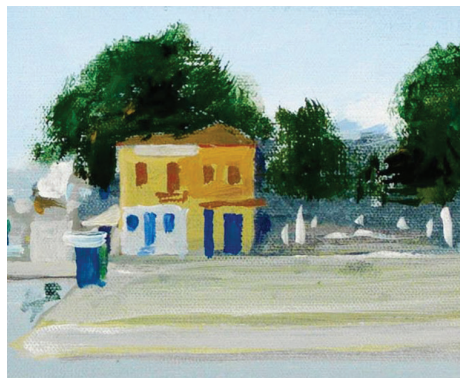
Θεός. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος τονίζει ὅτι τό Πνεῦμα δέν εἶναι δημιουργήμα, μιὰ κτιστή ἀπρόσωπη δύναμη, ἀλλά ὁμοούσιο μέ τόν Πατέρα καί τόν Υἱό. Ἐπίσης, ὁ Μέγας Βασίλειος, στήν διδασκαλία του γιά τήν Ἁγία Τριάδα, ὑπογραμμίζει τή θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διασφαλίζοντας τήν ἐνότητα καί ἰσότητα τῶν προσώπων τῆς Τριάδας. Ἡ θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀποτελεῖ κεντρικό στοιχεῖο τῆς Ὁρθόδοξης Θεολογίας καθῶς συνιστᾷ θεμέλιο λίθο τῆς πίστεως στόν Τριαδικό Θεό.

Οἱ κακοδοξίες σύγχρονων καί ἀρχαίων αἵρετικῶν, ἔρχονται σέ ἀπόλυτη ἀντίθεση μέ τήν ἀλήθεια τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἡ ὁποία λέει ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι τό Πνεῦμα τῆς ἀληθείας (Ἰω. 16,13), τό Πνεῦμα τῆς Προφητείας (Πράξ. 28,25). Τό Ἅγιο Πνεῦμα «ἐρευνᾷ καί τὰ βᾶθη τοῦ Θεοῦ» (Α΄ Κορ. 2,10) καί κατὰ συνέπεια εἶναι Θεός, διότι ἕνα κτίσμα, ἕνα δημιουργήμα, δέν ἔχει τή φυσική δυνατότητα νά γνωρίζει τήν οὐσία τοῦ Θεοῦ. Ὡς τέλειος Θεός συμμετέχει μέ τόν Πατέρα καί τόν Υἱό στήν πράξη τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου (Ψαλμ. 32,6) ἀλλά καί στήν πράξη τῆς ἀναδημιουργίας καί σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, τόν ὁποῖο καθιστᾷ υἱό τοῦ Θεοῦ (Γαλ. 4,6).

Τό Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι τέλειος Θεός, ἄκτιστος καί ἄχρονος. Δέν εἶναι μιὰ ἀπρόσωπη δύναμη, ὅπως νομίζουν οἱ αἵρετικοί, ἀλλά τέλειο πρόσωπο, ἀληθινός Θεός. Ἔτσι, τό Ἅγιο Πνεῦμα ὁμίλησε στόν ἀπόστολο Πέτρο (Πράξ. 10,19) καί προέτρεψε τόν Φίλιππο νά ἀνέβει στό ἄρμα τοῦ Αἰθίοπος ἀξιωματοῦχου (Πράξ. 8,29). Μιὰ ἀπρόσωπη δύναμη

δέν ἔχει τή δυνατότητα νά ὁμιλεῖ, παρὰ μόνο ἕνα πρόσωπο.

Τό Ἅγιο Πνεῦμα ἐνεργεῖ ἐντός τῆς Ἐκκλησίας καί στήν πνευματική πορεία τοῦ πιστοῦ. Ἡ ἐμπειρία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στήν Ἐκκλησία (Γαλ. 5, 22-23), μέσα ἀπό τὰ Μυστήρια, τήν προσευχή καί τήν παρουσία τῆς Θείας Χάρης (Α΄ Κορ. 12,4-11), μαρτυρεῖ καθημερινά τήν πραγματικότητα τῆς θεότητάς Του. Τό Ἅγιο Πνεῦμα καθιστᾷ τοὺς πιστούς κατὰ χάριν θεούς. Ὁ Μέγας Βασίλειος ἐπισημαίνει ὅτι καθῶς οἱ πιστοί φωτίζονται ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα, ἀκτινοβολοῦν τή Θεία χάρη. Ἀπλῶς καί μόνον ἡ παράθεση ὀρισμένων θαυμαστῶν γεγονότων ἀπό τή ζωή τῶν Ἀγίων μας, παλαιῶν καί συγχρόνων, οἱ ὁποῖοι ἦταν ἔμπλεοι ἁγιοπνευματικῶν χαρισμάτων, ἀποδεικνύουν περίτρανα ὅτι τόσο στά παλαιά χρόνια ὅσο καί στή σύγχρονη ἐποχή, ἀλλά καί μέχρι τῆς συντελείας τοῦ κόσμου, θά ἐνεργεῖται ἡ δωρεά τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐντός τῆς Ἐκκλησίας, ἀποκαλύπτοντας τή θεϊκή Του ταυτότητα καί ἐνέργεια.

Ἡ Φωνή-Βροντή τοῦ Θεοῦ Πατρός: ἐντολή ἰδρύσεως

Σταύρου Γουλούλη
Δρος Βυζαντινῆς Τέχνης

Ὁ Ἰησοῦς ὡς «Υἱὸς Ἀνθρώπου» ἐνεργεῖ ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Πατρός. Ὁ Θεός ὁμιλεῖ μέ φωνή στὸν Ἀδάμ (Γεν. 8.8) καὶ ἄλλους Δικαίους, στὸ ὄρος Σινᾶ (Εξ. 19.19, πρβλ. Πρ. 7.31-32) κ.λπ. Πάλι στὸ Σινᾶ, στὸν Ἥλεια, ἀκούσθηκε «φωνὴ αὐρας λεπτῆς» (Γ' Βασ. 19.12). Στὴν Κ.Δ. ἡ μόνη πατρικὴ παρουσία εἶναι ἡ Φωνή, σέ καίριες φάσεις (Συνοπτικοί: Βάπτισις, Μεταμόρφωσις, Ἰωάννης: Βαΐοφόρος). Πρῶτα στή Βάπτισις ἀναγορεύεται ὁ Υἱὸς ἐντολοδόχος στήν πόλη-στρατόπεδο πού ἱδρυσεν ὁ Ἰωάννης Πρόδρομος στήν Ἐρημο [Ἐφημέριος, τ. 73, τχ. 5 (2024) 34-35] καὶ ἐκφέρεται ἡ διοριστήριος ἐντολή τοῦ Πατέρα διὰ Φωνῆς [Μθ. 3.17. Μκ. 1.11. Λκ. 3.22: «φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν»: «Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός»]. Στὴν πορεία πού ἀκολουθεῖ ἡ κορύφωσις ἔρχεται στή Μεταμόρφωσις [Μθ. 17.5. Μκ. 9.7. Λκ. 9.35 («υἱὸς ἐκλελεγμένος»): «φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης». [πρβλ. Β' Πέτρ. 1.17: «παρὰ Θεοῦ πατρὸς τιμὴν καὶ δόξαν φωνῆς»]. Ὁ Θεός Πατὴρ ἐπικυρώνει, δοξάζει, τὴν ἐξουσία τοῦ Υἱοῦ. Ἐξ αὐτοῦ οἱ μαθητὲς τότε θυμήθηκαν τὸν Ἥλεια, ὁ ὁποῖος «ἔρχεται καὶ ἀποκαταστήσει πάντα» (Μθ. 17.9-13. Πρβλ. Λκ. 9.7-9). Τό ὅλο σκηνικό θυμίζει ἀναγόρευσις βασιλείας:

ὑπάρχει φῶς (σάν λαμπάδες πού φωτίζουν τὸν θρόνον), φωτίζεται τό πρόσωπο τοῦ τιμώμενου ὡς ἥλιος, ἐμφανίζονται δύο συνοδοὶ (Μωυσῆς καὶ Ἥλιος) [Μθ. 20.20-21: ἡ μήτηρ Ζεβεδαίου ζητᾷ οἱ δύο υἱοὶ νά πλαισιώσουν τὸν Ἰησοῦ ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων]. Πρὸς στιγμήν ὁ Πέτρος ἐξέφρασε τὴν ἀποψη νά μείνουν μόνιμα σέ τρεῖς σκηνές (Ἰησοῦ, Μωυσῆ καὶ Ἥλεια), χώρους διαμονῆς-καθίσματα, ἀπὸ ὅπου θά λειτουργοῦσαν ὡς ἐπιτελεῖο, σέ διαρκῇ εὐωχίᾳ, σκηνοπηγία.

Ἀντίθετα ὁ Ἰωάννης, περιγράφοντας ἓνα διαρκές ἐορταστικὸ προσκύνημα στὸν Ναό, παραλείπει στή Βάπτισις τὴν φωνητικὴ ἐντολή (1.29-34), τὴ στιγμή πού οἱ Συνοπτικοὶ ἐκθέτουν σάν σέ ζωντανή μετάδοσις! Ἐστιάζει ἀπλῶς στήν κάθοδο τοῦ Πνεύματος ἐν εἶδει περιστερᾶς. Ἀντὶ γιὰ τὴ Βάπτισις προβάλλει τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Ἰησοῦ ὡς Μεσσία ἐξ οἴκου Δαβὶδ στή Σκηνοπηγία, «Μεσσοῦσις τῆς ἐορτῆς» (Ιω. 7.2 κ.έ., 14). Παραλείπει καὶ τὴ Μεταμόρφωσις, ὀρίζοντας ἄλλο συμβάν ὅπου ἀκούγεται ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ Πατρός, τό τελευταῖο Πάσχα, στὸν Ναό, ὅπου λαὸς καὶ ἱερατεῖο δέν ὑποδέχονται τὴ θριαμβικὴ εἴσοδο (*adventus*) τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ οἱ Ἑβραῖοι (προσήμετοι). Ὁ Υἱὸς θά δοξασθεῖ

καί δι' Αὐτοῦ ὁ Πατήρ, τό ὄνομά Του, ἡ ἐξουσία (Ιω. 12.27-29), πράγμα πού δηλώνεται μέ φωνή ὡς βροντή!· «καί ἐδόξασα καί πάλιν δοξάσω». Τήν ἔζησαν μόνον οἱ Μαθητές (Ιω. 12.30-31): «ὁ οὖν ὄχλος ὁ ἐστὼς καί ἀκούσας ἔλεγε βροντὴν γεγονέναι. ἄλλοι ἔλεγον ἄγγελος αὐτῷ λελάληκεν. Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς ... Οὐ δι' ἐμὲ αὕτη ἡ φωνὴ γέγονεν, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς. νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου, νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβέβληται ἔξω...». Στόν Ναό ἡ δόξα (ἀναγόρευση, ἐξουσία) τοῦ Υἱοῦ εἰς τὰ Ἕθνη γίνεται διαρκῆς μεσσιανική Νίκη. Ἴσως εἶναι ἡ στιγμή πού γιά τόν Ἰωάννη ἰδρύεται δημόσια ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἑθνῶν, ὡς Βουλὴ τοῦ Πατρός.

Ἡ οὐράνια φωνὴ στόν ἰωάννειο λόγο συνδέεται μέ τή βροντὴ ὡς κοσμικὸ στοιχεῖο πού συνδέει μέ τήν Πηγὴ τῆς ζωῆς, δίνοντας ἐντολές τοῦ Ὑπερέραν. Στήν Ἀποκάλυψη 4.5: «ἐκ τοῦ θρόνου ἐκπορεύονται ἀστραπαὶ καὶ φωναὶ καὶ βρονταί», σκηνὴ πού ἀνακαλεῖ τή νομοδοσίαν στό ὄρος Σινᾶ (Ἐξ. 19-16). Πρβλ. Ἀποκ. 8.5 (βρονταὶ στήν γῆ), Ἀποκ. 6.1: «ὡς φωνὴν βροντῆς ἔρχου», Ἀποκ. 10.3-4, Ἀποκ. 14. Στὴ φιᾶλη τοῦ 7ου ἀγγέλου (16.18) «ἐξῆλθε φωνὴ μεγάλη ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ θρόνου ... καὶ ἐγένοντο ἀστραπαὶ καὶ φωναὶ καὶ βρονταί». Ὅλα ἀνακαλοῦν τήν πραγματικότητα τῆς ἐξουσίας τοῦ Θεοῦ μέσῳ εἰκόνων ἀστραπῶν καὶ βροντῶν. Ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ Λόγου δόθηκε στους δύο ἀδελφούς Ἰάκωβο καὶ Ἰωάννη, τούς «Βοανηργές... υἱοὶ βροντῆς» (Μκ. 3.17). Παρόμοια φωνές ὄχλου ἀπὸ τόν οὐρανὸ (Ἀποκ. 19.6) ἀκούγονται ὡς «φωνὴ

βροντῶν ἰσχυρῶν». Καλλιιεργεῖται ἡ ἴδια φυσική εἰκόνα: ἡ οὐράνια φωνὴ εἶναι σάν βροντὴ, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐξασκῶν τό κήρυγμα παρομοιάζεται βροντερός, ἐντολοδόχος ἐξουσίας.

Ἄν ἡ Ἑρημος τοῦ Ἰορδάνη ὑπῆρξε ἡ πρώτη πόλη-στρατόπεδο ἐκπαιδεύσεως τῆς πολιτείας τοῦ Θεοῦ μέ ἐξουσιάζοντα τόν Ἰησοῦ-Μεσσία, ἡ ἀνακήρυξη (πρόγευση) τοῦ Κράτους εἶναι διαρκῆς τρυφή τῆς Σκηνοπηγίας στό ἀπόμακρο ὄρος τῆς Μεταμορφώσεως. Ὁ Ἰωάννης [7.1 κ.έ.] ὁρίζει στόν Ναό τήν ἐναρξὴ τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἰησοῦ κληρονομικῶ δικαίῳ στήν ἀστική ἐορτὴ τῆς Σκηνοπηγίας, ἀλλὰ τήν κορύφωση στή θριαμβική εἴσοδο στό Πάσχα, ὑπαινισσόμενος τήν θυσία Του ὡς Ἀμνοῦ. Ἐτσι δικαιολογεῖ τήν ἐπέκταση τῆς Ἐντολῆς συστάσεως Πολιτείας στά ἔθνη, πού διέπονταν ἀπὸ τήν κουλτούρα τοῦ θανάτου-ἀναγέννησης τοῦ σπόρου. Ἡ ἐξουσιαστική Φωνὴ τοῦ Πατρός ἰσχύει καὶ στά δύο “σενάρια” ὡς ἡ ἐντολὴ πού δίνεται γιά ἱδρυση Πολιτείας τοῦ Θεοῦ, πορεία ἀπὸ τήν Ἑρημο τῆς Ἰουδαίας στό (παρακείμενο;) Ὅρος τῆς Μεταμορφώσεως, ἢ γιὰ νὰ ἐπεκταθεῖ ἀπὸ τόν Ναό στόν κόσμο.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. 1. Στόν Ναό τοῦ Ἰεζεκιήλ (43. 6-7) ἀκούγεται ἡ φωνὴ λαλοῦντος, δείχνοντας τόν «τόπο τοῦ θρόνου» του.

Ἡ Πρώτη Ὠδή

Δημητρίου Κανελλόπουλου

Ἀντιπροέδρου τοῦ Ἀρείου Πάγου Ε.Τ. - Ἱεροφάλτου

Ἡ Πρώτη ὠδή ἀναφέρεται στό Μέγα Γεγονός τῆς Ἐξόδου τῶν Ἑβραίων, μέ ἐπικεφαλῆς τόν Μωυσῆ ἀπό τήν Αἴγυπτο, στήν διάβαση τῆς Ἐρυθρᾶς Θάλασσας ἀπό αὐτούς, ἀφοῦ προηγουμένως, γιά νά μπορέσουν νά τή διασχίσουν χωρίστηκαν τά ὕδατα καί σχηματίστηκε μέσα στή θάλασσα δίοδος ξηρᾶς, καθῶς καί στόν πνιγμό τῶν Αἰγυπτίων πού καταδίωκαν τούς Ἑβραίους, μέ τήν ἐπάνοδο τῶν ὑδάτων, μετά τή διάβασή τους. Γιά τή σωτηρία τους, οἱ Ἑβραῖοι ἀνέπεμψαν νικητήριο ὕμνον δοξολογίας καί εὐχαριστίας πρός Τόν Θεό μέ τήν ἐπωδό: «Ἄσωμεν τῷ Κυρίῳ ἐνδόξως γάρ δεδόξασται». Ἐπικεφαλῆς τῶν γυναικῶν ἦταν ἡ ἀδελφή τοῦ Μωυσῆ, προφῆτις Μαριάμ καί ὅλες αὐτές οἱ γυναῖκες μέ τύμπανα καί χορούς ἔψαλλον τήν προαναφερόμενη ἐπωδό (βλ. Ἐξ. 14 καί 15). Θά δοῦμε τώρα πόσο ἔντεχνα καί ἀριστοτεχνικά οἱ ἀσματογράφοι προσαρμόζουν τά παραπάνω γεγονότα στόν εἰρμό τῆς πρώτης ὠδῆς κάθε κανόνος, ἀναφερόμενοι εἴτε στό σύνολο τῶν γεγονότων αὐτῶν εἴτε σέ ἐπιμέρους γεγονότα. Χάριν συντομίας δέν θά προβοῦμε σέ μετάφραση τῶν ὕμνων, ἀλλά ἀπλῶς θά ἀναγράψουμε τόν εἰρμό κάθε πρώτης ὠδῆς καί θά ἐπισημαίνουμε καί θά τονίζουμε τίς χαρακτηριστικές λέξεις τῆς βιβλικῆς πρώτης ὠδῆς, ὅπως αὐτές

προσαρμόζονται στήν ὕμνολογούμενη ἑορτή, ἀπό τίς ὁποῖες κυρίαρχη εἶναι ἡ ἐπωδός πού προαναφέραμε. Τηροῦμε τή σειρά πού ἀκολουθήσαμε καί στήν Τρίτη ὠδή [βλ. Ἐφημέριος, τχ. 3 (2026) 41-43]. Ἀρχίζουμε ἀπό τίς καταβάσεις πού ἀναφέρονται στήν Παναγία «Ἀνοίξω τὸ στόμα μου... καί ᾄσω γηθόμενος ταύτης τὰ θαύματα». Ἑορτή τῶν Χριστουγέννων: «Χριστὸς γεννᾶται δοξάσατε... ᾄσατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ... ἀνυμνήσατε λαοὶ ὅτι δεδόξασται». Ἑορτή τῶν Θεοφανείων: «Βυθοῦ ἀνεκάλυψε πυθμένα καί διὰ ξηρᾶς οἰκίους ἔλκει ἐν αὐτῷ κατακαλύψας ἀντιπάλους, ὁ κραταῖος ἐν πολέμοις Κύριος ὅτι δεδόξασται». Ἑορτή τῆς Ὑπαπαντῆς: «Χέρσον ἀβυσσοτόκον... ὥσει τεῖχος γὰρ ἐπάγει ἐκατέρωθεν ὕδωρ. Λαῷ πεζοπονοποροῦντι καί θεαρέστως μέλποντι ᾄσωμεν τῷ Κυρίῳ ἐνδόξως γάρ δεδόξασται». Κυριακή τοῦ Τελώνου καί τοῦ Φαρισαίου καί Κυριακή τῆς Τυρινῆς: «Ὡς ἐν ἡπείρῳ πεζεύσας ὁ Ἰσραὴλ ἐν ἀβύσσῳ ἵχνεσι τὸν διώκτην Φαραὼ καθορῶν ποντούμενον, Θεῷ ἐπινίκιον ᾠδὴν ἐβόα ᾄσωμεν». Ὡς ἡπειρος ἐδῶ νοεῖται ἡ ξηρά, ἐνῶ καί οἱ τρεῖς παραπάνω εἰρμοὶ περιλαμβάνουν ὅλα σχεδόν τά γεγονότα πού ἀναφέρονται στήν Ἑξοδο. Κυριακή τοῦ Ἀσώτου: «Τὴν Μωσέως Ὠδὴν ἀναλαβοῦσα βόησον ψυχὴ, βοη-

θὸς καὶ σκεπαστὴς ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν. Οὗτος μου Θεὸς καὶ δοξάσω αὐτόν». Κυριακὴ των Ἀπόκρεω: «Βοηθὸς καὶ σκεπαστὴς ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν. Οὗτος μου Θεὸς καὶ δοξάσω αὐτόν. Θεὸς τοῦ πατρός μου καὶ ὑψώσω αὐτόν ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται». Καὶ οἱ δύο παραπάνω εἰρμοὶ εἶναι σχεδὸν ἀντιγραφὴ ἀπὸ τὴν ἐπινίκιον ἐπωδὸν τῶν Ἑβραίων (Εξ. 15,2). Κυριακὴ Α' τῶν Νηστειῶν: «Θαλάσσης Τὸ Ἑρυθραῖον Πέλαγος ἀβρόχοις ἵχνεσι ὁ παλαιὸς πεζεύσας Ἰσραὴλ σταυροτύποις Μωσέως χερσὶν τοῦ Ἀμαλήκ τὴν δύναμιν ἐν τῇ ἐρήμῳ ἐτροπώσατο». Κυριακὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως: «Ὁ Θεότατος προετύπωσε πάσαι Μωσῆς ἐν Ἑρυθρᾷ Θαλάσσει διαβιβάσας Ἰσραὴλ, τῷ σταυρῷ Σου τὴν ὑγρὰν τῇ ράβδῳ τεμὼν, ὥδῃν σοι ἐξόδιον ἀναμέλπων, Χριστὲ ὁ Θεός». Κυριακὴ τῶν Βαΐων: «Ὡφθησαν αἱ πηγαὶ τῆς ἀβύσσου, νοτίδος ἄμμοιροι καὶ ἀνεκαλύφθη θαλάσσης κυμαιοῦσης τὰ θεμέλια...περιούσιον λαὸν δὲ ἔσωσας, ἄδοντα ἐπινίκιον ὕμνον σοὶ Κύριε». Κυριακὴ τοῦ Πάσχα: «Ἀναστάσεως ἡμέρα λαμπρυνθῶμεν λαοί...ἐκ γὰρ θανάτου πρὸς ζωὴν καὶ ἐκ γῆς πρὸς οὐρανὸν Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμᾶς διεβίβασεν ἐπινίκιον ἄδοντας». Κυριακὴ τοῦ Τυφλοῦ ποῦ φάλλονται οἱ καταβασίεις γιὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Ἀναλήψεως: «Τῷ Σωτῆρι Θεῷ, τῷ ἐν θαλάσσει λαῷ ποσὶν ἀβρόχοις ὁδηγήσαντι καὶ Φαραὼ πανστρατιᾷ καταποντίσαντι αὐτῷ μόνῳ ἄσωμεν, ὅτι δεδόξασται». Κυριακὴ τῆς Πεντηκοστῆς: «Πόντῳ ἐκάλυψε Φαραὼ σὼν ἄρμασι... ἄσωμεν αὐτῷ ὅτι δεδόξασται». Ὡς πόντος ἐδῶ

νοεῖται ἡ θάλασσα. Καταβασίεις γιὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως: «Χοροὶ Ἰσραὴλ ἀνίχμοις ποσὶ πόντον ἐρυθρόν καὶ ὑγρὸν βυθὸν διελάσαντες ἀναβάτας τριστάτας δυσμενεῖς ὀρώντες ἐν αὐτῷ ὑποβρυχίους ἐν ἀγαλλιᾷσει ἔμελλον ἄσωμεν Τὸν Θεὸν ἡμῶν ὅτι δεδόξασται». Ἑορτὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου: «Πεποικιλμένη τῇ θείᾳ δόξῃ... πάντας συνηγάγετο πρὸς εὐφροσύνην τοὺς πιστοὺς, ἐξαρχούσης Μαριὰμ, μετὰ χορῶν καὶ τυμπάνων, τῷ σῷ ἄδοντες μονογενῇ ἐνδόξως ὅτι δεδόξασται». Ἐδῶ βλέπουμε τὴν Μαριὰμ νὰ δοξάζει τὸν Θεὸ μέ τούς χορούς καὶ τὰ τύμπανα τὰ ὁποῖα προαναφέραμε. Ἑορτὴ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ: «Σταυρὸν χαράξας Μωυσῆς ἐπ' εὐθείας ράβδῳ τὴν Ἑρυθρὰν διέτεμε τῷ Ἰσραὴλ πεζεύσαντι, τὴν δὲ ἐπιστρεπτικῶς Φαραὼ τοῖς ἄρμασι κροτήσας ἤνωσεν... διὸ Χριστῷ ἄσωμεν τῷ Θεῷ ἡμῶν ὅτι δεδόξασται». Μικρὸς παρακλητικὸς κανόνας: «Υἱὸν διοδοῦσας ὡσεὶ ξηρὰν καὶ τὴν Αἰγυπτίαν μοχθηρίαν διαφυγῶν ὁ Ἰσραηλῆτης ἀνεβόα τῷ λυτρωτῇ καὶ Θεῷ ἡμῶν ἄσωμεν». Μέγας παρακλητικὸς κανόνας: «Ἄρμα-τηλάτην Φαραὼ ἐβύθισε... Μωσαϊκὴ ράβδος σταυροτύπως πλήξασα καὶ διελοῦσα θάλασσαν Ἰσραὴλ δὲ φυγάδα πεζὸν ὁδίτην διέσωσεν ἄσμα τῷ Θεῷ ἀναμέλποντα». Διαπιστώνουμε καὶ πάλι τὴ δεξιτεχνία μέ τὴν ὁποία οἱ ἱεροὶ ὕμνογράφοι συνέθεταν τοὺς κανόνες, ἀναγνωρίζοντας συγχρόνως καὶ τίς δυσκολίες ποῦ αὐτοὶ ἀντιμετώπιζαν στὸ ἔργο τους, ἀλλὰ καὶ τὴν καταπληκτικὴ γνώση τους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

Διοικητικά θέματα 8. Ἐγκύκλιοι καί Δημοσιεύματα

Μακαριστοῦ Μητροπ. Ζιχνῶν καί Νευροκοπίου Νικοδήμου

Πολλές φορές ὑπάρχει ἀνάγκη νά γίνουν ὀρισμένες ἀνακοινώσεις ἢ νά δοθοῦν ἐντολές ἢ νά προβληθοῦν χρήσιμες ἀπόψεις, ιδέες, ζητήματα, μελέτες κ.τ.τ. Τά κατάλληλα μέσα γι' αὐτόν τόν σκοπό εἶναι οἱ ἐγκύκλιοι ἀφ' ενός καί οἱ δημοσιεύσεις ἀφ' ἑτέρου.

Α΄. Ἐγκύκλιοι. Οἱ ἐγκύκλιοι εἶναι συνήθως ὑπηρεσιακῆς φύσεως, ὑπάρχουν ὅμως καί οἱ ποιμαντικές ἐγκύκλιοι.

Ὅσον ἀφορᾷ τίς ὑπηρεσιακές ἐγκυκλίους, τά συνηθέστατα αὐτά μέσα, διὰ τῶν ὁποίων οἱ Ἐκκλησιαστικές Ἀρχές ἐπικοινωνοῦν μέ τά ὑπηρεσιακά στελέχη καί ὄργανα πού ὑπάγονται σ' αὐτές, πρέπει νά παρατηρήσουμε τά ἑξῆς.

Κατ' ἀρχήν, τήν ἐκδοση κάποιας ἐγκυκλίου εὐλόγως προκαλεῖ μόνο κάποιο σοβαρό καί ἀξιόλογο ζήτημα. Δέν ἐνδείκνυται νά ἐξαπολύεται ἐγκύκλιος γιά τήν παραμικρή αἰτία. Οἱ ἀλλεπάλληλες ἐγκύκλιοι ἀμβλύνουν τήν ἐντύπωση ὅτι πρόκειται περί ἐντολῶν καί ὑποχρεώσεων, πού ἐπιβάλλονται ἀπό τήν προϊστάμενη ἐκκλησιαστική Ἀρχή, καί σταδιακά προσλαμβάνουν τόν χαρακτήρα ἀπλῆς ἀνακοίνωσης, πού δέν εἶναι ὑποχρεωτική γιά τοὺς ἀποδέκτες. Ὡς ἐκ τούτου, γιά νά διαφυλαχθεῖ τό κύρος της, κάθε ἐκκλησιαστική Ἀρχή πρέπει

να εἶναι φειδωλή στήν ἐκδοση ἐγκυκλίων, καί νά προβαίνει σέ ἐγκυκλίους ἀνακοινώσεις ἢ ἐντολές μόνον ὅταν τό ἐπιβάλλει πραγματική ἀνάγκη (ὄχι δευτερεύουσα ἢ τριτεύουσα). Ἐπιμένουμε σέ αὐτό, ἔχοντας ὑπ' ὄψιν τόν μεγάλο ἀριθμό κάποιων ἐκκλησιαστικῶν ἐγκυκλίων, οἱ ὁποῖες ἀφήνουν συνήθως ἀδι-ἀφορους τοὺς παραλήπτες, γιά νά μὴν ποῦμε ὅτι καί ἐκεῖνοι πού ἀποστέλλουν αὐτές τίς πυκνές καί ἀνεπαρκῶς δικαιολογημένες ἐγκυκλίους, συνήθως δέν ἔχουν τή δυνατότητα νά παρακολουθήσουν τήν ἐκτέλεση καί ἐφαρμογή τους, μέ ἀποτέλεσμα νά προκαλεῖται σημαντική ζημία στό κύρος τῆς διοίκησης.

Γι' αὐτό, ἐπιβάλλεται νά ὑπάρχει παρακολούθηση καί ἔλεγχος γιά τήν τήρηση καί τήν ἐκτέλεση ἐκείνων πού διατάσσει ἡ ἐγκύκλιος. Ἐνδείκνυται νά ἀνοίγεται φάκελος τῶν ἀναμενόμενων ἀπαντήσεων σέ κάθε ἐγκύκλιο, νά γίνονται ἐπιθεωρήσεις κ.λπ. Γενικά μιλώντας, ἐγκύκλιος διαταγή πρέπει νά ἐκδίδεται τότε καί μόνον, ὅταν ἡ ἐκδίδουσα Ἀρχή ἔχει τήν ἀπόφαση καί τή δυνατότητα νά μὴν ἐγκαταλείψει περαιτέρω τό θέμα. Διαφορετικά, ἄς γίνονται ἀπλές ἀνακοινώσεις, ἐάν κάποιο ζήτημα πρόκειται νά ἐπαφίεται μόνο στή φιλοτιμία τῶν κατώτερων ἐκτελε-

στικῶν ὀργάνων, χωρίς παρακολούθηση καὶ ἔλεγχου.

Εἶναι σκοπίμη καὶ ἀποτελεσματική σέ πρακτικό ἐπίπεδο ἡ ἀξίωση ὀρισμένων Ἱεραρχῶν, οἱ ἐγκύκλιοι πού ἐξαπολύθηκαν ἀπό αὐτούς νά φυλάσσονται ἐπιμελῶς ἀπό τούς παραλήπτες (ιερεῖς, ἐκκλησιαστικά συμβούλια κ.λπ.) σέ ἰδιαιτέρο φάκελο καὶ κατ' ἀριθμητική σειρά, ὥστε νά τίς παρουσιάζουν σέ πλήρη σειρά κατὰ τίς ἐπιθεωρήσεις τοῦ Ἱεράρχη. Ὁμοίως, χρήσιμη εἶναι καὶ ἡ δημοσίευση τῶν ἐγκυκλίων σέ περιοδικά καὶ ἐφημερίδες τῶν μητροπόλεων (ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν, βεβαίως) καὶ ἡ ὑποχρεωτική φύλαξη τῶν φύλλων ἀνελλιπῶς, γιά νά βιβλιοδετηθοῦν στή συνέχεια σέ τόμο κατ' ἔτος, γιά τή μονιμότερη καὶ ἀσφαλέστερη φύλαξή τους.

Εἶναι ἐπαινετή ἡ ἔκδοση, ἀπό μερικούς Ἀρχιερεῖς, σέ τεῦχος τῶν κατὰ καιρούς ἐγκυκλίων τους, ταξινομημένων μάλιστα σύμφωνα μέ τήν ὕλη τους, ὥστε οἱ ὑπόχρεοι νά μποροῦν εὐκόλα νά τίς συμβουλευόνται κατὰ περίπτωσι.

Γιά νά μήν προκαλεῖται, ἀπό τίς ἀλλεπάλληλες ἐγκυκλίους, σύγχυση καὶ πολυνομία, πού ὡς γνωστόν ὁδηγεῖ στήν ἀνομία, γιά τά συνήθη βασικά ζητήματα τῆς ἐνοριακῆς καὶ τῆς καθόλου ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, συνιστᾶται νά ἐκπονεῖται ἐσωτερικός κανονισμός τῶν ἐνοριῶν κάθε Μητρόπολης, πού νά ρυθμίζει μέ τρόπο πάγιο καὶ σαφῆ τά ἐπιμέρους θέματα.

Οἱ ποιμαντορικές ἐγκύκλιοι, συνήθως ἑορταστικοῦ καὶ διδασκτικοῦ περιεχομένου, ἀπευθύνονται πρὸς τό χριστεπώνυμο πλήρωμα κατὰ τίς ἑορτές τοῦ

Πάσχα, τῶν Χριστουγέννων, τοῦ Νέου Ἑτους καὶ σέ ἄλλες εὐκαιρίες, τοπικές ἢ περιστατικές. Δέν πρέπει νά εἶναι μακρές, ὥστε νά ἀκούγονται εὐχαρίστως στήν ἐκκλησία καὶ νά μή δυσφορεῖ τό ἐκκλησίασμα. Ἐπίσης, πρέπει νά συντάσσονται σέ ὕφος ἐκκλησιαστικό μέν ἀλλά ὄχι δυσνόητο, ὥστε νά εἶναι προσιτές στοὺς ἀκροατές καὶ νά ἐπιτελοῦν τόν σκοπό τους.

Πάντως δέν ὑποστηρίζουμε τήν πλήθυνση καὶ γενίκευση τέτοιων ἐγκυκλίων σέ ὅλες τίς Ἐπαρχίες. Εἶναι προτιμότερο αὐτές νά ἀποτελοῦν ὄργανο πνευματικῆς ἐπαφῆς ἐκ μέρους τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τῶν Προκαθημένων τῶν Ἐκκλησιῶν ἢ καὶ κάποιων Ἱεραρχῶν μεγάλων πόλεων, καὶ μόνον σέ ἔκτακτες περιστάσεις νά χρησιμοποιοῦνται ἀπό τούς λοιπούς Ἀρχιερεῖς. Οὔτε θεωροῦμε ὅτι μποροῦν νά ἀναπληρώσουν τό θεῖο κήρυγμα, παρὰ μόνον ἐλάχιστα. Ἄν ὅμως πρόκειται περὶ ποιμαντορικῶν καὶ ἐπικοδομητικῶν ἐγκυκλίων πρὸς τόν λαό, ἡ γραπτὴ τους κυκλοφορία μπορεῖ νά θεωρηθεῖ σημαντική καὶ διαφωτιστική καὶ στίς Μητροπόλεις καὶ στίς ἐνορίες.

Βάσος Γερμενῆς, Σαλπάροντας

Ἐπιπτώσεις τῆς σύγχρονης τεχνολογίας στόν ἄνθρωπο καί τήν κοινωνία Β'. Ὀντολογική προσέγγιση

Κώστα Τσιαντή

Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ Παν. Δυτ. Ἀττικῆς

*οὐκ οἶδατε ὅτι τὸ σῶμα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν Ἁγίου Πνεύματος ἐστίν
(Α' Κορ 6:19)*

Ἐνῶς ἡ Φαινομενολογική προσέγγιση ἀναφέρεται στήν ἐμπειρία τῆς τεχνολογίας (πῶς τή βιώνουμε), ἡ Ὀντολογική προσέγγιση ἐξετάζει τήν οὐσία της: τίς σχέσεις μεταξύ: α) τεχνολογικοῦ Συστήματος καί ἀνθρώπινου εἶναι, β) καπιταλισμοῦ τῆς ἐπιτήρησης καί ἐκμετάλλευσης τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς, καί γ) δημοκρατικῆς βούλησης καί τεχνολογικῆς λογικῆς.

1. Το Σύστημα κρύβει τό Εἶναι. Ἡ σύγχρονη τεχνολογία, ὅπως εἴπαμε, δέν εἶναι ἀπλό ἐργαλεῖο, ἀλλά ὑποδομή, περιβάλλον, τεχνοσφαῖρα. Εἶναι Σύστημα, ἥτοι σύνολο ἀπό διασυνδεδεμένα ὑποσυστήματα (μονάδες τεχνικῶν καινοτομιῶν καί ἐπιστημονικῶν ἐφαρμογῶν) πού ἀναπτύσσονται πολυτοπικά ἀνάλογα μέ τήν οἰκονομία, τήν ἀγορά καί τίς πολιτικές, διαμορφώνοντας πλανητικά τήν τεχνοσφαῖρα. Τό Σύστημα μετατρέπει ὕλη, ἐνέργεια, πληροφορία καί νόηση σέ προϊόντα πού διακινοῦνται στήν ἀγορά ὄχι μόνο μέ τόν παραδοσιακό

τρόπο ἀλλά καί ἠλεκτρονικά, μέσα ἀπό τό διαδίκτυο (παγκόσμιο ἱστό). Ἀπό τήν εὐρυθμία τοῦ Συστήματος ἐξαρτῶνται ἡ ζωή ἀνθρώπων καί ἐθνῶν ἀλλά καί τά κέρδη τῶν πολυεθνικῶν. Τό Σύστημα εἶναι ὁ ὀρίζοντας τῆς σκέψης καί τῆς δράσης τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου. Ὁ Χάιντεγκερ τό ὀνομάζει *Gestell*.

Γιά τήν λειτουργία τοῦ Συστήματος ἀπαιτοῦνται ὑλικοί καί ἄυλοι πόροι, ἀλλά συγχρόνως θεσμοί, κανόνες, μηχανισμοί συντονισμοῦ, καθῶς καί χρηματοπιστωτική ὑποδομή γιά τήν κυκλοφορία τοῦ κεφαλαίου. Ἀπαιτοῦνται ἐπίσης ἄνθρωποι: ἐργατικό προσωπικό (μηχανικοί, τεχνῖτες, ἐργάτες), διευθύνοντες ἀλλά καί μέτοχοι, πού ἀποβλέπουν κύρια στό κέρδος.

Ἀπόθεμα: Στό πλαίσιο τοῦ Συστήματος, κάθε ὄν κρίνεται ἀνάλογα μέ τή συμβολή πού μπορεῖ νά ἔχει στήν ἀπόδοση τοῦ Συστήματος· δέν κρίνεται ὡς ὄν καθ' ἑαυτό. Τό γεγονός αὐτό εἶναι ἡ βάση τῆς ἀνάλυσης τῆς σύγχρονης τεχνολογίας πού κάνει ὁ Χάιντεγκερ.

Στό έργο του *Τό ζήτημα τής τεχνολογίας* (1951) παρατηρεί ότι τό Σύστημα (*Gestell*) γίνεται ό μηχανισμός πρόσληψης και πλαισιοθέτησης τών όντων. Στό πλαίσιο αὐτοῦ κάθε όν χάνει τήν αὐταξία του και προσλαμβάνεται ως πόρος, απόθεμα, ρεζέρβα (*standing-reserve*). Τό ίδιο συμβαίνει και για τόν άνθρωπο ό όποιος μέσα στό Σύστημα μαθαίνει νά βλέπει τόν έαυτό του και τούς άλλους ως απόθεμα, διαχειρίσιμο κεφάλαιο, αντικείμενο πρός χρήση (σύνολο από δεξιότητες, δεδομένα και χρόνο πρός βελτιστοποίηση). Τό Σύστημα κρύβει έτσι τό *Εἶναι* τοῦ ανθρώπου και τό αντικαθιστᾶ μέ τήν ἐκ-κάλυψη μιᾶς ἐκδοχῆς τοῦ *Εἶναι* του: τήν τεχνική.

2. Καπιταλισμός τής ἐπιτήρησης και ἐκμετάλλευσης τής ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς. Ἡ ἐποχή πού ζοῦμε ἀνήκει στόν Καπιταλισμό τής ἐπιτήρησης (*surveillance capitalism*), ἥτοι στή συστηματική συλλογή δεδομένων από τίς ψηφιακές πλατφόρμες (Facebook, Instagram, Tiktok, κ.λπ.), μέ σκοπό τήν πρόβλεψη και ἐκμετάλλευση τής ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς. Τό φαινόμενο ἔχει ἀναλυθεῖ διεξοδικά ἀπό τή Σοσάνα Ζοῦμποφ (Shoshana Zuboff) στό όμώνυμο βιβλίο τής *Κατασκοπευτικός καπιταλισμός* (έλλ. ἐκδοση: *Η εποχή του κατασκοπευτικού καπιταλισμού. Ο αγώνας για ένα ανθρώπινο μέλλον στο μεταίχμιο της νέας εξουσίας*, μτφ. Γιώργος Μπέτσος, Αθήνα: Καστανιώτης 2020). Πρόκειται για μορφή καπιταλισμοῦ όπου οί εταιρεῖες συλλέγουν συνεχῶς δεδομένα ἀπό τίς ψηφιακές

δραστηριότητες τών χρηστῶν, τά όποια ἀναλύουν και ἐμπορευματοποιοῦν. Μέ ἄλγορίθμους μετατρέπουν τά δεδομένα σέ λεπτομερῆ προφίλ, ταξινομώντας τούς ἀνθρώπους σέ κατηγορίες και προβλέποντας τίς μελλοντικές τους ἐπιλογές. Ἡ ἐπιτήρηση δέν γίνεται ἀντιληπτή, ἀλλά λειτουργεῖ ἀδιάκοπα και αὐτόματα. Τό κέρδος προκύπτει όταν αὐτά τά συμπεριφορικά δεδομένα πωλοῦνται ἢ ἀξιοποιοῦνται για στοχευμένη διαφήμιση, χειραγώγηση προτιμήσεων ἢ ἐμπορικές προβλέψεις. Τό μοντέλο ἐπεκτείνεται σέ οἰκονομία, πολιτική, εργασία, υγεία, ἀσφάλεια.

3. Τρόποι τοῦ νοεῖν: Δημοκρατική βούληση ἔναντι τεχνολογικῆς λογικῆς.

Ἡ ἀνάπτυξη τής σύγχρονης τεχνολογίας ἀποκαλύπτει τή διαφορά ἀνάμεσα σέ διαφορετικές ἀνάγκες και στοχεύσεις πού φέρνουν τόν άνθρωπο σέ σύγκρουση μέ τό Σύστημα. Ὁ ἀγώνας για ἐλευθερία και δημοκρατία διεξάγεται πλέον μέσα σέ ἓνα περιβάλλον, όπου ἡ δημοκρατική βούληση και ἡ τεχνολογική λογική βρίσκονται μεταξύ τους σέ ἐγγενῆ ἔνταση, καθώς στηρίζονται σέ διαφορετικές μορφές όρθολογικότητας και διαφορετικές ἀντιλήψεις για τόν χρόνο, τήν ἀπόφαση και τό ίδιο τό ἀνθρώπινο ὑποκείμενο. Ἡ δημοκρατία προϋποθέτει διάθεση χρόνου, διαφοροποίηση ἀπόψεων, διάλογο, ἀβεβαιότητα και τή δυνατότητα ἀλλαγῆς πορείας. Ἡ τεχνολογική λογική, ἀντίθετα, θέλει ταχύτητα, αὐτοματοποίηση, προβλεψιμότητα και βελτιστοποίηση. Ἡ δημοκρατία στηρίζεται στήν προϋπόθεση τής ἐλευθερίας:

στό ότι ο άνθρωπος είναι απρόβλεπτος και άνοιχτός στο ένδεχόμενο. Αντίθετα, ή τεχνολογία αντιμετωπίζει τήν άπροσδιοριστία ως δυσλειτουργία: κάτι που πρέπει νά περιοριστεί, νά προβλεφθεί ή νά εξαλειφθεί.

Η ένταση ανάμεσα στή δημοκρατική βούληση και τήν τεχνολογική λογική

είναι ιστορικά νέα και αρχίζει από τή στιγμή που ή τεχνολογία έχει αποκτήσει τή δική της ορθολογικότητα (AI) και οργανώνεται σέ παγκόσμιο Σύστημα. Γι' αυτό ο αγώνας για έλευθερία και δημοκρατία διεξάγεται σήμερα σέ ένα έντελως διαφορετικό πεδίο από ό,τι στο παρελθόν.

Αριστοτέλης Βασιλικιώτης, Οία Σαντορίνης (περ. 1938)

Ζαμπίας Άγριμάκη
Ίστορικού - Δρος Νεοελληνικής Φιλολογίας

Βιβλία πού λάβαμε - Νέες κυκλοφορίες

Ίερά Μητρόπολις Μονεμβασίας καί Σπάρτης, *Άπό τή Δημητσάνα στόν Μυστρά καί άπό εκεί στόν Ούρανό. Ο άγιος Άνανίας Λαμπάρδης, Μητροπολίτης Λακεδαιμονίας καί Έθνοϊερομάρτυρας του Γένους*. Πρακτικά Συμποσίου (Μυστράς 2.5.2025), έπιμ. Δημ. Θ. Βαχαβιώλος, Μυστράς 2026.

Πατερικές όμιλίες. Η ταπεινοφροσύνη, έπιμέλεια - άπόδοση στή νεοελληνική Άθανάσιος Α. Φραγκόπουλος, Αθήνα: Άδελφότης Θεολόγων «Ο Σωτήρ» 2026.

π. Άναστάσιος Άλεξίου. *Στό κατώφλι του ιεροϋ. Συνοδοιοπορία στό μυστήριο τής ιεροσύνης*, Αθήνα: Έαρ 2026.

Σταύρου Ν. Μποζοβίτη, *Ο Άνθρωπος. Μιά άστραπή μέσα στή νύχτα*, Αθήνα: Άδελφότης Θεολόγων «Ο Σωτήρ» 2026.

π. Κωνσταντίνος Παπανικολάου, *Ορθόδοξη Κοινωνική Θεολογία της αναπηρίας και της χρόνιας ασθένειας*, Θεσσαλονίκη: Δίσιγμα 2025.

Κωνσταντίνος Ήλ. Λιάκουρας, *Γεωργίου Μετοχίτου Λόγοι Πέντε περι τής έκπορεύσεως του Αγίου Πνεύματος. Νϋν τὸ πρῶτον έκδιδόμενοι / Editio princeps*, (Άνάλεκτα Βλατάδων 73), Θεσσαλονίκη: Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν 2023.

Πρωτοπρ. Porphyrios Georgi, *Η Άνάστασις καί ή Ζωή. Η Έσχατολογία του Αγίου Γρηγορίου Παλαμά*, (Άνάλεκτα Βλατάδων 74), Θεσσαλονίκη: Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν 2025.

Άνδρέας Καρατζάς, *Ο άνθρωπος στήν όδὸ πρὸς τή σωτηρία κατὰ τὸ Συμεών τὸ Νέο Θεολόγο*, (Άνάλεκτα Βλατάδων 75), Θεσσαλονίκη: Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν 2025.

Maximos Metropolitan of Sardes, *The Ecumenical Patriarchate in the Orthodox Church. A Sudy in the History and Canons of the Church*, (Άνάλεκτα Βλατάδων 76), Thessaloniki: Patriarchal Institute for Patristic Studies 2025.

Περί μισθολογικῶν αὐξήσεων

Πρωτ. Γεωργίου Βαμβακίδη
Ἀντιπροέδρου Ι.Σ.Κ.Ε.

Επειδὴ ἀπὸ τῆς ἐξαγγελίας τῆς Κυβερνήσεως σχετικὰ μέ τῆς αὐξήσεις τῶν μισθῶν, ἀλλὰ καί μέ ἀφορμή τῇ δημοσίευσή τοῦ κειμένου στοῦ προηγούμενου τεύχους τοῦ Ἐφημερίου, προέκυψαν πολλά ἐρωτήματα ἀπὸ ἀρκετοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφοὺς, σήμερα ἀπὸ τό παρόν τεύχος παρέχουμε ὁρισμένες ἀπαραίτητες διευκρινίσεις γιὰ τὴν καλὺτερη κατανόηση τοῦ ὅλου θέματος.

1. Γιὰ τῆς αὐξήσεις τῶν μισθῶν τοῦ εὐρύτερου δημόσιου τομέα τὰ τελευταῖα χρόνια δὲν ὑπάρχει ἓνας μόνος «νέος νόμος» ποὺ νὰ τὰ ρυθμίζει ὅλα, ἀλλὰ ἓνα σύνολο ρυθμίσεων (νόμοι καὶ ΚΥΑ) ποὺ τροποποιοῦν τό βασικὸ μισθολόγιο.

2. Τό ἰσχύον μισθολόγιο τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν κληρικῶν, στηρίζεται κυρίως στὸν Νόμο 4354/2015 (ἐνιαῖο μισθολόγιο). Πάνω σὲ αὐτὸ ἔγιναν οἱ νεώτερες αὐξήσεις.

3. Αὐξήσεις ἀπὸ 1.1.2024, ποὺ θεσπίστηκαν μέ νόμο (τέλη 2023):

α) ὀρίζοντια αὐξηση - 70 € μιστά σέ ὅλους.

β) αὐξηση οἰκογενειακῆς παροχῆς (γιὰ ἐγγάμους καὶ τέκνα) καὶ πρόσθετες ἄλλες ποὺ δὲν ἀφοροῦν τοὺς κληρικούς π.χ. θέσεις εὐθύνης. Αὐτές ἦταν οἱ πρῶτες οὐσιαστικές αὐξήσεις μετὰ ἀπὸ πολλὰ χρόνια.

4. Αὐξήσεις ἀπὸ 1.4.2025. Ἐδῶ εἶναι τό πιὸ σημαντικό σημεῖο. Θεσπίστηκε ὅτι ὁ εἰσαγωγικός μισθὸς στοῦ Δημόσιου συνδέεται μέ τὸν κατώτατο μισθὸ τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέα. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι, ὅταν αὐξάνεται ὁ κατώτατος μισθός, αὐξάνεται αὐτόματα καὶ στοῦ Δημόσιου. Γιὰ τό 2025 ἡ αὐξηση ἦταν περίπου +20€ μιστά (ἐνδεικτικά). Ἐπιπλέον, ὑπῆρξαν: μείωση τῶν ἀσφαλιστικῶν εἰσφορῶν ἄρα αὐξηση τοῦ καθαροῦ μισθοῦ, ὠρίμανση (Μισθολογικὸ Κλιμάκιο - ΜΚ) – αὐξήσεις ἀνά διετία καὶ προαγωγές, ἀλλαγὴ μισθολογικοῦ κλιμακίου.

5. Βάσει τῶν ἀνωτέρω καὶ σύμφωνα μέ τῆς κυβερνητικές ἐξαγγελίες, προβλέπεται εἰσαγωγικός μισθὸς στά 950€ γιὰ τό 2027 καὶ σταδιακές αὐξήσεις κάθε χρόνο. Ἐνδεικτικά καὶ πάλι παρουσιάζουμε τὸν μισθὸ ἑνὸς Ἐφημερίου ΠΕ Μισθολογικῆς Κατηγορίας μέ 36 ἔτη ὑπηρεσίας καὶ χωρὶς μεταπτυχιακό. Σύμφωνα μέ τὰ σημερινὰ δεδομένα λαμβάνει τὸν μισθὸ τοῦ 18ου ΜΚ καὶ πρὶν ἀπὸ τῆς αὐξήσεις λάμβανε 1.850,00€ μιστά + 100,00€ γιὰ ὅσους ὑπηρετοῦν σὲ παραμεθόριες περιοχές. Μέ τῆς αὐξήσεις τό 2024 ἔπαιρνε 1.920,00€ + 100,00€ μιστά· τό 2025 ἔπαιρνε 1.940,00€ + 100,00€ μιστά· τό 2026 παίρνει 1.980,00€ περίπου μιστά σὺν 100,00 €.

Έκπομπές που προτείνουμε:

Καθημερινά:

22.00: ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΙΣΤΗ (Ε)

Προσεγγίσεις στους όρους της πίστεως.

Μέ τον Δημήτρη Μαυρόπουλο

12.00: ΤΟ ΑΛΑΤΙ ΤΗΣ ΓΗΣ

Παραδοσιακή μουσική.

Μέ τον Λάμπρο Λιάβα.

20.00: ΑΦΙΕΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ 89,5.

23.00: ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΟΥ 89,5.

00.00: ΜΕ ΛΟΓΙΑ ΑΚΡΙΒΑ ΚΑΙ ΟΜΟΡΦΕΣ ΜΟΥΣΙΚΕΣ.

Άποσπάσματα από κείμενα Πατέρων με μουσικές γέφυρες.

Μέ την Κυριακή Αϊλιανού.

Οι εκπομπές του Ραδιοφωνικού Σταθμού της Έκκλησίας της Ελλάδος 89,5 αναμεταδίδονται από τους δικτυωμένους σταθμούς των Ίερων Μητροπόλεων.

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο Κ.Ε.Μ.Π. ΚΡ
Αριθμός Άδειας 10

ΚΩΔΙΚΟΣ ΕΛΤΑ 21 2355

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (Ε.Μ.Υ.Ε.Ε.)
Άθηνάς 30 10551 Άθηναι
Τηλ. 211-1825298 Fax: 211-1824317
ISSN 1105-7203